ידיעות אחרונות

המוסף לשבת

מונולוג בידיוני של איש שב"כ – בעיקבות פירסום הדו"ח

"כל אנשי השב"כ אשמים – כל המנהיגים כבשים צחורות"

מאת רון בן־ישי

"ראית את הדו"ח? מלאכת מחשבת, לא? – כל אנשי השב"כ המעורבים אשמים ושקרנים במידה זו או אחרת. בכל אופן, כולם ראויים לעונש במידה שווה. וכל המנהיגים עולים כמו כבשים צחורות מן הרחצה. ועכשיו אומרים לנו: 'קדימה לעבודה החשאית החשובה בשרות ביטחון המדינה'. ומה יקרה בפעם הבאה כשנפעל במה שהמישפטניות אוהבות לכנות 'אזור הדימדומים' – ונשגה? מי יבטיח לנו שגם אז ימצאו בסביבה מות מישפטי מבריק כמו זה של רם כספי, ונשיא שהוא ראש אמ"ן לשעבר, שיארגנו לנו שמיכת חנינה ליום סגריר?

"הדו"ח הזה סוגר את הפרשה עבור הפוליטיקאים. אותנו הוא משאיר בשטח עם כתם מסרי ושק גדול מלא סימני־שאלה.

"אני מודה ומתוודה. לא אהבתי את זה, כשנודע לי שצ'וצ'ו הלך לראש־הממשלה פרס וסיפר לו מי הרג את המנוולים ואיך 'היגדסו' את ועדות זורע ובלטמן. שלא תבין לא נכון, אני אישית לא הייתי מעורב בזה ומה שידעתי היה מפי השמועה, על תקן של רכילות. היום אני יודע יותר, וברור לי שאברום הגוים לאורך כל הדרך. לתת פקודה להרוג את השניים בשדה או בטנדר, כשהעיתונאים והטלוויזיות מכל העולם חוגגים מסביב – זה מעשה חמור. על פרק החיפוי בפני ועדות החקירה אני בכלל לא רוצה לדבר. גם מפני שחברים שלי היו בעסק, ואצלנו יש עוד משמעות למושג 'חברות'. השוטרים והמישפטניות למדו עובדה זו בדרך הקשה כאשר ניסו לחקור כמה מאנשינו על חלקם בהריגת המחבלים. אבל את חידת ראובן חזק איש עדיין לא פתר בצורה מוסמכת.

השתכר מן ההצלחות

"מדוע זה חשוב? – רואים שאתה לא מבפנים. אנחנו עברנו איתו. הוא היה מפקד ומדריך ישיר של כמה מאיתנו, ואם לא היתה אצה לו הדרך, הוא היה היום ראש השב"כ. פתאום קם לך בחור כזה והולך לפרס ולזמיר כידיעה ברורה שהסירחון ייצא החוצה וכולנו נתלכלך.

"בהתחלה פשוט ראיתי בו בוגד אכול אמביציה. שגרר אחריו שני בחורים תמימים ומקצוענים סוג א', כמו פלג רדאי ורפי מלכה. אחר־כך כמעט שהצליחו לשכנע אותי שרק טובת השב"כ היתה לנגד עיניו של צ'וצ'ו. ההסבר היה שאברום השתכר מן ההצלחות הבלתי רגילות שהיו לו ואשר גרמו לשמיר ופרס להעניק לו כוח וגיבוי כמעט בלתי מוגבלים. הוא יכול היה לעשות מה שרצה בלי לתת דין וחשבון לאף אחד. פשוט, מפני שאיש לא דרש ממנו דיווח והסבר שוטפים. וזה עלה לו לראש. הוא נעשה עריץ, הפסיק להתייעץ, לא סבל כשמישהו חלק על דעתו, והתחיל לעשות שגיאות. כמו בפרשת אוטובוס 300, במקום לעצור ולעשות חושבים כשהעניין התחיל להסתבך, הוא היה בטוח שאפשר להגרס את כולם לאורך כל הזמן. במלה אחת – הוא איבד את שיקול הדעת ונעשה מסוכן לארגון, הן בתחום המיבצעי והן בתחום המוסרי. וזה מה שהדריך את חזק, רדאי ורפי לפרס וליועץ המשפטי. זו גם הסיבה ששלושתם חיכו כל־כך הרבה זמן לפני שפתחו את הפה. רק כשהיו ממש בטוחים שאברום מהווה סכנה, החליטו לפעול. זו לפחות מה שהסבירו לי.

"אני עצמי יכול להעיד שאברום תמיד היה איש של זכי בתקופה האחרונה לפני שהעסק התפרץ זה באמת נעשה חמור עוד יותר. נכון גם שזו תופעה מוכרת באירגונים כמו שלנו, שאנשים משתכרים מההצלחות מיבצעיות הבאות להם בשרשרת, מאבדים את הסבלנות, זונחים את אמצעי הזהירות ואז חוטפים את המכה. אם זה קורה למי שעומד בראש, זה חמור פי כמה. מבחינה זו, ההסבר נשמע משכנע. הצרה היא שלא אני וגם לא אחרים אצלנו בטוחים שזה באמת מה שקרה לאברום, ועיקר העיקרים – שזה מה שגרם לצ'וצ'ו לפוצץ את הפרשה. אנחנו, אחרי הכל, מכירים את הנפשות הפועלות במחזה הזה.

"אותך, אולי, מטרידה שאלת הצדק. מדוע נענשו בהרחקה מן השב"כ שלושת המוסקיטרים, שתקעו בשופר על העריגות ממש כמו אלה שהיו מעורבים בהם שהדו"ח מכנה מעשים פליליים. אותי זה מטריד פחות. חבל לי אולי על כוחות מקצועיים כמו פלג רדאי ורפי מלכה, אבל בפרקטיקה שלנו, המבוססת על אמון והרמוניה מוחלטים, אין מקום לפורשים. אפילו שהיעדרם מורגש סביב שולחן הדיונים ובניהול המיבצעים – צריך לפעול כמו בימי נפוליאון: לסגור שורות וללכת קדימה. לאנשים יש תחליף. אבל את העניין העקרוני פיספסו. אם כבר חקרו, צריך היה לנתח את התופעה לעומק, להסיק מסקנות, ואם היה אצלנו מיקרה של שיכרון הצלחה בצמרת – להמליץ על אמצעים למנוע מיקרים דומים בעתיד. כמו, למשל, לחייב את הדרג הפוליטי לדעת ולהיות מעורב, אבל רק עד גבול מסויים. אסור להגזים גם בזה.

"לנו יש עסק יום־יומי עם טרור רצחני וחסר מעצורים, ההולך ונעשה מתוחכם באמצעים ובשיטות, ויודע לעשות שימוש בכל זכות אזרחית, והגנת החוק, שמעניקה לך המערכת הדמוקרטית. הדרך היחידה לטפל בזה ביעילות היא להיכנס לעורו של הטרור ולהתמודד עימו במיגרשו. לא צריך להיות אחד משלנו כדי להניח, ששיטות העבודה אצלנו אינן תואמות תמיד את האמת הכתובה של החוק. ומי שעוסק בפעילות חשאית יודע, כי הוא עלול להיתפס יום אחד, והשלטונות שבשמם הוא פועל יתכחשו לפעולתו. זה מקובל עלי, כשם שמקובל עלי שבמיקרים מסויימים אנו מגינים על הדרג הפוליטי בכך שאיננו מיידעים אותו בפרטי הפרטים.

"חס וחלילה. לא כדי להציל את עורו הפוליטי של הקברניט האחראי, או של מפלגתו, אלא מפני שידיעת הפרטים עשויה להכריח אותו ליטול את האחריות על עצמו. ונטילת אחריות על־ידי הדרג הפוליטי לפעולה חריגה שלנו עלולה לסבך את המדינה במישור הבינלאומי.

מסקנות אופרטיביות

"מבחינה זו עשה דו"ח היועץ המישפטי, והחקירה המשטרתית שהוא מתבסס עליה, שרות חשוב לעם ישראל. הוא מונע הסתבכות בינלאומית וכל הפרשה הופכת לתאונת־עבודה של השב"כ, שהאחראים לה נתנו את הדין.

"יפה, מצידי זה בסדר גמור. אבל ועדת חקירה ממלכתית ומישפטית יכלה לתת אותו שרות עצמו, פלוס ערך מוסף: להוציא מסקנות אופרטיביות, ומה שמוסת גור קורא: 'לקוים גורמטיביים' מן הפרשה הלא מכובדת הזאת. אולי הפוליטיקאים לא היו יוצאים טוב כל־כך מוועדה עם שיניים ועם... אבל לנו יכול היה להיות יותר קל בעתיד.

"אפילו הדוד הטוב, אביר השקט התעשייתי, שמינה לנו במקום אברום, אינו יכול לשקם באופן מלא את האמון שיש לנו במי שמנהיג אותנו. מה ומי, למשל, יבטיחו לנו שמעתה ואילך כל הוראה חריגה שלו אומנם ניתנת 'בסמכות וברשות'?

"עכשיו כותבים בעיתונים שבמקום ראש־הממשלה לבדו יפקחו שלושה שרים על פעולת השב"כ. בראבו. אבל מי יקבע איזה נושאים מביא ראש השב"כ לידיעת הפורום המשולש והמכובד? מי יקבע בברורות מי האחראי בשטח בפעולה משותפת לשב"כ ולצה"ל? ומי יחייב רישום פרוטוקול מוסכם בכל פ.ע. (פגישת עבודה) שבועית בין ראש השב"כ לבין ראש־הממשלה?

"אני יודע, תיכף תגיד לי שוועדת יריב כבר טיפלה בנושאים אלה והמליצה המלצות. מבלי להיכנס לפרטים, זה לא זה. אפילו בעיתונים פורסם כי הוועדה הזו 'ריעננה' נהלים ישנים והמליצה לחדשם. וחוץ מזה, אין לה סמכות לאכוף את המערכת לנהוג על־פי המלצותיה. ועדת חקירה ממלכתית מישפטית יכלה להמליץ ולאכוף וגם לתת פסק הלכה בנושאים אחרים הנוגעים לאזור הדימדומים, שהליכה בו היא בעשית קשה בכל שהיא נעשית נחוצה. אבל מה שקיבלנו זו חקירה משטרתית, שחיפשה את האגורות מתחת למנורה. היא חיפשה אחריות פלילית אצל מי שכבר קיבל חנינה; וניסתה לקבוע מי־ידע־מה בדרג הפוליטי, באשר כבר כל ילד הבין שהקברניטים לא רצו לדעת והשקיעו הרבה מאמץ כדי להישאר חפים מכל מידע על מה שהתרחש מתחת לאפם.

"אז, בשביל מה היה צריך את כל הדרמטיזציה הזאת, עם החקירה והדו"חות – בשבילך, הכיבה, בשבילך, גם לעיתונות, שמינתה את עצמה לכלבת־השמירה של הדמוקרטיה, צריך לזרוק, מפעם לפעם, עצם, כדי שתשקוט סוף־סוף לנבוח ותתן לעבוד".

"אם כבר חקרו, צריך היה לנתח את התופעה לעומק, להסיק מסקנות למניעת מיקרים דומים בעתיד; את העניין העקרוני – פיספסו"

★

"לא צריך להיות אחד משלנו כדי להניח ששיטות העבודה אצלנו אינן תואמות בכל המיקרים את האמת הכתובה של החוק"

★

"הקברניטים לא רצו לדעת, והשקיעו הרבה מאמץ כדי להישאר חפים ממידע על מה שקרה מתחת לאפם"

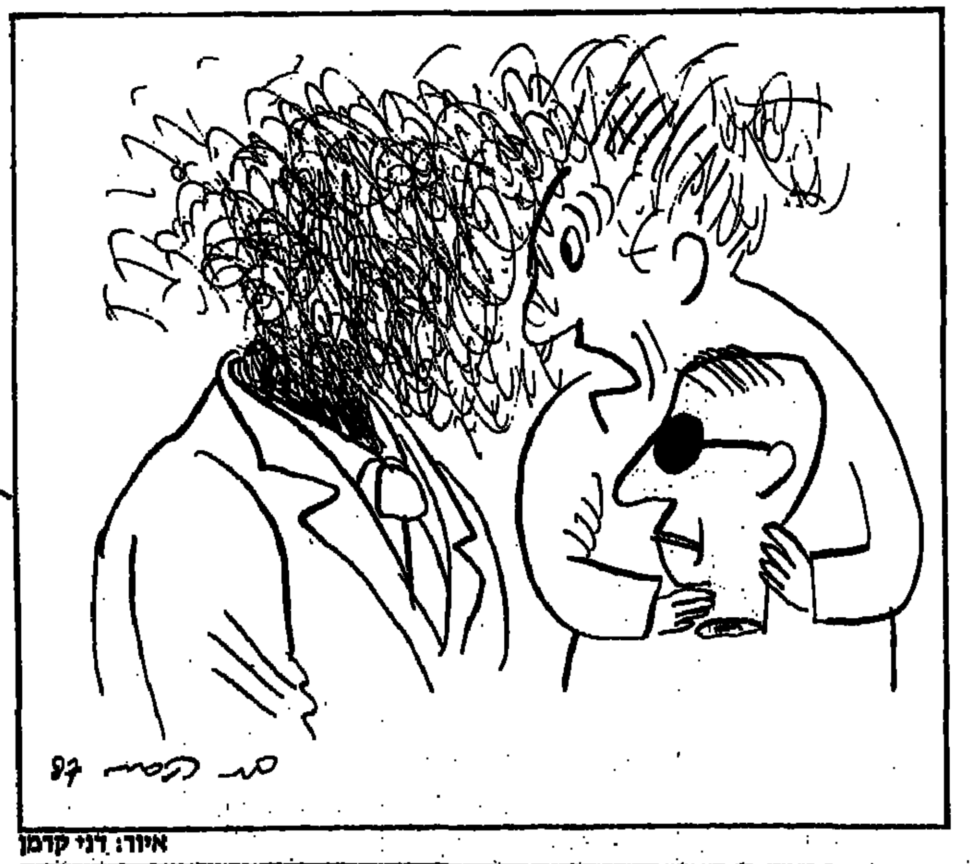

איור: דני קרמן

המוסף לתרבות, ספרות ואמנות – עמוד 16

יום שישי, א' בשבט, תשמ"ז · 2 בינואר 1987 · גליון מספר 17221

שמיר חבט על השולחן וקרא: „לא תקום ועדת־חקירה לשב"כ!"

מאת שלמה נקדימון

שליח מיוחד חיכה ב־24 ביוני 1986 בנמל התעופה בן־גוריון למ"מ ראש הממשלה, יצחק שמיר, שחזר מביקור־בזק בפאריז. השליח הושיט לשמיר מעטפה סגורה. בתוכה היה מכתב בכתב ידו של ראש השב"כ, אברהם שלום. כמה מהמשפטים גרמו לשמיר בהלה. נראה היה לו, שזהו מעין מכתב פרידה, והוא חשש לגרוע מכל.

ואולם, החלק המעשי של המכתב הבהיר, כי שלום וחבריו, נחושים עתה ברעתם לדרוש הקמתה של ועדת חקירה משפטית. שכן, הם אינם מוכנים להסכים לחקירה משטרתית שתציג אותם כמו עבריינים.

מנמל התעופה יצא שמיר הישר ללשכתו של ראש הממשלה, שמעון פרס. שם כבר נמצא שר הבטחון, יצחק רבין. היה זה המשך לפגישה קודמת שנקטעה עקב נסיעתו של שמיר לפאריז. את הדראמה חולל שמיר. עמיתיו, שהכירוהו כאדם שקט, שכמעט אף פעם אינו יוצא מכליו, ראו לפניהם אדם נרגז וסוער. תוך שחבט על השולחן הבהיר: לא תקום ועדת חקירה. הוא גם חלק על הערכות משפטיות כי ליועץ המשפטי לממשלה אין סמכות להפסיק חקירה. הוא הסתמך בדבריו על חוות דעת ראשונית שמסר לו המשפטן, ח"כ אהוד אולמרט.

בלשון שאיננה משתמעת לשתי פנים הבהיר שמיר, כי ועדת חקירה תהרוס את השב"כ. וכדי שלא יתגנב בלב מישהו חשד פן התנגדותו לוועדת חקירה נובעת מחשש לגורלו האישי, אמר שמיר: לא נתתי הוראה להרוג מחבלים, כשם שלא ידעתי על שיבושי החקירה בעניין זה. זו היתה הפעם הראשונה ששמיר אמר את הדברים למי לזולתו.

כאשר השמיע שמיר את דבריו נמצאו שר המשפטים יצחק מודעי והפרקליט רם כספי בדרכם למשכן הנשיא, לדיון בחנינות לאנשי השב"כ. כאשר חזרו, דיווח פרס לכספי על דברי שמיר. מודעי ידע על כך מבירור קודם שנערך בעניין זה בין שמיר, מודעי, אברהם שלום, ומי שמכונה „ג." (החנון הרביעי). לכאורה, עמדתו של שמיר היתה צריכה לעלות כמה שעות לאחר מכן, בשעה 4 לפנות בוקר, כאשר כבר עסקו בניסוח בקשות החנינה.

אראז התעורר הוויכוח הבא: אנשי השב"כ סרבו לחתום על מסמך בו הם מאשרים שעברו עבירות, הם העדיפו את המונח „מעשים חריגים". אבל מודעי, כספי, היועץ המשפטי לממשלה יוסף חריש ועו"ד יעקב נאמן, הסבירו להם שחנינה ניתנת רק על עבירות.

כספי ביקש ממודעי, שעסק בניסוח ורישום בקשות החנינה, להוסיף משפט האומר, כי מעשיהם בוצעו „ברשות ובסמכות". הכוונה היא, נימק כספי, להמחיש את תום הלב הסובייקטיבי של עושי המעשים. רוצה לומר, הם האמינו כי עשו את אשר עשו ברשות ובסמכות.

אחד הנוכחים היקשה: האם זוהי תוספת חשובה? כספי: זה יהיה לדראון עולם לכולכם – לילדיכם, לנכדיכם ולניניכם – אם במסמך הזה, שיהיה מסמך היסטורי, לא יופיעו מלים אלה.

מדוע לא נדלקה אצל מודעי, שידע על עמדת שמיר, נורה אדומה כאשר נוסחו המלים „ברשות ובסמכות"?

לעומת אחרים מהמשתתפים, שטוענים כי מודעי הוא שעסק בניסוח כתבי החנינה, מסביר מודעי: זה היה לפנות בוקר, כמה וכמה אנשים עבדו על הניסוח. לא אני הייתי זה שדייקתי בניסוח, ואת המלים האלה לא ראיתי בעת כתיבתן. מה עוד שבבקשת חנינה, זה מסמך סובייקטיבי של המבקש אותה.

שמיר נתוודע לצמד המלים „ברשות ובסמכות" רק למחרת היום, מתוך קריאתן בעתונים.

שמיר התלבט כיצד להגיב על כך. הוא שקל אפשרות לפרסם הודעה רשמית הקובעת כי לא הורה להרוג מחבלים כשם שלא ידע על שיבושי החקירה. עם זאת חשש, כי פרסום הודעה כזו מטעמו תביא אולי לביטול מהלך החנינה. לכן החליט לשתוק ולא להגיב, למרות הפרשנות החמורה שנילוותה לדברים מבחינתו האישית.

מאוחר יותר לא נכללו המלים „ברשות ובסמכות" בתצהירי חנוני השב"כ שנמסרו לבג"צ. יש סברה, כי הם נמנעו מלעשות כן, בעצת פרקליטיהם, מחשש שימתחו את החבל יותר על המידה ושמיר ישים קץ לשתיקתו – דבר שבאמת קרה בשלב מאוחר יותר. אלא שהפעם החנינה כבר היתה דבר מוגמר.

אגב, כאשר ביקשו חוקרי המשטרה העתק מקורי מבקשות החנינה, ביקשה לשכת הנשיא את אישורו של היועץ המשפטי לממשלה. היועץ השיב כי אין צורך, מאחר והמסמך אינו דרוש לחקירה. המשטרה השלימה עם עמדה זו, מאחר והמסמך ממילא פורסם.

● שמיר ופרס: לשתיקתו של ממלא־מקום ראש־הממשלה ניתנה פרשנות חמורה

פרטים חדשים על השתלשלות העניינים שהביאה לחנינת ראשי השב"כ ★ לאחר שנודע למ"מ ראש־הממשלה דאז, כי אברהם שלום וחבריו מתנגדים לחקירה משטרתית „כמו עבריינים", הבהיר את עמדתו הנחרצת ★ בפעם הראשונה גילה אז שמיר לפרס ולרבין: לא נתתי הוראה להרוג מחבלים, כשם שלא ידעתי על שיבושי החקירה ★ כשראה בעיתון את נוסח בקשות החנינה, ובו המלים „ברשות ובסמכות" – ביקש לפרסם הודעה רשמית ולהתנער ממנו ★ הוא חזר בו כי חשש שהדבר יביא לביטול מהלך החנינה

□□□

בר־לב ניסה לשכנע את שלום לפרוש

שיתוף הפעולה בפרשת השב"כ בין ראש הממשלה דאז, שמעון פרס, לבין ממלא מקומו יצחק שמיר, היה מוחלט. שניהם לא רצו בחקירה, ואת סירובם הסבירו בנימוקים בטחוניים טהורים. גם היום, לאחר שוועדת המשפטנים סתרה לכאורה את הטענה הזו, עדיין דבקים שמיר ופרס בקביעתם זו. שניהם גם לא רצו בהתפטרות מרצון או בכפייה של ראש השב"כ בשלבים מוקדמים, צעד שהיה מאפשר את פתרון הפרשה ללא חקירה. שותף מלא להם היה יצחק רבין.

השבוע התגלה, כי שר המשטרה חיים בר־לב, ביקש בראשית הפרשה לנסות ולשכנע את שלום לפרוש, ובכך לשים קץ לפרשה. בר־לב ביקש רשות מפרס להיפגש עם שלום ולייעץ לו לפרוש. פרס היתנה את קיום הפגישה בשניים: בר־לב יאמר לשלום, שהצעתו אינה על דעתו, וכי הוא, פרס, מתנגד להתפטרות.

בר־לב נועץ בעניין זה בעמיתו, משה שחל, שהוא משפטן. מאחר שהבין, שרעיון ההתפטרות לא מקובל על ראש הממשלה, חשב בר־לב שהברירה היא בין שתי אפשרויות – הסרת הנושא בדרך זו או אחרת מסדר היום או קיום חקירה. כאשר טען שחל כי יש אפשרות שלישית, התפטרות ראש השב"כ, חייך בר־לב. הוא אמר: ואם שמעון (פרס) אינו רוצה ששלום יתפטר?

שחל: אתה ויצחק רבין, שניכם רמטכ"לים לשעבר, קבלו על עצמכם את המשימה לדבר עם שלום ולהסביר לו שזה המוצא המכובד ביותר עבורו...

ואכן, חיים בר־לב לאחר שנועץ בעו"ד כספי נועד עם ראש השב"כ, והעלה בפניו את הרעיון. שלום שמע ולא הגיב.

גם השר אמנון רובינשטיין חשב בשלב מוקדם, שהתפטרות שלום תביא קץ לבעיה. אף הוא נתקל בסרוב מוחלט של פרס לצעד כזה. בפגישה שנתקיימה בביתו של פרס, בנוכחות שלום, נשאל האחרון אם יסכים להתפטר. עו"ד כספי אמר במעמד זה לשלום: רובינשטיין יילך ליועץ המשפטי ו„יציע את ראשך". אתה מסכים? שלום השיב בחיוב. אך פרס הגיב: שיהיה ברור, איני מוכן להיות שופט, ואיני מבקש ודורש את התפטרותו של „אברום".

רובינשטיין הלך ליועץ המשפטי, יצחק זמיר, ושמע ממנו כי הוא מוכן לדון בכך, אם בנוסף לשלום יתפטרו גם שני פרקליטי השב"כ. אך באותו יום שבו זמיר עמד לדון בכך עם הפרקליטות שעבדו עמו, מונה היועץ המשפטי החדש, יוסף חריש.

גם רובינשטיין מצא, כי פרס מגלה נאמנות קיצונית כלפי ראש השב"כ. פרס, דיווח רובינשטיין במוסדות מפלגתו, מגן עליו ממש בגופו. הוא התרשם שבהתייחסותו לעניין עמדה לפני פרס „טראומת עופר".

מאוחר יותר חל שינוי ביחסו של רובינשטיין לטיעוניו של שלום, כי כל מה שעשה היה בידיעת הדרג המדיני. היה זה בעקבות שיחה שהיתה לרובינשטיין עם שר הבטחון. רבין סיפר לרובינשטיין כי שוחח עם ראש השב"כ, ובעקבות זאת נוצר בלבו ספק לגבי מהימנות טיעוניו. השבוע, כאשר קרא את הדו"ח, למד רבין עוד פרטים הקשורים במהלכי ראש השב"כ. הוא נדהם לדעת עליהם בראשונה רק עכשיו, למרות שהיה בצוות השרים שקיבל דיווח מלא על הפרשה.

שלום, בינתיים לא הגיב על ממצאי דו"ח המשפטנים. ואולם על סף פירסומו, טילפן אליו לח"כ מרדכי גור ושאל אותו: האם חל שינוי כלשהו בעמדתך, כפי ששמענו מפיך?

לא, השיב שלום, עדותי היא אמת לאמיתה.

אגב, גם היום, לאחר פירסום הדו"ח, כל האישים הפוליטיים שהיו מעורבים בפרשה, חוזרים ומשבחים את ראש השב"כ לשעבר. הם מגדירים אותו כאדם חיובי, שלאורך כל השיחות איתו, כאשר הביע כמה פעמים נכונות לפרוש, היה אומר: אני מוכן לתת את הדין, אבל ביקש לשמור על אלה הנתונים למרותו שלא ייפגעו.

שמיר ושלום הסכימו להיבדק במכונת־אמת

באחד השלבים של החקירה נשאל ראש השב"כ האם הוא מוכן לאמת את גירסתו במכונת אמת.

אברהם שלום: אם שמיר מוכן, גם אני אסכים.

החוקרים שאלו את שמיר. הוא השיב: אני מוכן.

אלא שבסופו של דבר החליטה המשטרה להסתפק בעדויות כפי שהיא גבתה אותן.

הרב פרץ: עכשיו הכדור בידי מועצת חכמי התורה

מאת יוסף שביט

שר־הפנים ל„ידיעות אחרונות", בעקבות הודעתו כי יתפטר: „אמליץ שנלך לאופוזיציה ★ הרב שך בירך על הצעד שלי ★ בית־המשפט הגבוה לצדק דורש מרב בישראל לרשום לא־יהודיה כיהודיה. אני רואה בכך פסיקה חמורה ביותר ★ כאשר שר דתי מצהיר אמונים למדינה, הוא אינו מתכוון להצהיר אמונים לחקיקה, העלולה לעמוד בסתירה לתורת ישראל ★ אני בעד דרכי נועם. אילו הייתי פנאט, לא הייתי זוכה לאהדה כה עמוקה"

● הרב יצחק פרץ: „נטפלו לפליטת־פה שלי"

למה לאחר שהשמיע מעל בימת הכנסת את הכרזתו הדראמטית, אומר לי הרב יצחק פרץ בלישכתו, כי התפטרותו סופית. הטלוויזיה, המסקרת את ימיו האחרונים כשר־הפנים, מנציחה את המעמד. אולם אילו הוצע לי להמר על כך שביום ג' הבא הוא אכן ינטוש את שולחן הממשלה (התפטרותו אמורה להיכנס לתוקף 48 שעות לאחר שראש הממשלה יודיע על כך ביום א' בישיבת הממשלה), לא הייתי מסכן בהתערבות זו סכום נכבד. ההבעה העולה על פניו כאשר הוא חוזר ואומר בקול שקט, „התפטרתי – ואין לכך כל משמעות אחרת", דווקא מרמזת אולי על משמעויות אפשריות.

שאלתי אותו: האם בשלב זה ייתכן מבחינתך מוצא אחר זולת שינוי בסעיף „מיהו יהודי" בחוק?

הרב פרץ: מתנהלת עכשיו פעילות פוליטית כדי לנסות כל מיני אפשרויות. מדברים על שינוי תיקים ומישורים. כל ההצעות יובאו להכרעת מועצת חכמי התורה, שהיא הגוף העליון של ש"ס. אני, אישית, אמליץ לחפש פיתרון מהותי יותר מאשר החלפת תיקים. אבל הכדור הוא בידי מועצת חכמי התורה.

● מה תציע?

אמליץ ללכת לאופוזיציה.

צעד עצמאי

● נניח שהמלצתך תתקבל בסופו של דבר. השר שיבוא במקומך למשרד־הפנים הרי לא יהסס לרשום את הגיורת שושנה מילר כיהודיה. במה הועיל, איפוא, התפטרותך?

זוהי שאלה חשובה מאוד. זוהי הסיבה שחיפשנו פתרון ולא מיהרנו לנטוש את הממשלה. אבל יש דברים עקרוניים שאדם בעל אמונה ותפיסת־עולם אינו יכול להתפשר בהם. אדוני הנכבד, בתפיסת היהדות קיים המושג „עד כמה שידו של אדם מגעת". אין דורשים מאדם לעשות מעבר למה שהוא מסוגל. ניסיתי לתקן עד כמה שידי מגעת. אבל משנוכחתי לראות שאין בידי לתקן – מכאן והלאה האחריות כבר אינה מוטלת עלי.

● האם התפטרת על־פי דרישתה של מועצת חכמי התורה, או שהיה זה צעד עצמאי שלך?

זה היה צעד עצמאי, שקיבל את אישורה של מועצת חכמי התורה.

● האם נועצת גם ברב שך?

בהחלט – והוא בירך את הצעד שלי.

● תעודת־זהות היא, לכל הדעות, מיסמך חילוני, שאינו מהווה ראיה כלשהי בבתי־הדין הרבניים. מדוע, איפוא, אתה מתעקש כל כך שבתעודת־הזהות של שושנה מילר לא יירשם כי היא יהודיה?

נכון, זהו מיסמך חילוני. אבל בעובדה שבית־המשפט הגבוה לצדק דורש, למעשה, מרב בישראל לרשום לא־יהודיה כיהודיה – אני רואה פסיקה חמורה ביותר. גם אילו היו אומרים לי לרשום על סתם פיסת־נייר לא־יהודיה כיהודיה, הייתי מגיב באותה צורה. לא כל שכן כשמדובר במיסמך מזהה.

● החלטת בג"צ לא כוונה, כהגדרתך, אל רב בישראל, אלא אל שר־הפנים של מדינת־ישראל.

גם אם היה בג"צ מבקש זאת מסתם יהודי, הדבר היה חמור מאוד. כשהוא דורש זאת משר בישראל ומרב בישראל – זה חמור שבעתיים.

● כאשר הצטרפת לממשלה, הצהרת אמונים למדינת־ישראל. זוהי מדינת־חוק ולא מדינת־הלכה. חוק־המדינה קובע מפורשות, כי יהודי הוא מי שנולד לאם יהודיה, או נתגייר ואינו בן דת אחרת, אך לא נאמר, כי המדובר בגיור אורתודוכסי בלבד. האין הצהרת־האמונים שלך מחייבת אותך לכל אורך הדרך?

אני רוצה שיהיה ברור, כי כל שר דתי כשהוא מצהיר אמונים למדינה, בפירוש אינו מתכוון להצהיר אמונים לאיזושהי חקיקה, העלולה לעמוד בסתירה לתורת ישראל או לתפיסת היהדות. זאת ועוד, השופט ברנזון נתן את פרשנותו בעתירתם של בני הזוג האטשינס (הכוונה לבני זוג שגוירו בארה"ב, אך גיורם בוטל לאחר שהוכח כי כוונתם היתה מיסיונרית – י.ש.), שהמושג גיור משמעותו גיור כהלכה. לכן, אין סתירה בין הצהרת־האמונים שלי לבין החוק הזה.

מחיתי בכל עוז

● אבל אין זו הפרשנות המקובלת במדינת־ישראל.

בית־המשפט העליון עדיין לא נתן את פרשנותו בסוגיה זו. לכן, כאשר עתרה סוזאן מילר לבג"צ, ביקשתי מהיועץ המשפטי לממשלה, יוסף חריש, להגן עלי בתיזה שהמונח גיור מתייחס אך ורק לגיור כהלכה. לצערי, הוא לא ניאות לקבל את דעתי. זה היה צעד שרירותי, לא צודק מצידו. מחיתי על כך בכל עוז. לפרקליטות־המדינה אין סמכות לפרש את החוק. תפקיד זה מוטל על בג"צ, היא צריכה להגן על השרים המבקשים זאת. לאחר שמר חריש גם סירב לאפשר לי להביא עורך־דין מהחוץ, ביקשתי להגן על עצמי בבג"צ. אמרתי שאדע לעשות זאת לא־פחות מהפרקליטות – ושוב קיבלתי סירוב.

(המשך בעמוד 21)

היה יכול להיות טייס קרבי

אילמלא התוודע הרב יצחק פרץ אל שירו של ביאליק, „המתמיד" – ייתכן שהיום היתה מאחוריו קריירה של טייס קרבי. בהיותו בן 18, והוא אז תלמיד במדרשה התיכונית „נועם" שבפרדס־חנה, קיבל מיכתב בחתימת סגן מפקד חיל־האוויר דאז, עזר ויצמן, שבו נתבשר: „עברת את הבחינות ונמצאת ראוי לקורס טיס". הצעיר החסון, שנחשב לתלמיד מבריק ולספורטאי מצטיין, רצה ללכת לצבא, כמו כל חבריו ללימודים. כך, על כל פנים, הוא נוהג לספר בשנים האחרונות. אולם על־פי גירסתו, קרא באותם ימים את „המתמיד" – והשיר השפיע עליו עמוקות. הוא הגיע למסקנה, שאם ברצונו להשפיע על העם ולהיות אישיות, אין הוא יכול שלא לעבור את „בית־היוצר לנשמת האומה" – הישיבה.

אמר ועשה, והמיפנה היה חד: מישיבת „נועם" הציונית־לאומית לישיבת „חברון" של ה„מתנגדים" הליטאים. אך פרץ, שעלה רק שש שנים קודם־לכן ממרוקו, מיהר להשתלב באווירה המזרח־אירופית של הישיבה, אף שהיה אחד התלמידים הלא־אשכנזים הבודדים, ושמעו יצא כעילוי. מקורביו יודעים לספר, כי עד היום הוא מיטיב להתבטא ביידיש, כליטאי לכל דבר.

שש שנים עשה פרץ בישיבה הירושלמית, ולאחר שהוסמך לרבנות שוכנע על־ידי ראש הישיבה להגיש את מועמדותו לכהונת הרב הספרדי הראשי של רעננה. „אמרו לי שאני ראוי וקיבלתי את הגזירה", סיפר פעם בשפתו המליצית. „הלכתי לרעננה אנוס, כפוף וכובה". בגיל 24 היה, איפוא, לרב־העיר הצעיר ביותר במדינה, ולדברי יודעי־דבר, גם הרווק היחיד הנושא בכהונה כזו. אולם לא לאורך־ימים: כעבור שמונה חודשים בלבד נשא לאשה את חנה, אחות חברו מטום מישיבת „חברון", ניצולת שואה בת להורים יוצאי טרנסילבניה. ובפרק־זמן זה אף הוסמך הרב פרץ לדיינות. ותיקי המקום, שעקבו אחר הקריירה שלו במישור הלאומי, התקשו להאמין כי הפוליטיקאי, המשמיע התבטאויות קיצוניות בנושאי דת, והרב נעים־ההליכות, אשר מתחבב גם על חילונים – חד הם.

למען האמת, אל הפוליטיקה הגיע הרב פרץ כמעט בעל־כורחו. הוא לא נימנה עם מקימי ש"ס. יתרה מכך, הציבור הספרדי החרדי, הנושאו כיום על כפיים, כמעט שלא הכירו. הוא היה מוכר הרבה יותר בחוגי „גוש אמונים" והמפד"ל. האחרונים אף גיששו אצלו, ערב הבחירות האחרונות לכנסת, אם יאות לקבל מקום נכבד ברשימתם. יומיים בלבד לפני המועד הסופי להגשת רשימות המועמדים לכנסת ה־11 נעתר להפצרות הרב עובדיה יוסף להצטרף לש"ס. אך לא לפני שנועץ ברב אליעזר שך, ראש הפלג הליטאי באגודת־ישראל. פורמאלית, הוא מוסיף להחזיק במישרתו הרבנית ברעננה, כמי שנמצא בחופשה ללא תשלום. עובדה זו לא נעלמה, מן־הסתם, מעיניו של יריבו, הראשון־לציון מרדכי אליהו, כאשר רמז לא־מכבר – על רקע הסתכסכותו של שר־הפנים בפרשת הבג"צ של שושנה מילר – כי מוטב לו לחזור לצאן־מרעיתו ברעננה.

בחודשים הראשונים לכהונתו כשר־הפנים נטו הכל לראות בו עסקן תמים ומצטנע, והוא עצמו דאג לטפח דימוי זה. אולם עמיתיו לשולחן ממשלת האחדות הלאומית גילו עד־מהרה איש פיקח, מהיר־תגובה ועקשן, שקשה מאוד „לסדר" אותו. ככל שעבר הזמן, החלו התבטאויותיו בענייני דת נושאות אופי קיצוני וחריף יותר. הוא אינו מסתיר את שאיפתו להפוך את מדינת־ישראל למדינת הלכה. לאחר תאונת הרכבת המחרידה בצומת הבונים עורר סערה ציבורית, כאשר ייחס בפומבי את האסון לחילול השבת במדינה. לתגובות ציבוריות נזעמות גרמה גם התנגדותו העיקשת להנהגת שעון־קיץ, שהוכשלה בסופו של דבר. השר אינו פועל על דעת עצמו. הוא כפוף למרותה ולפסיקותיה של מועצת חכמי התורה של ש"ס ואף נשמע לעצותיו של הרב שך, הישיש, שאת ביתו בבני־ברק הוא פוקד בקביעות.

הרחוב החרדי מקצין והולך, ועימו גם הרב יצחק פרץ. כאשר מדברים על הגדלת הקיטוב בין חילונים לדתיים במדינה, מפנים לא־מעטים אצבע מאשימה כלפיו, ולדעה זו שותפים גם חוגים דתיים מתונים. הוא אומנם משמיע את דעותיו בלשון רהוטה, בנימה מתחנחנת ועם חיוכים למכביר – אך הדברים מפחידים רבים.

גיבורת הפרשה

שושנה סוזאן מילר, גרושה נאה בת 43, עברה ב־1982 גיור רפורמי בקולרדו־ספרינגס, ארה"ב, ושלוש שנים אחר־כך עלתה ארצה על־פי חוק השבות. לעניין חוק זה, יהודי הוא מי שנולד לאם יהודיה, או התגייר ואינו בן דת אחרת, וזכותו להירשם כיהודי במירשם האוכלוסין. ההתייחסות בחוק לגיור היא כללית, ואין מדובר דווקא בגיור אורתודוכסי.

זמן־מה לאחר בואה ארצה פנתה סוזאן מילר

למשרד־הפנים וביקשה לקבלת תעודת־זהות. לצורך זה הציגה לפני הפקיד את תעודת־הגיור הרפורמית שלה. תחילה סירבו לרשום אותה כיהודיה והיפנו אותה לבית־דין רבני לשם קבלת אישור לגיור כתנאי לרישומה כיהודיה. מילר סירבה לעשות כן, ופנתה בעתירה לבית־המשפט הגבוה לצדק. שר־הפנים הגיש תצהיר־תשובה לבג"צ, שבו קבע כי הוא מוכן לרשום את העותרת כיהודיה, אך ליד סעיף הלאום בתעודת־הזהות שלה יצויין „נתגייר/ה" – זאת כדי שלא להטעות רשויות־מדינה אחרות בשאלת הדת. שושנה מילר סירבה לקבל הצעה זו והגישה עתירה מתוקנת לבג"צ, בה ביקשה לקבוע, כי רישום כזה אינו חוקי.

ב־2 בדצמבר 1986 קיבל בית־המשפט הגבוה לצדק את עתירתה של שושנה מילר ופסק, כי אין לשר־הפנים סמכות לרשום „נתגייר/ת" בסעיף הלאום בתעודת־הזהות של מתגיירים מכל זרם שהוא ביהדות.

בג"צ הורה לשר־הפנים לבצע את הרישום „יהודיה" בתעודת־הזהות של העותרת לא יאוחר מיום ב', 5 בינואר 1987. השבוע, ימים אחדים לפני תאריך סופי זה, הודיע שר־הפנים, הרב יצחק פרץ, בכנסת על התפטרותו.

(צילומים: יצחק נוף מוסף)

לא, אדוני השר

מאת **אורלי אזולאי־כץ וגד ליאור**

בדרך ממשרד־התיירות למשרד־המשפטים הפך „אברשה", הוא אברהם שריר, ל„אדוני השר" ★ בתחילה הצהיר כי הוא רואה בתיק רק פיקדון, אבל מהר מאוד התאהב בתפקיד ובכוח שבידיו ★ בשבוע שבו היתה ביקורת רבה נגדו בנושא אי הסגרת נקש לצרפת, הציע להחזיר את תיק המשפטים למודעי. תרגיל פוליטי קטן ומבריק. התיק נשאר אצלו ★ במשך שש חודשי כהונתו קומם נגדו את: היועץ המשפטי חריש, השופט העליון שמגר, משפטנים רבים, ואפילו פרקליטי משרדו אמרו לו „לא" כשביקש הגנה בנושא נקש ★ בכיר במשרד המשפטים: „נראה לנו ששריר בכלל לא יודע איך פועלת המערכת העדינה והרגישה הזו"

האנשים הקרובים אליו הכתירו בשינוי עוד בימים הראשונים שלו במשרד־המשפטים: מסתם „אברשה" הוא הפך ל„אדוני השר". השר שזכה בתפקיד בגלל הפה הגדול של ידידו יצחק מודעי, הקפיד לומר בימיו הראשונים, כי הוא רואה בתיק רק פיקדון, עד שובו של מודעי לתפקיד. אולם מהר מאוד, הוא גילה בשיחות פרטיות, כי הוא כבר מאוהב בתפקיד החדש. הכח הרב הטמון במישרה לא נעלם מעיניו והוא השתדל לגדול למימדים של שר בכיר החולש על העניינים הרגישים והעדינים ביותר.

יותר מאשר התאהב בתפקיד הוא אהב את הפוזה. ברקע היתה גם נקמה קטנה אך מתוקה: להראות למודעי. מודעי, שמעולם לא רחש חיבה יתרה לשריר אמר פעם: „לא אחת אני שואל את עצמי איך קרה בפוליטיקה שלנו, שאחד כמו שריר, בקושי בינוני, נהיה שר בממשלה. זה דבר עליטבעי. אני מלא התפעלות מן התופעה הזו. לפעמים זה מפחיד אותי...".

אבל שריר נהיה שר בממשלה ולא סתם שר, אלא שר־משפטים. בסוף השבוע שעבר, כאשר הרגיש כי הקרקע בוערת מתחת לרגליו, והביקורת נגדו רבה, הוא עשה את מה שמוגדר על ידי חבריו בליברלים, „תרגיל פוליטי מחוכם"! הוא התייצב בלישכת ראש־הממשלה והציע לשמיר להעביר את תיק המשפטים למודעי. שריר הבקי היטב ברזי הפוליטיקה הבין, כי שמיר לא יוכל להעביר את מינוי מודעי. הוא ציפה ששמיר יפציר בו להמשיך ולהחזיק בתיק המשפטים וכך באמת קרה. בטווח המיידי קצר שריר את הנצחון הקטן שלו.

מושך בחוטים

„תרגיל כזה טוב בפוליטיקה", אומר משפטן במשרד־המשפטים וממעט בדרך כלל בשיחות עם עיתונאים, אך הפעם התקשה להבליג. „הבעיה עם שריר היא שהוא מתקשה כנראה להבין שבענייני משפט אי אפשר להתחכם ולעשות תרגילים. כאן ספר החוקים קובע".

הרבה אש משך אליו שריר בששת החודשים בהם הוא מכהן גם כשר־משפטים. בפרק זמן קצר זה הצליח שריר לקומם נגדו את היועץ המשפטי לממשלה, יוסף חריש, את נשיא בית המשפט העליון, שלמה שמגר, ומשפטנים רבים שיצאו נגדו בגלל החלטתו שלא להסגיר את העבריין ויליאם נקש לצרפת. פרקליטי משרד־המשפטים נקטו בצעד חסר תקדים וסרבו לגונן עליו בפרשת אי הסגרת נקש.

כאשר גברה הביקורת, מצא שריר את האשמים: כלי התיקשורת כמובן. את העיתונות הוא כינה, „מוצר פגום" ובהזדמנות אחרת אמר על התיקשורת: „ברבריות עיתונאית ממדרגה ראשונה".

במשרד־המשפטים יש המגדירים דווקא את התנהגותו של שריר בפרשת נקש כ„ברבריות משפטית". בלא הצלחה ניסה שריר להעביר את החוק המונע „העברת אסירים לארצותיהם לריצוי עונש מאסר". גם חבריו, משפטנים בליכוד, התנגדו להצעה זו. שריר השהה את מתן החלטתו בענין נקש. משפטנים בכירים העוסקים בתחום הפלילי קיוו ששריר ינצל את ההזדמנות שנפלה לידיו, יסגיר את נקש ויכריז שהוא פועל בשם מדינת חוק המכבדת הסכמי הסגרה.

אבל שריר פעל אחרת. יש אומרים כי לא היה לו אומץ, והוא גם נטה לקבל את דעת רעייתו רבקה, שהפכה כתובת לכל מגיני נקש בארץ. רבקה שריר האשה שאיתו – אשר מאחורי גבה מכנים אותה, „המנוע של אברשה" – טענה, ביום שמונה בעלה לשר־משפטים, שהיא לא תתערב בעבודתו. עתה הסכימה להאזין לשדולת נקש. רבקה שריר – שותפה של בעלה בכל האירועים בארץ ובחו"ל – באה ממשפחה דתית ובאחת ההזדמנויות אמרה, כי היא רואה בפרשת נקש את הצד המוסרי, האנושי ולא המשפטי.

את צעדיו הראשונים במפלגה הליברלית עשה שריר כמזכיר הסיעה הפרלמנטרית. במקביל למד משפטים באוניברסיטה. הצעיר השאפתן היה בן חסותו של שמחה ארליך ז"ל, וכבר בתחילת הדרך היו לו חלומות גדולים על פוליטיקה גבוהה. את רבקה שריר הכיר כאשר היתה מזכירתו של ארליך. לזוג ארבעה ילדים והם מתגוררים בדירה נאה בתל־אביב. במפלגה, כמו במשרדי הממשלה, יודעים כי בשביל להשיג משהו, לא־יזיק קודם כל לפנות לרבקה.

במפלגתו נחשב שריר למניפולטור, מושך בחוטים. על הצד הטוב שלו אומרים, כי הוא חבר עד הסוף, תמיד מוכן לעזור, טוב לב, בעל יכולת הקשבה לחברים במצוקה. שריר עצמו לא מסתיר את העובדה, כי דאג לסדר את חבריו במישרות כאשר פרץ קדימה. „אני לא מכיר שר אחד שמתנזר ממינויים פוליטיים", אמר לא פעם, „כאשר אני צריך לאיש תפקיד, אני מסתכל בין ידידי ולא מחפש בספר הטלפונים".

שריר לא חיפש בספר הטלפונים כאשר היה צריך למנות שופט בקרית־גת. חיים ליטווינסקי, חבר המפלגה הליברלית, שרעייתו פעילה בסניף הליברלי בתל־אביב, נראה לו כמועמד המתאים. ייתכן באמת כי ליטווינסקי הוא בעל כשורים לתפקיד זה, אולם חברי הוועדה למינוי שופטים התנגדו לכך שאישיות פוליטית, ובמקרה זה השר עצמו, יביא מועמד פוליטי. „עד כאן", הם אמרו ולא אישרו את המינוי.

נזיפה משמגר

אברהם שריר הוא גם יו"ר ועדה למינוי שופטים. תחילה ניסה לשנות את נוהלי עבודתה מבלי לדווח לנשיא בית־המשפט העליון, שלמה שמגר. עוד החליט שריר, להקפיא את עבודת הוועדה, עד שתימצא דרך אחרת למינוי שופטים. שמגר אמר שאין בסמכותו של שריר לעשות זאת. הוא שיגר אליו מכתב ארוך וזועם ותבע ממנו לתת לוועדה להמשיך בעבודתה. תביעה דומה הציג פרופ' דוד ליבאי, יו"ר הוועדה לביקורת המדינה.

איש איננו מחשיד את שריר בכוונות לא טובות. אבל על התנהגותו זו של שריר אמר השבוע אחד מבכירי משרד־המשפטים: „נראה לנו ששריר בכלל לא יודע איך פועלת המערכת העדינה והרגישה הזו. כאן זה לא משרד התיירות. ללכת ולהקפיא את עבודת הוועדה למינוי שופטים מבלי להתייעץ עם נשיא בית־המשפט העליון, למהלך כזה אין פשוט הגדרה אחרת, חוץ מאשר שלומיאליות. אין פלא שהנשיא שמגר נזף בו בכתב, בצורה שאינה זכורה מעולם ביחסי נשיא בית־המשפט העליון ושר־משפטים בישראל".

בימים הראשונים לכהונתו הצליח שריר להרגיע את עובדי משרד־המשפטים, שתוך 100 ימים החליפו שלושה שרים. הוא הזמין את מנהלי המחלקות לשיחה אישית, הבטיח מערכת יחסים תקינה ותוספת פעולה מקצועית. המוטו שלו היה על פי הצהרתו: „הקפדה על שלטון החוק". הוא הסביר, כי בכל התפקידים יגרום נזק למשפחתו, אבל אין לו כל כוונה להיות שר־משפטים של יום אחד בשבוע.

שריר, שהוא עורך־דין על־פי מקצועו, אבל לא על־פי עיסוקו, הצליח אמנם להרגיע. לזמן מה. את הרחש במשרד־המשפטים, אבל עם רקע היחסים העכורים בינו לבין היועץ המשפטי לממשלה, יוסף חריש, נרשמה בשבועות האחרונים עליה גועשת בעצמת הסערה בצמרת משרד־המשפטים. „יותר טוב בימים אלה לא להתקרב ללשכות השר או היועץ המשפטי לממשלה", אמרו השבוע משפטן ומשפטנית מבכירי המשרד, „האווירה שם עכורה ולעיתים בוקעות צעקות. אווירה כזאת לא סימפטית לא זכורה במשרד הזה כבר הרבה זמן".

אותם משפטנים, מעמודי התווך של המשרד טוענים, כי שריר עצמו איננו אחראי בלעדית לאווירה זו, והם מסבירים: „שנים היה כאן משה נסים. אולי הוא לא גדול המשפטנים, אבל אדם חיובי, איש מעשה, נח לבריות. הוא נוטה לתקן טעות, אם עשה כזו. הוא היה שר מצויין וגם הקודמים לו היו טובים: חיים צדוק, שמואל תמיר, מנחם בגין. ואז לפתע הגיע מודעי. הוא היה במצב רוח רע אחרי שסולק מהאוצר. תוך חודשיים הפך את המשרד להר געש, וכך קבל אותו שריר".

לאווירת הקרב במשרד, תרמה לא במעט, מערכת היחסים העכורה, הכמעט בלתי אפשרית בין השר לבין היועץ המשפטי לממשלה. יוסף חריש מונה לתפקיד על־ידי הממשלה כולה, אבל לתפקיד הביא אותו יצחק מודעי. עובדה זו, מן הסתם, לא נעלמה מעיניו של שריר, גם אם הקרע בינו לבין חריש הוא על רקע אחר לגמרי.

לא מדברים

ראשיתו, סביב פרשת נקש. שריר זעם על חריש שהופיע בפני ועדת שרים לענייני חקיקה ואמר, כי הוא מתנגד להמלצת השר שריר. שריר ניסה לכנס בחשאי את סגניו של חריש, מבלי ידיעתו, במלון „המלך דוד" בירושלים ולבקש את תמיכתם בעמדתו. פרטי הפגישה נודעו לחריש ובהתערבותו היא בוטלה. מלשכת השר נמסר כתגובה, כי הפגישה היתה אמורה להתקיים על־פי בקשת הסגנים.

אנשי חריש סיפרו השבוע, כי מלשכתו של השר זרמו השמצות שכוונו נגד חריש. הפירסום בעיתונים כאילו טעה חריש כאשר החתים את שר־הבטחון, רבין, על צו מינהלי להארכת מעצר וענונו, אומרים אנשי חריש, יצא מלשכת השר. גם שריר וגם חריש טרחו להודיע, כי הם לא ברוגז, ואין ביניהם קרע. אבל היה מי שטרח להדליף לעיתונים כי שריר אמר: „שנתי נודדת בלילות בזוכרי שחריש הוא היועץ המשפטי". למחרת הפירסום טרחה דבורה גנני, דוברת המשרד, להכחיש את הדברים, ושריר עצמו אמר: „לא היה ולא נברא".

במשרד־המשפטים אומרים, כי אין זה מקרה שהיועץ חריש, היה אחרון לדעת על החלטתו של שריר שלא להסגיר את נקש. המידע הגיע אליו רק אחרי שהעיתונאים כבר ידעו. באותו יום נראה חריש נבוך וזועם. הוא בלע את הצפרדע.

נראה כי השר שריר מתקשה לעכל את העובדה, כי היועץ המשפטי איננו עוד פקיד הסר למרותו. כך נוצר מצב חסר תקדים במשרד המשפטים: השר והיועץ כמעט ואינם מדברים זה עם זה ובכל הזדמנות משמיצים איש את רעהו ומתבטאים בלעג.

חבר של אלבין

נקודה עדינה נוספת ביחסים בין השניים: בימים אלה יצטרך חריש להחליט מה לעשות בתיק מיקי אלבין, והאם להעמיד לדין אנשים שקיבלו ממנו אופציות. אלבין ז"ל היה, כידוע, חברו הטוב של שריר. לאחר מותו נחקר שריר במשטרה בקשר להעברת כספים. המשטרה קבעה, כי שריר איננו מעורב בפרשה ולא עבר עבירה. אפרופו החקירה במשטרה: שריר, תומך נלהב בהצעה לאסור פירסום שמות חשודים, וכאן נשאלת השאלה בענין אוביקטיביות של שר־משפטים.

אברהם שריר, איש עסוק, רגל אחת במשרד־התיירות והשניה בלישכת שר־המשפטים. „אברשה" אשר בעבר מצא זמן רב לתידרוכים ושיחות רקע עם עיתונאים, דחה בשבועות האחרונים בקשות לפגישה עימו, בטענה ש„לוח הזמנים העמוס" אינו מאפשר לו. וזו, מעירים העיתונאים המלווים אותו באופן קבוע, דוגמא לכך שבדרך בין משרד־התיירות למשרד־המשפטים הפך אברשה לאדוני השר.

במשרד־המשפטים מתלוצצים ואומרים, כי עדיף ששריר יתעסק ביבוא תיירים ולא ביבוא אסירים. חוץ מזה עדיין שומרים לו ימי חסד, למרות שבימים האחרונים חזר ואמר ראש־הממשלה, שמיר, כי הוא מתכוון להחליף את שריר במשרד־המשפטים. במשרד־המשפטים יש עוד מי שאומר, כי לשריר יש אמביציה והוא משתדל. בתוך טוב. בכל מקרה, הם מציינים, שבשבילם יותר טוב השקט של שריר, מהלכה הרותחת של מודעי.

בלי כל קשר לקודמיו בתפקיד, יכול שריר להתנחם בעובדה שאנשי המקצוע במשרדו אומרים, כי אולי הוא לא מועיל הרבה למערכת המשפטית, אבל בטח לא מזיק. במשרד־המשפטים שידע סערות וטלטלות, גם חצי נחמה יכולה להיחשב כנחמה.

1987: תחזית לקונים

החגיגה עוד לא נגמרת

מאת **שושנה חן**

לא ש־1986 היתה שנה רעה ליבואנים, אבל השנה החדשה תהיה עשירה יותר במוצרי יוקרה ★ יותר מעדנים, כלי איפור ובשמים מיובאים ★ ועדי עובדים, מאוכזבים מתוצרת הארץ, ירכשו בפסח מתנות יבוא ב־50 מיליון דולר ★ בענף הקוסמטיקה אומרים, שאין בעייה לייבא, אבל חוששים לגורלם של העובדים במיפעלים בארץ ★ בענף ההלבשה לא מפחדים מתחרות: מכירות הפרוות ובגדי העור תוצרת הארץ עלו בכ־40% ★ גם התינוקות ימשיכו להנות מטיטולים תוצרת כחול־לבן

אי וראות היא המלה שתתאר את מצבם של יצרנים, יבואנים, סוחרים וצרכנים עם תחילת שנת 1987, כשברקע הורדת מכסים ומסי קניה, תכנית כלכלית המתבשלת בישול איטי, ואוירה כללית של מבוכה.

בחברות רבות הסתגרו השבוע המנהלים הבכירים ואנשי השיווק לישיבות מרתוניות בנושא: איך מתכוננים לעתיד. „אף אחד איננו יודע, בעצם, על מה צריך לדבר, ולקראת מה יש להתכונן", מתוודה מנהל שיווק.

משה בז'ז'ינסקי, מנהל המכירות של „הלנה רובינשטיין", ציפה למצוא את התשובות במשרד המסחר והתעשייה. אלא ששם הסכימו רק להחליף עימו חוויות על הריווחים בכלי התיקשורת. „איך זה יתכן שמשרד שאמור לעזור ליצרנים, לא יודע לפתות את הפרטים המדוייקים לגבי הורדות המחירים הצפויות". הוא תוהה.

בינתיים בילה הציבור את חופשת חנוכה במצב רוח של „אכול ושתה, מי יודע מה יהיה מחר". בעוד שחנויות החשמל כמעט משותקות – בסוף חודש דצמבר חלה ירידה של 30%־70% במכירות – הגיעו רבבות צרכנים למרכזי הקניות ושילבו בילוי וקנייה.

מעות תנינים

רשתות המזון הוצפו קונים שהתלהבו ממבצעי האשראי. ב„שופרסל" וב„היפרשוק" סיפרו שבהשוואה לנובמבר, הייתה בשבוע חנוכה עצמו עלייה של כ־30% במכירות. ברשת השק"ם הוסיפו למבצע האשראי גם הוזלה של 5% במחירי מוצרי החלב. התוצאה: מכירות מוצרי החלב קפצו ב־230% כבר בתחילת השבוע. הלקוחות הירשו לעצמם דווקא מוצרי תפנוקים: מעדני חלב וגבינות מיוחדות. אגב, מכירות החלב לשתייה לא השתנו.

אפילו התנינים הירוקים והעצובים שהובאו מחמת־גדר, לשם קידום המכירות של „המשביר לצרכן", ב„לב דיזנגוף" בתל־אביב, חשו בפזרנות שאחזה בעם ישראל. עובדה. הקופסאות הזכוכית הגדולה שלהם התמלאה מטבעות כסף שהמטירו עליהם הצופים. למה? ככה.

התנינים חוזרים השבוע לביתם בחמת־גדר, ואנחנו נשארים עם שנה אזרחית חדשה שחלקה הראשון יאופיין, כנראה, בחגיגת קניות. לא, חלילה, ש־1986 הייתה רעה לצרכנים.

מעדני יוקרה

מזון – השנה שעברה היתה שנת חגיגת האשראי. נכון להיום, והחגיגה הזו תמשיך, במלוא המרץ, עד פסח לפחות. גם בעתיד „שופרסל" תהיה היוזמת. בני מור, מנכ"ל ה„היפרשוק" אומר, שהצרכן ישלם את המחיר. בין אם בהעלאת מחירי מוצרים שאינם בפיקוח על ידי הרשתות, או באמצעות תרגיל אחר. הרשתות תלחצנה על הספקים להאריך את האשראי שלהם, והאחרונים יגלגלו את עלות האשראי על הצרכן.

יש להניח שהרשתות מיצו את פוטנציאל הגידול שלהן וב־1987 הן תנסנה לפתות את הצרכן [illegible] מזון ביתר אגרסיביות. מניחים שם, שהקהל ירכוש יותר מזון מותרות.

האם יגדל היקף ייבוא המזון? יבואני מזון טוענים שלא. „יש גבול לכמות האוכל ששלושה מליוני תושבים מסוגלים לחסל".

מה שישתנה הוא הרכב הסל המיובא: יותר מוצרי יוקרה. יבוא שימורים, לדוגמא, ישאר ללא שינוי. רובם מגיעים ממדינות אפריקה ומטייוואן, מדינות שאינן מושפעות מהורדת המכסים.

„המחירים של היבוא יקבעו לפי היצע והביקוש", טוען נסים מוצפי יבואן מזון. למשל, הוא אומר, השוק מוצף היום בקוקוס טחון, וכדי להיפטר ממנו מוכרים אותו היבואנים במחיר שמתחת למחירו בעולם. גם מחירי הצימוקים, שיובאו בכמויות גדולות מדי, ירדו ב־10%. כשגדלה צריכת [illegible], עקב צניחת מחירים מ־20 ל־8 ש"ח לקילוגרם, ירדה מכירת הבוטנים וגרעיני החמניות.

כולם בוכים

קוסמטיקה – היצרנים בענף חוששים מעלות היבוא שתפגע קשות בתוצרת הארץ. ענף הקוסמטיקה הוא אחד הענפים הבודדים שנמצא בפיקוח מחירים, ובמשך כל תקופת ההקפאה הותרה לו רק העלאת מחירים אחת, בשיעור שבין 3%־5%.

עתה כשנפתחו שערי היבוא והורדת המכסים מחייבת ירידת מחירים של 22%, כולם בוכים. היבואנים טוענים שרווחיהם נשחקו בתקופת ההקפאה, והם לא מסוגלים לעמוד בהוזלות.

היצרנים המקומיים מפחדים שלא יוכלו להתמודד עם המחירים הנמוכים של תוצרת חוץ.

הכל צופים גידול בכמות מוצרי האיפור, הטיפוח והבשמים המיובאים. לעומת זאת לא יגדל יבוא מוצרים שהובלתם האווירית יקרה: שמפו עתיר נפח, או לכות ובשמים בספריי, המתלקחים בקלות. יעקב ברק מנכ"ל „רבלון", ומשה בז'ז'ינסקי מנהל השיווק של „הלנה רובינשטיין", טוענים שאין להם בעיה להפוך ליבואנים של חברות האם שלהם. אבל מה יהיה על יותר מ־400 עובדי הייצור שהם מעסיקים. האם כך נראית צמיחה?

כלי־בית – חגיגת היבוא הגדולה תתחיל לקראת פסח. כבר היום נוסעים היבואנים ליריד כלים באיטליה, גרמניה ואנגליה וחותמים על הזמנות. דן שנבל, מנכ"ל חטיבת הצריכה של „כור", האחראי גם על רשת „קלאס", צופה עליה של 25% ביבוא כלי־בית, בהשוואה לפסח אשתקד. ב„שופרסל" כבר חתמו על הזמנות היבוא שגדלו ב־20%. היצרנים המקומיים יתקשו להתמודד.

הטיטולים עולים

חומרי ניקוי ונייר – השוק הזה, בעיקר בתחום הנייר, לא מתרגש מתחרות היבוא. בגלל הנפח הגדול המייקר את ההובלה, אין סיכוי להצפה של טיטולים או מגבות נייר. אולי זו הסיבה שבקרוב מאד יעלו מחירי כל המוצרים האלה בכ־10% בממוצע.

הורדת המכסים תשפיע על מחירי חומרי הניקוי שירדו ב־3%־4%. אין סיבה לרוץ לייבא. מה שהיה הוא שיהיה. אריה גורי, יבואן, לא מגדיל את הזמנות היבוא. תוצרת הארץ תמשיך לשלוט בחומרי כביסה – כ־80 אחוז מן המכירות.

מן העבר השני, היבוא ימשיך לשלוט בסכונים. היצרנים המקומיים אינם מצליחים להתמודד עם עלות הייצור הנמוכה בחו"ל. גם בשיעורי המכסים הקודמים היו הסכונים המיובאים זולים יותר.

ועדי עובדים – לפי הערכות ראשוניות יהיה פסח הקרוב חגם של היבואנים השולטים בשי לעובדים. יעקב אלוש מ„בימות העיר", המארגנת בינואר יריד לעובדים, טוען שהבכורה תפול בידי היבוא, גם משום שתוצרת הארץ הכזיבה. ועדי עובדים התלוננו שבעבר הוכרחו, על ידי ההנהלות, להצמד ל„כחול לבן" ונכוו באספקה מאוחרת ובמוצרים עם גימור פגום. היקף השי לעובדים בפסח צפוי להגיע, לדבריו, ל־50 מיליון דולר, בהשוואה ל־35 מליון בפסח שעבר. יש לזכור שמדובר בדולר המוקפא מאז יולי 1985, ואילו תקציבי השי צמודים למדד וינועו בין 30־80 ש"ח לעובד.

יבוא נעלים

הלבשה והנעלה – בענף ההנעלה חוששים מאד מתחרות היבוא. מדברים על עליה של 15%־20% ביבוא נעלים, שתחריף את המצב בענף הזוכר עדיין את המשבר בתקופת ארידור, כשהארץ הוצפה בנעלי יבוא.

בענף ההלבשה חוששים פחות. החורף היה טוב מאד. מזג־האויר הקר האיר פנים גם למכירות בגדי עור והפרוות שהוכו קשות בחורף החם של אשתקד. ב„ג'ינג'ט", יצרנית אופנת עור, עלו המכירות ב־40%. הקו חדש שלהם לצעירות, שהוכן לחודשיים, נמכר בשלושה ימים. אגב, מחירי החליפות הגיעו ל־500־600 ש"ח.

אצל „פרוות מלטר", ברחוב בן־יהודה בתל־אביב, מספרים על עליה של 30% במכירות. לא חגיגה, אבל לא מתלוננים. הולכים בעיקר ז'קטים קצרים. נוטריה ב־700־800 ש"ח. מינק ב־2,700־3,000 ש"ח. „הבעיה הגדולה של ענף ההלבשה איננה איך להתמודד עם היבוא, אלא איך להשיג תופרות ולספק את דרישת השוק המקומי וגם את הזמנות היצוא", טוען יוסי לאור, מנכ"ל „ג'ינג'ט".

לאחרונה דחתה „ג'ינג'ט" שתי הזמנות יצוא לארצות־הברית, בסכום של 300 אלף דולר. לא היו להם תופרות לבצע את ההזמנה. הם מוכנים לשלם לתופרת 800־900 ש"ח נטו לחודש, בתנאי שתסכים לעבור הכשרה מקצועית לתפירה וגזירה בעור. מוכנים לקלוט 20 עובדים ואין. עכשיו הם מדברים על יבוא פועלים מאנגליה ופורטוגל, כדי שיתפרו בגדים „כחול לבן".

החשמל והאלקטרוניקה – דצמבר היה חלש מאד. הקהל המצפה להורדות מחירים, לא קנה. עכשיו תתחיל חגיגת מכירות. חיים הייטנר, מנכ"ל חטיבת הצריכה של „תדיראן", אומר שהחברה נערכה עם מלאי של בשלושה חודשים. יצחק עדן מ„סנטור", טוען שברשת שלו צימצמו מלאים. לא יודעים מה ילד יום. נכון לעכשיו, מי שיגיע לחנויות החשמל ידרוש כדרך־כלל אספקה מיידית. אף אחד לא רוצה להיתקע עם הצ'קים בחוץ ובלי המוצר, כמו שקרה ל־4,000 לקוחות מת"ם בשלהי 1986.

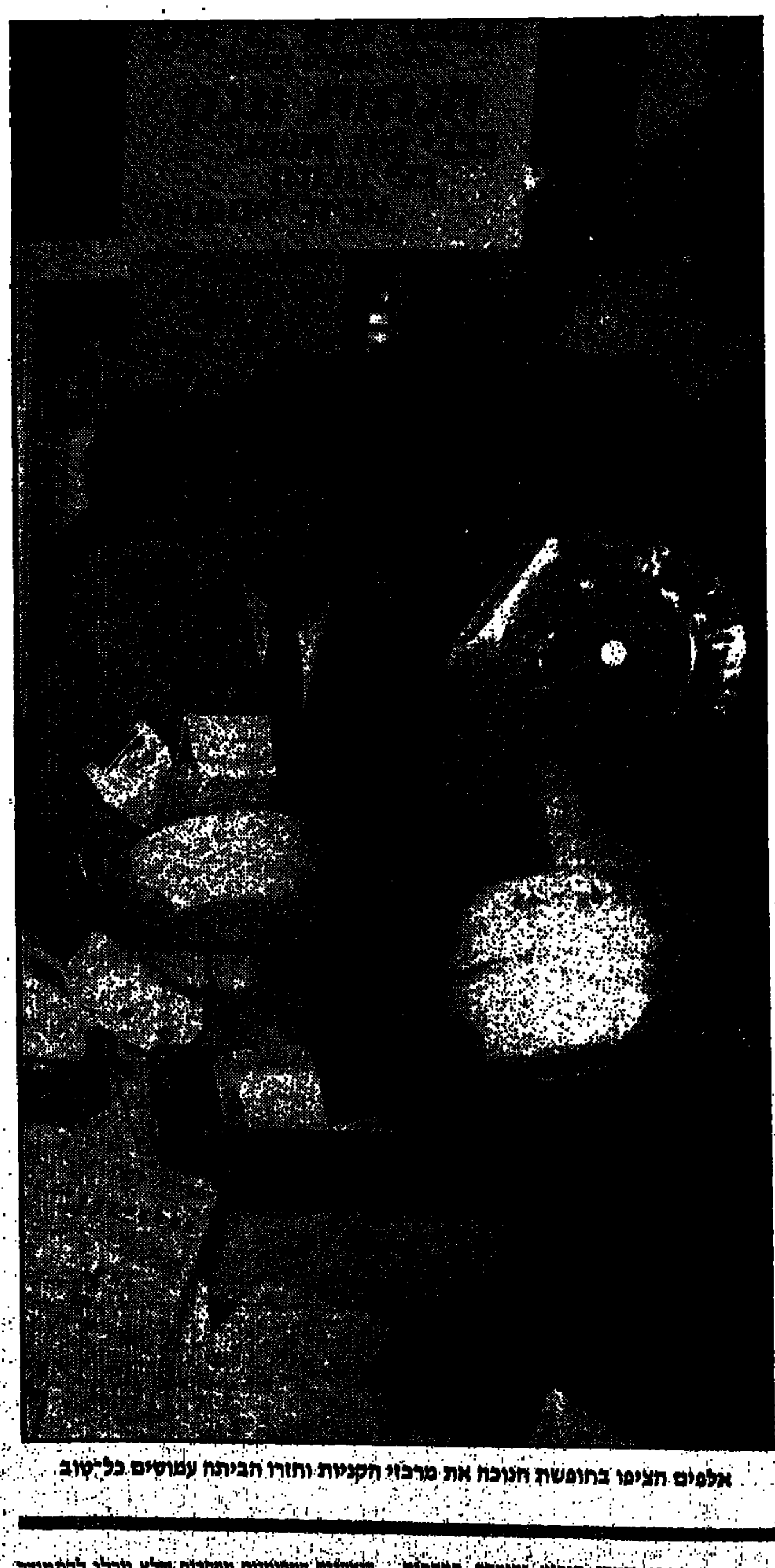

אלפים הציפו בחופשת חנוכה את מרכזי הקניות וחזרו הביתה עמוסים כל־טוב

נעשינו „שדכנים" בין ארה"ב לאיראן — כי האמריקנים ביקשו

„כולנו היינו מעדיפים לייצא עגבניות ולא 'עוזים', אבל צה"ל זקוק ל'עוזים' ★ ישראל מוכרת נשק רק לממשלות. לא לקבוצות. לא לכנופיות; היא אינה יכולה להיות אחראית לכל 'עוזי' שמתגלגל בעולם ★ החלק שלי בפרשה האיראנית היה הרבה יותר צנוע מכפי שפורסם; לא הייתי הממציא, הדוחף והיוזם ★ אין רבים הבקיאים באיראן כמו נמרודי ★ אל שווימר פעל בפרשה משום שזה היה לטובת ישראל; הלוואי והיו לנו רבים כמוהו ★ עדנאן חאשוגי הוא חביב ואינטליגנטי; החלום שלו — לסייע להשגת שלום באזורנו; הוא הגיע למצב שאצלו עוד מיליון או פחות מיליון זה ענין מישני"

שיחות עם דוד (דייב) קמחי

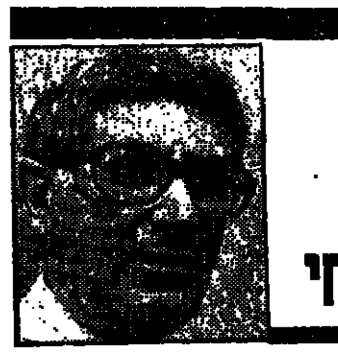

מאת ישעיהו בן־פורת

דוד („דייב") קמחי, יליד בריטניה 1928, בן למשפחה ציונית שאחד מאבותיה הוא הרד"ק (ר' דוד קמחי, חכם ופרשן תנ"ך בימי הביניים), עלה ארצה ב־1946, ונפצע במלחמת העצמאות, בעל תואר מ.א. בתולדות המיזרח התיכון, 27 שנים ב„מוסד" ומועמד לראשותו, ושש שנים מנכ"ל משרד החוץ. בין היתר מילא תפקיד מרכזי בקשר עם הנוצרים בלבנון, במו"מ עם ממשלת ביירות, במו"מ על טאבה, בחידוש היחסים עם אפריקה ושיפור היחסים עם מיזרח אירופה, ובקטע הישראלי־אמריקני ב„קשר האיראני". אחרי שנאלץ לפרוש ממשרד החוץ על רקע הרוטציה, הוא עושה עתה את צעדיו הראשונים במיגזר הפרטי. עם פרישתו, איבדו קהיליית המודיעין והצמרת המדינית מוח מבריק. ממושקף, ממוצע קומה, דייב, ששומר על חזות וסיגנון של ג'נטלמן בריטי, מקמץ במילים וחושף רק מה שלדעתו ראוי לחשיפה.

באופן פרדוקסאלי, למרות פרישתך ממישרד החוץ, מעולם לא היית בחדשות כמו בזמן האחרון, בגלל הפרשה האיראנית במובן. מה חלקך בזה?

חלקי היה הרבה יותר צנוע ממה שנכתב, בייחוד בארה"ב. לפי גירסתם, אני כאילו הייתי הממציא, היוזם והדוחף של הנושא האיראני ומי שכביכול הביא אותו לראשונה לראש־הממשלה דאז, שמעון פרס, ולאמריקנים. וזה פשוט לא נכון.

● אז מה כן נכון?

היה לי מצפון לא נקי כלפי המשרד ומצפון לא נקי כלפי הנושא האיראני

אינני רוצה להרחיב בנושא זה. אסתפק בכך שהכל התחיל כאשר האמריקנים שלחו שליח אל ראש הממשלה...

● מייקל לדין, יועצו לענייני איראן של רוברט מקפארליין, שבא לפגישה חשאית עם פרס באביב 1985?

...והם ביקשו מאיתנו סיוע בנושא האיראני. בערך באותו זמן נוצר לנו מגע מעניין באמצעות אל שווימר ויעקב נימרודי, עם אישיות איראנית, ששמה כבר פורסם ברבים, מאנוצ'ר גורבאניפאר. הקשר הוביל באופן ישיר אל משרד ראש ממשלת איראן. ברור שהיינו צריכים לומר לאמריקנים שיש לנו קשר כזה.

● אתה רוצה לומר שזה רק פרי המיקרה שדווקא באותו זמן, כאשר ארה"ב פנתה אלינו, נוצר גם הקשר שלנו עם טהראן? קודם לכן לא היה לנו קשר בזה?

אני אז עוד לא הייתי בתמונה. כך שאינני יודע מה בא קודם, השליח האמריקני אל פרס, או הקשר האיראני שחוקם או במיקרה על־ידי נימרודי ושווימר. אבל זה גם לא רלוואנטי. מה שחשוב הוא שהאמריקנים פנו אלינו. וברור שכאשר ישנה פניה כזו מידיד שעשה כה הרבה עבורנו, כולל סיוע בהבאת יהודי אתיופיה, הדבר היחיד שראש הממשלה יכול היה לעשות, מאחר שידע על הקשר עם טהרן, זה לומר לאמריקנים: פניתם אלינו, בבקשה, הנה זה מה שיש לנו. קחו את זה, או אל תקחו. אתם תחליטו. אנחנו לא נכתיב לכם אם לנצל את הקשר הזה, או לא. אנחנו כידידים אומרים לכם: יש ברשותנו הצינור הזה.

● האם מייקל לדין אמר לפרס שהוא פונה אליו בשם הנשיא רייגן?

זו היתה פגישה בארבע עיניים, ומה בדיוק נאמר ומה בדיוק הוא ביקש, לא ידוע לי. זה היה באביב, ואני הוכנסתי לענין, ואני מדגיש את המלה הוכנסתי, ביולי '85, כאשר נסעתי ממילא לארה"ב. ראש הממשלה ביקשני אז להיפגש עם מקפארליין בנושא האיראני. בסך־הכל הייתי מעורב בנושא מיולי עד דצמבר 85. אז יצאתי מזה.

● מדוע יצאת מזה?

מכמה סיבות. א. הייתי מנכ"ל משרד החוץ, והמשרד העסיק אותי „פול־טיים פלוס". היה לי מצפון לא נקי כלפי המשרד, כי נעדרתי ממנו יותר מדי, ומצפון לא נקי כלפי הנושא האיראני, שבגלל המשרד לא יכולתי להקדיש לו את כל זמני. ב. כמנכ"ל הייתי בחשיפה מלאה, כאשר נעדרתי חצי יום מהמשרד, העיתונאים כבר שאלו לאיכן נעלמתי. למרבה מזלי חשבו שאני באפריקה. אפילו במשרד לא ידעו שרוב הזמן נסעתי בנושא האיראני. והחשאיות הכבידה עלי. ג. בדצמבר הנושא הגיע למבוי סתום, והייתי בדעה שכדאי להניח לזה לזמן־מה.

● זה קרה אחרי פגישה ישראלית־איראנית־אמריקנית שנערכה בלונדון ב־8 בדצמבר 85' בביתו של נימרודי?

נכון. והיתה לי עוד סיבה. הייתי בידידות עם מקפארליין, והוא התפטר בדצמבר. לא הכרתי את מחליפו פוינדקסטר, שמעולם לא נפגשתי איתו. מישהו אחר, שהמשיך בנושא, כן הכיר אותו, והיה מיודד עימו.

● עמירם ניר?

כן.

● מדוע שניכם, גם מקפארליין וגם אתה, אחרי הפגישה בלונדון, המלצתם כל אחד לפני הממונה עליו לנתק מגע עם האיראנים?

זה אינו מדוייק לומר שהמלצתי על ניתוק מגע עם האיראנים. עם זאת, את חלקנו בבקשה האמריקנית במידה רבה כבר עשינו אז. מקפארליין כבר בא במגע ישיר עם האיראנים. בן־ערובה אמריקני הצלחנו לשחרר, וה„שדכנות" שלנו הצליחה. אם החתן והכלה נכנסים למיטה או לא, זה לא ענינו של השדכן. רציתי שהם בעצמם יגיעו לאיזושהי הבנה כדי להמשיך במגעים ביניהם. לכן חשבתי שכדאי

כשחומייני ימות יהיה מאבק על השלטון בין הקבוצות השונות, וחיוני לנו שהמתונים ינצחו

לקחת פסק זמן, להמתין ולראות אם הם באמת יגיעו להבנה יותר גדולה ביניהם. הרשה לי רק להדגיש, שנעשינו שדכנים מפני שהאמריקנים ביקשו זאת מאיתנו. אנחנו לא התנדבנו. צריך לזכור את זה, כי נוטים לשכוח זאת.

● האם באיזשהו שלב יותר מוקדם, לא נידבנו לאמריקנים את התנדבותנו?

לא ידוע לי דבר כזה. לי רק ידוע האמריקנים ביקשו מאיתנו להיכנס לנושא כדי לסייע להם.

● אבל הרי אי־אפשר להתעלם מזה שמאז 1979־80 סיפקנו תחמושת וחלקי חילוף לאיראנים, וזה לא היה סוד גדול?

לא עלי לאשר לך הנחה זו. בכל אופן, יש הרבה הגזמות בכל הענין. מדברים על דברים שלא היה להם זכר במציאות.

● אני חוזר לנושא הנשיא רייגן; דברים כאלה יכלו להיעשות בלי ידיעתו ובלי ברכתו?

אין לי שום ענין להיכנס לנושא שהוא פנים־אמריקני.

„דברי נורת' — חסרי שחר"

שר המשפטים האמריקני, אד מיז, בהסתמך על הקולונל אוליבר נורת', טוען שרעיון העברת הכספים ל„קונטראס" צמח במוחך?

קשה לי להאמין שנורת' אכן אמר מה שדווח, כי זה חסר־שחר. מה לי ול„קונטראס"? מה פתאום שאני, ביוזמתי, אציע לאמריקני כלשהו כיצד לעקוף את החוק האמריקני? הרי טענה זו ממש אבסורדית.

● על מה דיברת עם נורת'?

נפגשתי עם נורת' בפעם הראשונה בחיי בוושינגטון, בנובמבר 85', כאשר אמריקני אחר יחד עם נורת' נפגשו אתי לארוחת־צהריים חטופה, לפני פגישה שעמדה להתקיים ביני לבין מקפארליין. השניים ידעו שאני בידידות עם מקפארליין, והם רצו שאנסה להשפיע עליו שלא יתפטר מתפקידו במועצה לביטחון לאומי. דאגתם לא נבעה מהחשש שהתפטרותו תשפיע על המיבצע האיראני, אלא הם ראו בהליכתו האפשרית אובדן גדול לארה"ב. לכן רצו שאשפיע עליו. נושא ה„קונטראס" לא עלה ולו פעם אחת בכל הפגישה הזו עם השניים.

● אבל נפגשת עם נורת' פעם נוספת.

הפגישה השניה והאחרונה היתה בלונדון, בדצמבר 85', כאשר נורת' הופיע עם מקפארליין, וכולנו — האיראנים, הישראלים והאמריקנים — התכנסנו בביתו של נימרודי. ברור שבהזדמנות זו לא עלה נושא ה„קונטראס". חוץ משתי פגישות אלו מעולם לא ראיתי את נורת', וכאמור כל הסיפור אבסורדי לחלוטין.

● קמחי (משמאל) עם השגריר בקהיר משה ששון: שש שנים מנכ"ל משרד החוץ.

כשנכנסתי לענין אמרתי שאינני רוצה להתעסק ואינני רוצה לדעת שום דבר על הנושא הכספי

● עכשיו הואילנא להסביר לי את ההיבט האסטרטגי. טענתם ועודכם טוענים שישנם חומייניסטים מתונים, שאותם כדאי לחזק לקראת הבאות. זה רציני?

ראה מה קורה היום באיראן. המימסד אומנם כולו מוסלמי קנאי חומייניסטי, אבל בתוך המימסד יש זרמים שונים וקבוצות שונות, ביניהן כאלה שמאמינות שצריך לייצא את המהפכה החומייניסטית, לעודד את הטרור ולהילחם נגד המערב: כי המערב בעיניהם זה השטן. יש קבוצות אחרות, שבעיניהן בעיית איראן היא ברית המועצות, או ליתר דיוק רוסיה, כי זה איום שרובץ על איראן זה מאות בשנים. הפחד מפני השכן מצפון מלווה אותם מימי פרס ההיסטורית. הם יודעים שיש לבריה"מ איקס דביזיות על גבולם, ואותן קבוצות אומרות שזה האויב האמיתי, ולכן צריך לשפר את היחסים עם המערב, להפסיק את הטרור הבינלאומי ולחדול מייצוא המהפכה. בקיצור, הם בדעה שאיראן חייבת לחזור לחיק משפחת העמים.

● קבוצה זו מקיפה גם קנאים מוסלמים ואייאטולות?

בוודאי. אני מדבר על מימסד, לא על אופוזיציה לחומייני. כל עוד חומייני חי, קבוצות אלו לא תגענה לעימות בינן לבין עצמן. כל קבוצה מנסה לתפוס עמדות כוח שלטוניות, אבל לפי שעה אין עימות ביניהן.

● חומייני מודע למצב?

איזו שאלה. עובדה שגם אחרי שהפרשה האיראנית התגלתה, לא נערפו שם ראשים. בסך הכל התגובות אצלם היו די מתונות.

● אתה מניח שחומייני ידע על העיסקות?

אין לי אפשרות לדעת בוודאות, אך אני מניח שכן. הקבוצה הפרו־מערבית גם תוקפה דיה כדי שלא יפעלו נגדה בכוח. לפי עניות דעתי, כשחומייני יילך לעולמו, יהיה מאבק בין הקבוצות, וחיוני למערב, כולל ישראל, שהקבוצה המתונה תנצח.

● זו איפוא אסטרטגיה של שלח לחמך על פני המים?

מדיניות נבונה חייבת תמיד להסתכל קדימה ולבדוק את מהות הכוחות שפועלים בשטח. לגבי איראן אני רוצה להדגיש את החשיבות האסטרטגית העצומה של מדינה זו, מבחינת המערב בכלל ומבחינת ישראל בפרט. אסור לנו להתעלם מהנעשה באיראן.

● כלום לא היתה סכנה שנשק שנשלח מכאן לטהראן, יגיע בסופו של דבר לחיזבאללה בדרום־לבנון?

הכל נופח מעבר לכל פרופורציה. בפרק הזמן שאני פעלתי, שלחנו בסך הכל 500 טילים אנטי־טנקיים מסוג טאו וכמה הוקים — 18 במספר — מיושנים. מבחינה אסטרטגית אלו כמויות מבוטלות, חסרות משמעות. זה לא יכול היה להשפיע על המלחמה שם, והם לא היו שולחים את זה לדרום־לבנון. לא היתה כל סכנה כזו.

● מה ידוע לך על הכספים שנעלמו ושהכל מחפשים אותם?

לי ידוע רק דבר אחד: כשנכנסתי לענין, אמרתי שאינני רוצה להתעסק ואינני רוצה לדעת דבר על הנושא הכספי. אבל אני משוכנע במאת האחוזים, שאותם הגורמים הישראלים הפרטיים שעסקו בזה בתקופתי, עשו זאת ממניעים פטריוטיים ולא למען בצע כסף. הם היו משולהבים למחשבה שהם עושים למען המדינה, ומנסים להציל בני־ערובה. השיקול הכספי בכלל לא שיחק אצלם.

● מדוע מנכ"ל משרד החוץ מודיע מראש שעל ההיבט הכספי הוא לא רוצה לשמוע? כדי לא ללכלך את הידיים?

מנכ"ל משרד החוץ עסק אך ורק בתיאום המדיני עם ארה"ב ועם האיראנים. זו הסיבה.

● מה תאמר אם אבקשך לתת לי הערכה אישית על יעקב

ה„קונטראס" הם אירגון לא ממלכתי, ואיננו מוכרים נשק לאירגונים כאלה

נימרודי ועל אל שווימר?

אמרתי שהם פעלו ממניעים פטריוטיים. יש לי הערכה רבה לשניהם. אותי זה מספק כתור הערכה.

● אתי לא, מה לעשות. מדוע מדי פעם ישראל נכשלת בפרשות לא סימפטיות של אספקת נשק לארצות לא סימפטיות?

מעולם לא עסקתי בזה ואין לי מושג.

● לא תאמר שכמנכ"ל מעולם לא נתקלת למחות במחאות מצד גורם זה או אחר בגלל עיסקות נשק שלנו?

מדיניותנו היתה לא לחשוף מכירות נשק על־ידי ישראל למדינות אחרות, ואני מדגיש: מדינות. אני ממשיך במדיניות הזו. ישראל מוכרת נשק מפני שהיא חייבת לפתח תעשיית נשק, ומי כמוך יודע זאת מאחר שידידך דה־גול הוא שהביא לכך על־ידי הטלת האמברגו. הייצור העצמי היה ונשאר שאלה קיומית לישראל. אבל כדי לפתח תעשייה כזו, אתה חייב למכור נשק. צה"ל אינו לקוח מספיק גדול כדי להצדיק את המחקר וההשקעה. וכוכן, נאלצנו למכור נשק, אבל צופים לא קונים נשק. נאלצנו למכור נשק, כפי ששבדיה מוכרת, והרבה מדינות אחרות, לא פחות נאורות. כמדיניות, לא מדברים אצלנו על הלקוחות, ולא על מה ועל כמה, וזו מדיניות מקובלת בעולם. אבל העיקרון הוא שישראל מוכרת נשק רק לממשלות. לא לקבוצות, לא לכנופיות ולא לגורמים שאינם ממלכתיים.

● בוא דייב, אל ניתמם. נשק שלנו מגיע גם לאן שבטירוש לא צריך, ואתה יודע את זה.

נשק זה פריט שהרבה אנשים סוחרים בו. ישראל אינה אחראית על כל עוזי שמתגלגל בעולם. לעתים זה עובר מיד ליד, ויש גם סוחרי נשק שמדברים בשם ישראל, אם כי אינם מוסמכים לכך. נכון שנשק שלנו מתגלגל. זה מצער. כולנו היינו מעדיפים לייצא עגבניות ולא עוזים, אבל צה"ל זקוק לעוזים.

● יכולנו, למשל, למכור נשק להונדוראס, ומשם זה התגלגל אל ה„קונטראס"?

הונדוראס היא מדינה ריבונית ואיני מוכן להתייחס למכירות שלנו למדינות ריבוניות. ה„קונטראס" הם אירגון לא ממלכתי, ואיננו מוכרים נשק לאירגונים כאלה.

● הונדוראס יכולה לגלגל נשק לידי ה„קונטראס"?

אין לי מושג.

● אני בכל־זאת חוזר לנימרודי ושווימר. נימרודי באמת כמומחה גדול לאיראן?

כן. אחד האנשים היותר בקיאים אצלנו באיראן. אין רבים כמוהו.

● זה נכון שעזר לשאה להקים או לשכלל את ה„סאוואק" (המשטרה החשאית) המפורסמת שלה?

אינני חושב שזה נכון. הוא היה שם נספח צבאי, וה„סאוואק" לא היה אירגון צבאי.

● האם שווימר מעורב בפרשה האיראנית מפני שהוא ידיד טוב של שמעון פרס?

בעיתונות שלנו עשיתם לו הרבה מאוד עוול. זה מתחיל בזה שהוא אינו סוחר נשק, אבל הדבקתם לו את התווית הזאת. זה לא מגיע לו. הוא האיש שהקים את התעשיה האווירית, ייסד ופיתח אותה, והוא איש בעל מעוף וחזון והלוואי שהיו לנו רבים כמוהו. זה איש שעבור ישראל מוכן לעשות הרבה. הוא חושב בגדול. בפרשת איראן הוא פעל אך ורק משום שזה היה לטובת ישראל. אני רואה בו גורם חיובי ביותר.

● מה אתה יכול לומר לי על האיש עדנאן חאשוגי, לכאורה מולטימיליונר סעודי, ואולי לא כל כך?

כאדם הוא חביב, אינטליגנטי ופשוט. מתעניין מאוד בענייני העולם. לפי התרשמותי, החלום שלו היה, והוא עדיין, להיכנס להיסטוריה כמי שסייע להביא שלום בין הערבים והיהודים. אינני יודע מה המאזן שלו היום, אבל הוא היה מאוד עשיר, והוא הגיע למין נקודה שעוד מיליון או פחות מיליון זה כבר משני. השאלה איך הוא ייזכר בהיסטוריה היתה בשבילו נושא ראשי. המוטיבציה בהרבה דברים שעשה נבעה מן הרצון לתרום לשלום באזורנו. אני באמת לא יודע מה מצבו היום.

● כלום היה שותף ליוזמות שלום כלשהן?

אני מעריך לא להיכנס לזה.

● ומה על גורבניפאר, לשעבר איש ה„סאוואק", והיום סוחר איראני עשיר בהמבורג?

„שום קשר עם פרשת פולארד"

ביולי 85', כאשר נתבקשת על־ידי ראש הממשלה לדון בוושינגטון על הנושא האיראני, האם היה לזה קשר עם פרשת פולארד?

שום קשר.

● לא רצינו לעשות טובה לאמריקנים על מנת להרגיע שם את הרוחות בנושא פולארד?

גם אילמלא פרשת פולארד, היינו עושים אותו הדבר.

● טרם יציאתך, לא נדון היבט זה בירושלים?

אין לי ידיעה על כך.

● האם נכון שבוושינגטון היתה בידך רשימה שמית של כמה עשרות אישים איראנים מתונים, בעלי אוריינטציה פרו־מערבית, שבהם ראוי לתמוך?

חיובי.

● ב־28 במאי 86', כשכבר לא עסקת בנושא האיראני, ביקרו מקפארליין ועמירם ניר בטהראן. האם זאת היתה טעות שגרמה לחשיפת כל הפרשה?

לא הייתי בתמונה וקשה לי לדעת מה היו השיקולים שגרמו לנסיעה זו. אני נזהר לשפוט את זה. אך ייתכן שנסיעה זו גרמה לחשיפה, וחבל.

זה איש מפולפל מאוד, מפולפל ביותר. פגשתי מעט אנשים מפולפלים כמוהו. הדו־שיח אתו היה בפירוש אתגר. אגב, הוא אינו סוחר בהמבורג.

● ומקפארליין?

טיפוס של „מארינס" אמריקני גם בנפשו. פטריוט אמריקני במלוא מובן המלה, איש שמאמין בשירות לעמו בצורה כמעט קנאית. איש מופנם מאוד, שמבדיל היטב בין טוב לרע ורוצה להיות בצד הטוב.

● כאשר המשיכו בנושא האיראני, בלעדיך ובניגוד להמלצתך

מאז שידעתי קרוא וכתוב התחנכתי על הציונות, ומגיל צעיר הייתי בטוח שאעלה ארצה

לעשות פסק זמן, כעסת?

החליטו מה שהחליטו על־פי שיקולים שהיו, וזהו זה.

● האם הנושא של יהודי איראן מילא תפקיד בשיקולים? האם יהודי אחד ניצל הודות לנשק שלנו שהלך לטהראן?

עלו הרבה מאוד נושאים בשיחות, אבל לא אתייחס לזה. אינני מאשר ואינני מכחיש. תאמין לי שזה לטובת הענין.

● אני לא מבטיח שלא אשוב עוד לנושא האיראני, אבל בינתיים, בוא נדלג אחורה. נולדת בלונדון, בשנת 1928, למשפחת קמחי, ולך שמונה אחים ואחיות. אבות המשפחה עקרו מרוסיה לשווייץ, ומשפחתך הגיעה ללונדון בשמונה שנים לפני לידתך. ספר על הרקע שהניע אותך בגיל 18, והשנה היא 46, לעלות ארצה.

זה החינוך שקיבלתי בבית. אבי היה ציוני. עוד בקונגרס הציוני הראשון בבאזל הוא היה צריך להיות ציר, אבל האמנתו לא אושרה, כי עדיין לא מלאו לו אז 21 שנה. הקהילה שלו בסנט־גאלן בחרה בו כציר.

● למה הוריך, שעקרו מרוסיה, הגיעו דווקא לסנט־גאלן, עיירה קטנה במיזרח שווייץ?

באמת איני יודע. עובדה שכל משפחתי התיישבה שם, לא רק הורי.

● היו ונשארו בני קמחי מדורי דורות?

יש לנו שושלת יוחסין עתיקה מאוד, עם הרבה אגדות. טוענים שהרד"ק מאבות אבותינו. בכל אופן, כל אחי נולדו בסנט־גאלן. היינו ששה אחים ושלוש אחיות. מאז שידעתי קרוא וכתוב התחנכתי על הציונות. אבי היה יהודי גאה מאוד. התחנכתי על הצורך לחזור לארץ היהודים. מגיל צעיר היה לי ברור שאני עולה ארצה.

● סיימת באנגליה אחד מבתי־הספר המפוארים, ובגיל 16 יצאת להכשרה בתנועת „הבונים". בגיל 18 עלית לארץ. חבריך להכשרה נשארו בכפר הנשיא, ואתה עברת לירושלים.

הלכתי ללמוד חקלאות כדי להצטרף לקיבוץ. אבל אחרי המלחמה, ואחרי פציעתי, הגעתי למסקנה שחקלאות זה לא בשבילי.

● היכן נפצעת?

הייתי בחטיבה הירושלמית, בפלוגת הסטודנטים. היו לנו הרבה מאוד אבידות, ואני נפצעתי בזמן כיבוש אבו־טור. אחרי המלחמה התחלתי ללמוד תולדות המזרח התיכון בזמן החדש ומדעי המדינה והחברה, וגמרתי מ.א.

● אנחנו בשנת 53', ואתה מצטרף ל„מוסד".

אני מעדיף לומר שהצטרפתי למשרד ראש הממשלה.

● וכאן מתחיל „החור השחור" הגדול בחייך, שנמשך עד 1980.

אפשר לומר זאת כך.

★

(המשך השיחה בשבוע הבא)

● משקה את גינת ביתו: „החור השחור" נמשך מ־1953 עד 1980.

דופקים את השחורים

קומץ נערים בני 16־17 הוציא את השד מן הבקבוק.

ערב אחד, בלא כל סיבה נראית לעין, מתנפלים הנערים האלה על שלושה כושים צעירים ומכים אותם מכות רצח. זה קורה לפני שבועיים, בפתח של פיצריה קטנה, בלב שכונת מגורים שקטה, בשוליים האפורים של ניו־יורק, מתחת לאף של המעמד הבינוני. התוקפים, שהתארגנו מראש והגיעו אל הזירה במכוניותיהם, באו מצויידים באלות חבטה כבדות של בייסבול. הם חבטו בכושים כהוגן ודחקו אותם באלות האלה, ובמכוניות שלהם, אל השוליים של כביש מהיר, בקרבת מקום – ושם, בחשיכה, פשוט דחפו אותם אל תוך הכביש האמן.

אחד משלושת השחורים, מיכאל גריפית', מכונאי רכב בן 23, נפגע ממכונית שחלפה מבלי להבחין בו, ונהרג במקום. שני חבריו הצליחו לברוח.

לאחר שהתוקפים נעצרו, ושלושה מהם הואשמו מייד ברצח, התברר שהנערים האלה הצטיידו באלות ויצאו אל הפיצריה כדי לנקות את השכונה שלהם משחורים. המשטרה פירסמה עדות מפי עד ראיה, ג'ייסון לאדון, בן 16, תלמיד תיכון, שנילווה אל התוקפים. הבחור מספר את הדברים בפשטות מחוספסת, בלי הרבה חוכמות.

„זה היה בעיצומה של מסיבת הפתעה לחבר", מספר הבחור בעדותו במשטרה. „מישהו בא וסיפר שבפיצריה, איזה עשרה בלוקים מן המסיבה, מסתובבים כמה שחורים. החברה עלו על המכוניות ונסעו לראות מה קורה. מן הפיצריה יצאו שלושה שחורים. הם נראו באמת חשודים – והבחורים פשוט חבטו בהם כדי שיסתלקו. יותר מזה לא ראיתי".

בסביבה היו עוד אנשים. איש לא ראה ואיש לא שמע.

למחרת, ברובע ברוקלין, מסיבה הפוכה, תקפו מרחחים שחורים נער פורטוריקני וריסקו לו את העצמות. עכשיו איש כבר אינו יודע איך זה ייגמר.

□□□

יומן אמריקני

מאת אהרון בכר, ניו־יורק

לך הביתה, גולם

שבת לפני הצהריים.

כ־1500 איש, רובם המכריע שחורים, צועדים בשקט לאורך קטע ברחוב שבו אירעה התקרית. בראש צועדים ראשי הארגונים של השחורים להגנה על זכויות האזרח. פה ושם, בין שורות הצועדים, מציצים גם כמה פרצופים שיצאו אל הרחוב ישר מתוך אלבום ישן משנות השישים. לא נשאר מהם, אגב, הרבה.

השכונה מקבלת את פני הצועדים בקריאות בוז רמות. חוורים, פרועים, עופו מטה נבלות, צועק עליהם הרחוב. האווירה מסביב מתחילה להתחמם קצת. כוח משטרה גדול ערוך בסביבה מהבוקר.

ליד זירת הרצח מתכנסת עצרת שקטה.

כומר מקומי עם שם אירלקי נואם מן הכתב נאום נמלץ על חיים בצוותא, בכל האמונה הנצחית. מן הקהל עולה שאגה ניחרת: איזה חיים בצוותא? איפה יש פה חיים בצוותא? הכומר משתתק לרגע, נבוך.

מנהיגי השחורים נמצאים פה בריוק על הפלטפורמה שלהם. הם מרסים בתקיפות.

„אנחנו לא ניתן לטייח את הפרשה הזאת", אומר הכומר אל מרטון, מן הבולטים שבהם. „חייהם של בחורים שחורים לא יהיו כאן הפקר בעיר הזאת".

מעבר לכביש עומדת מקהלה מזיכרת וצועקת לה לך הביתה, גולם.

„יש לנו הרגשה שהמשטרה והתובע המחוזי מתמים בפרשה הזאת על טישוי", מוסיף הכומר שרפטון בתמרה. „אנו דורשים להעמיד מייד לדין את כל המעורבים במעשה הרצח את כולם, עד אחד, בלי יוצא מן הכלל".

מעבר לכביש עומדת חבורה של זקטים מעור, בתיספורת שרנית, צורחת כשל ניחרת לכו הביתה, בהמות.

הרחוב בדרך כלל אדיש. רק פה ושם, מישהו בכל זאת נעצר להביט.

„שיתביישו להם" אומרת ברוגזה אשה אחת. „ניראה אותם, גיבורים גדולים, מסלקים קודם כל מהסביבה שלנו פרחחים שחורים שנטפלים פה בלילה לנשים זקנות – אחר־כך בבקשה שיבואו הנה להפגין כמה שהם רק רוצים".

„מי הם כל סוחרי הסמים שעובדים בסביבה?" אומר איש אחר. „מי הם כל הפורצים וכל חוטפי הארנקים? בואו נדבר גלויות: 99 אחוז מהם הם שחורים. אז מה הם באים הנה עכשיו לגנות את השכונה הזאת? שילכו ויגנו קודם כל את הפשיעה בעיר".

מקהלת מעלילי העור עומדת עדיין באותו מקום ועדיין ממשיכה לצרוח עופו מכאן, בהמות.

WE SHALL OVERCOME, כמובן, ואחר־כך הביתה.

לפנות ערב, ברובע ברונקס, עוד נער לבן נדקר ברחוב.

□□□

יהודי בכנסיה

יום ראשון בבוקר, בשערי הכנסיה הקתולית, בלב השכונה שבה אירעה התקרית. בסביבה הזאת יש די הרבה אירים ואיטלקים. על המדרגות, סמוך לכניסה, מתחוללת מהומה קטנה. „מה הוא עושה פה?" אומר איש אחר ברוגזה. „מי בכלל הזמין הנה את ראש העיר?"

„לדעתי, מוטב היה לו להמצא בשעה כזאת בבית־כנסת", אומרת אשה אחת באירוניה מודגשת מידי. לחיה סמוקות מכעס. „כל זמן שהוא יושב שם בפנים – אני נשארת בחוץ. מי בכלל היה צריך אותו פה?"

בפנים נואם ראש העיר, אד קוץ'. גם פניו סמוקים מעט ועל הקרחת שלו מבצבצים בהדרגה אגלי זעה. זה עשר דקות מנסה קוץ' לסיים שני משפטים וחצי.

„אתה מוציא שם רע לכל השכונה הזאת!" צווחת אשה אחת מירכתי אולם הכנסיה. „אתה פשוט מדביק לנו, ללא כל הצדקה, תווית של שכונה גזענית".

אד קוץ' מנסה להגיד שלא בא הנה להדביק תוויות.

„הכל פוליטיקה", צורח איש אחר. „אתה, אדוני, פשוט מתחנף לשחורים וזה הכל. אולי תסביר לי קודם כל מדוע אחוז הפשיעה אצלם גבוה פי עשרה? מדוע אתה בכלל לא מזכיר את זה?"

קוץ' מנסה, לשווא, להגגיב משפט.

„אסור לך להכתים שכונה שלמה בגלל שלושה נערים שביצעו כאן פשע", קורא מישהו מן הספסלים הקדמיים. „מדוע אתה מתעקש למצוא במעשה הזה היבט גזעני? אני מציע לך לבדוק קודם כל את העובדות לאשורן לפני שאתה ממהר להוציא מסקנות כל־כך נחרצות".

ראש העיר כמעט ואינו מצליח לפתוח את פיו. שברי המשפטים שלו אובדים בהמולה האקוסטית סביבו. הוא ניראה נרגז ואובד עצות. בחוץ, על המדרגות, עורך קוץ' מסיבת עיתונאים קצרה, מאולתרת. יש לו, אגב, כשרון אדיר לדבר בעת ובעונה אחת אל 30 מיקרופונים – ויותר עם זאת גם לנסח את דבריו לפי הטון הראוי לכל מיקרופון לחוד.

„הדברים ברורים לגמרי", אומר קוץ' ברוגזה. „הפשע הזה בוצע על־רקע גזעני – וכל מי שטוען אחרת פשוט מנסה לטייח את העובדות. אני אומנם מבין היטב לליבם של האנשים האלה, בפנים, שרוצים להגן בלהט כזה על שמה הטוב של השכונה שלהם – אבל אל להם לשכוח דבר אחד: ניו־יורק אינה יכולה לסבול גילויים כאלה. עברנו כבר את התקופה הזאת. אנחנו עכשיו חברה פתוחה, פלורליסטית, מעורבת, רב־אתנית, רב־גזעית. אסור שדברים כאלה יקרו פה".

□□□

פוליטיקה

בינתיים התחוללה תפנית קטנה: שני הכושים, שהוכו ליד הפיצריה, מסרבים פתאום להעיד נגד תוקפיהם.

פרקליטם מכנס מסיבת עיתונאים לנמק את הסירוב המתאומי הזה. הוא מדבר בטון בוטח. יש לו, אגב, מבט ממורי בעיניים וכשרון להתרגז במקומות הנכונים.

„המשטרה ופרקליט המחוז מנסים לטייח את כל החקירה הזאת", אומר הפרקליט. „מיכאל גריפית' נדרס למוות תחת גלגלי מכונית. מדוע פרקליט המחוז אינו מעמיד לדין את הנהג? מה פשר החסינות שניתנה לאיש הזה? ביד כה נדיבה?"

לפרקליט יש תשובה מן המוכן: הנהג, הדרוסן נהנה מחסינות רק הודות לעובדה שהוא בנו של איש משטרה. בארתה הזדמנות נותן להבין שחייו של כושי אינם שווים, בעיני המשטרה, בקליפת השום.

לטענות העקיפיות שלו אין, אגב, שחר. ראש העיר נתן לקומישינר השחור של משטרת ניו־יורק להעריך אותן בעצמו אחת לאחת.

המשטרה עצרה את הנהג. זהו צעיר בן 24, ובדיקת היטב את גירסתו. האיש, מתברר, נסע לתומו בכביש המהיר, במהירות סבירה, כאשר הרגיש חבטה עזה בחלק הקדמי של המכונית. לא היה לו כל קשר אל חבורת התוקפים.

בינתיים, בלי עדות נגד התוקפים, נאלצה המשטרה לבטל את האשמה נגדם ולשלוח אותם הביתה. העיר סוערת. השחורים זועמים, והלבנים זועמים. ברובע ברוקלין שוב פרצה תגרת דמים על רקע דומה. השד, בקיצור, מסרב לחזור אל הבקבוק שלו.

אבל על עורך־הדין אלטון מאדוקס, פעיל נמרץ באגודות שחורים מיליטנטי, כל זה לא עושה הרבה רושם. האיש בסך הכל רוצה לעשות קאריירה.

לקרוא לדברים בשמם

גאולה כהן

מספיק ודי!

לרדוף בשם התיק אחרי הצדק – עד תומו!
לרדוף בשם צידקנות פוליטית אחרי שמיר – עד כאן!
רק שזאת היא, אכן, מגמת פניהם של ה„צדיקים" המקצועיים במקומותינו, שתובעים המשך חקירה בפרשת השב"כ – ולא שום דבר, חלילה, לשם שמיים.
★
מלכתחילה לא החקירה לשמה בפרשת השב"כ עניינה אותם. גם לא גילוי האמת הטהורה. שאחרת – מדוע לא חיכו לתוצאותיה בטרם האשימו, שפטו, ורצו דין?
בראשונה – ובטרם כל חקירה – שפכו את דמו של איציק מרדכי, כאילו הוא זה ששפך את דמי המחבלים ללא דין; לאחר מכן – ובטרם כל חקירה – שפכו את דמו של יצחק שמיר, כאילו הוא זה שהורה לשפוך ללא דין את דמי המחבלים, ובכך שפך גם את דמו של איציק מרדכי.
★
„מחול שרים", קרא לכך אז נשיא המדינה; אבל כשהיום, יותר מאשר אתמול, מתגלה חוסר תום־הלב של אותם ח"כים, אותם אישים ואותם עיתונאים שסיחררו אותנו במחול־השדים הזה – אולי מוטב שנקרא לו: מחול השדים?
מה זה אם לא צביעות זדונית, ח"כ שולמית אלוני, לבוא היום ולטעון, בלי להניד עפעף, שכל מה שביקשת אתמול היתה אך ורק חקירה לשמה – כאשר מעל דוכן הכנסת, בדיון על פרשת השב"כ ב־30 ביוני, עמדת והושטת אצבע מאשימה כלפי יצחק שמיר, לאמור: „כמה שרים הם מעל החוק, ומשום שהם מעל החוק מותר להם להקריב גם אנשי צבא, גם אנשי ביטחון, כדי לשמור על עצמם... והלא העבר של שמיר ידוע ומפורסם ברבים, ואת ידו הקלה על ההדק אנחנו יודעים והיא מפורסמת ברבים".
מה זה, גברתי המשפטנית שולמית אלוני, אם לא האשמה מראש, שהתגלתה כעלילה בדיעבד?
ואת מעיזה עוד היום לדרוש המשך החקירה בשם הצדק והיושר? וכשאת נשאלת על־ידי המראיין ב„קול ישראל": למה אינך מקבלת לגבי יצחק שמיר את המסקנות של דו"ח המשפטנים? – את מעיזה לשאול אותו: האם לא שמעת על המושג של „נבל ברשות התורה"?...
כן, יש אכן מושג כזה במקורותינו, אבל המקורות שבעולם יש עוד מושג אחד – של „נבל" סתם, בלי רשות ובלי תורה...
★
עיניה של אלת הצדק הן, כידוע, עצומות – אבל אם היינו מרימים לה את קצה העפעף, היינו רואים אותה צווחת, לאמור: מה, האם אתם עיוורים לראות שהשורש של כל המניפולציות המשפטניות האלה הוא פוליטי?
אכן, כאשר מלכתחילה, בראיה פוליטית מעוותת, לא רואים במחבלים של אש"ף פושעים, לא רואים בהם ניאו־נאצים, אלא גם לוחמים של עם מדוכא שרוצה להשתחרר מעול הכיבוש והכובש הזר – אז אז עיוות גורר עיוות, עבירה גוררת עבירה.
גם אני וחברי אנשים פוליטיים, אבל מעולם לא הסתרנו את דעותינו מאחורי איצטלת החוק ולא ניפנפנו לצידקתנו בספרי המשפט.
יתר על כן – אני מוכנה להודות ב„אשמה":
בעיני אין שום סתירה בין חוק וביטחון – אבל אם יש כזו, בעיני עניי דעת מסויימים – או אז הביטחון אצלי קודם;
בעיני אין שום סתירה בין דמוקרטיה לבין ציונות – אבל אם יש כזו, בעיני עניי דעת מסויימים – או אז הציונות אצלי קודמת;
בעיני אין שום סתירה בין שלום לבין ארץ־ישראל השלמה – אבל אם יש כזו, בעיני עניי דעת מסויימים – או אז ארץ־ישראל השלמה אצלי קודמת.
★
באותה מידה אין בעיני גם שום סתירה בין פיקוח מפוכח ובקרה רציונאלית על הגופים הביטחוניים החשאיים של המדינה – כמו השב"כ, שרו"ח המשפטנים מגלה בו ליקויים חמורים בנורמות של ניהול תקין ושל התנהגות מוסרית – לבין היעילות התיפקודית שלהם. להיפך: יותר מכל גוף אחר – גופים ביטחוניים חשאיים אלו חייבים להיות מבוקרים עד תום, מבוקר עד ערב. וביתור בערב...
אנשי השב"כ שנכשלו – הואשמו. אין לי ספק שבדין הואשמו. אך מאחר שנכשלו גם משום שמטבע הנסיבות גם הוכשלו – קיבלו חנינה לפני משורת הדין. אין לי ספק שבצדק קיבלו חנינה.
מה שיש לי ספק הוא אם כל אלה שמנצלים את חסינותם הפרלמנטרית הפוליטית, כדי להמשיך לפגוע בחוסנה הביטחוני של המדינה הזאת – יהיו, בבוא העת, ראויים לחנינה גם בעיני העם.

• ח"כ שולמית אלוני, אלוף יצחק מרדכי: „חקירה – לא לשם שמיים"

הרבנות הראשית לישראל
ועדת השמיטה
של הרבנות הראשית לישראל
למגדלי הפרחים
לשוק המקומי
לצורך קבלת אישורים על פרחים שגדלו בשנת השביעית בחממות או לפי היתר המכירה ניתן לפנות לועדת השמיטה.
חברי הועדה יסייעו בייעוץ ובפתרון הבעיות, טל' 240676, 03־244786.
עם קבלת האישור ניתן יהיה לשווק לחנויות מיוחדות ברחבי הארץ.

גדעון רייכר / ממזנון הכנסת

מומחה לב ידריך את הח"כים

רופא ואחות מסודרים מצויים באורח קבע במישכן הכנסת, כדי להגיש עזרה ראשונה לנבחרים אם, חלילה, ירגישו ברע. מנחם בגין זכה בעבר לטיפול מסור כאשר לקה בליבו בשעה שישב ליד שולחן הממשלה בכנסת. גם לח"כ יוסי שריד הוגשה עזרה כזו, אולם יו"ר הכנסת, שלמה הלל, מודאג. הוא בדק ומצא, כי הציוד הרפואי העומד לרשות מירפאת הכנסת אינו משוכלל דיו: חסר ציוד בסיסי להגשת עזרה ראויה לשמה לא רק לנבחרים, שבחלקם אינם אנשים בריאים, אלא גם למאות ואלפי האורחים הפוקדים את המישכן מדי יום בימו. הרבה טקסים ועצרות נערכים במישכן ומשתתפיהם לא יוכלו, חלילה, לקבל טיפול טוב אם יזדקקו לו.

• הלל: דאגה

השבוע החליט יו"ר הכנסת לצייד מחדש כראוי את המירפאה של הכנסת. נוסף לכך פנה גם למומחה הלב הנודע, פרופ' דני צבעוני מירושלים, כדי שידריך את הנבחרים בהגשת עזרה ראשונה במיקרי חירום.
פרופ' צבעוני יפקוד, איפוא, בקרוב את המישכן וידריך את הנבחרים ועובדי הכנסת בהגשת טיפול ראשוני לנפגעי לב. החולי הזה מוכר במיסדרונות המישכן בעת האחרונה.

□□□

תחביבים נגד שיעמום

שעות הבטלה הממושכות, כהן משתעממים הנבחרים לנוכח הקואליציה הגדולה והבטוחה, הולידו בעת האחרונה שפע של תחביבים במישכן.
ח"כ מאיר שיטרית, למשל, „משוגע" למחשבים, ועל כן אירגן קורס מיוחד לתורת המחשב וקצר הצלחת רבה בקרב משתתפיו. עמיתו פנחס גולדשטיין, יו"ר ועדת הספורט של הכנסת, מבקש להקים מועדון ספורט משוכלל, שבו יוכלו הנבחרים לחלץ את עצמותיהם ולשבור שיאים. ח"כ שבח וייס הוא חובב שירה בציבור, ועל כן הוא מזעיק לעתים מזומנות את עמיתיו שקולם ערב לאוזן לערבי שירי מולדת, המתקיימים בבתיהם של אחרים מידידיו הירושלמיים.
ח"כ יגאל כהן משתדל לחבב את נופי הארץ, במיוחד יהודה ושומרון, על הח"כים, ואחת לשבוע הוא מסיע אותם לסיורים ברחבי ארץ־ישראל השלמה.
מר יוסי ברון, דובר סיעת הליכוד בכנסת, החושש ממחשבים, בוחל בטיולים ואינו מרבה בפעילות גופנית, תובע לארגן לאלתר קבוצת ח"כים שתשקוד על לימוד דף גמרא אחת לשבוע בהדרכת תלמיד־חכם.

□□□

חזרה בתשובה – לא בבתי־ספר

שר החינוך יצחק נבון אינו מרוצה מצבא המחזירים בתשובה, אשר פשט בשנים האחרונות על מוסדות החינוך בישראל, ועל כן אסר את כניסתם לשם. השר גילה בכנסת: היו אנשים שנכנסו לבתי־הספר ולא רק שאמרו לילדים: חיזרו בתשובה, אלא אף איימו עליהם: אם יש במשפחה שלכם אנשים שאינם שומרי מצוות ואינם מקפידים על כשרות – הרי שאתם, הילדים, סופכם לרשת גיהנום.
הדברים הללו לא נעמו לאוזנו של ח"כ שמעון בן־שלמה מסיעת ש"ס, שביקש מנבון לפתוח לרווחה מחדש את שערי בתי־הספר הממלכתיים לפני המחזירים בתשובה.

• איתן: תמיהה

לא, אמר השר בתקיפות והוסיף: ידוע לי על ילדים שנפגעו. ילדים שבו לבתיהם וגילו להוריהם, כי בבית־הספר הממלכתי, שבו הם לומדים, אמרו להם דברים נוראים ואף הבטיחו מקל עונשין אם לא יחזרו בתשובה מלאה וגמורה.
ח"כ מיכאל איתן מהליכוד, כעמיתו בן־שלמה, תמה: מדוע, אדוני השר, מתירים אצלנו למרצים אורחים לבוא ולהטיף לילדינו השקפת עולם סוציאליסטית, קומוניסטית, אתיאיסטית רחמנא ליצלן, ואפילו לאומית. הייתכן כדבר הזה?
אבל נבון בשלו: לא תהיה עוד הטפה לחזרה בתשובה בין כותלי בתי־הספר.

□□□

כה אמר שליטא

שפתם הציורית של חברי הסיעה הליברלית בכנסת כבר הפכה לשם דבר. ראש וראשון להם הוא ח"כ בני שליטא. השבוע הוא שיגר מכתב נרגש לחברו לסיעה, שהוא גם יריבו הפוליטי, ח"כ פנחס גולדשטיין, וכה כתב שליטא: מודעי נפל על הקרשים...נסים נשרף...שריד ופת בשלו...
לאחר התיאור הספורטיבי הזה הסתער שליטא, שהוא גם ראש מועצת מנחמיה, על סיעות המערך והליכוד בכנסת. הסיעות הגדולות מגלות, לטעמו, נדיבות־לב רבה מדי, כאשר הן מתירות לנציגי האופוזיציה להרבות בהצעות לסדר היום, בנאומים ובשאילתות.
שליטא חד העין קבע במישור מיוחד: הסיעות הגדולות מהלכות בכנסת „כסומות בארובה". תקנון הכנסת, שממנו ניזונים חברי האופוזיציה, הוא, לדברי שליטא, „תקנון מטופש שכבר אבד עליו הכלח". והנאומים מעל הדוכן: „בירבורי שוליים". את זכותם של הח"כים לעלות אל הדוכן הגדיר: „זכויות הפקר, הניתנות לכל זב ומצורע".
חותם בני ממנחמיה את מסתו הנרגשת: „הכנסת אינה קירקס ולא תיאטרון אבסורד, ואנחנו השפויים לא רוצים לשמוע עוד דברי להג".
האומנם?

ד"ר ישראל אלדד

נר אחרון לנחמה

ערב, לפני בוא לילנו, נדליק נר שמיני, אחרון. כולם יפים, יפים מכולם הראשון והאחרון. כל ראשון יפה בצניעותו, בביישנותו. כל אחרון עשיר יותר, קצת עצוב ומאיר יפה.
בעצם, די תמוהה ומפתיעה להבה שמינית זו הנדלקת לאחר שמילאנו את השבעה, שהרי שבע הוא מספרנו. משבעת כוכבי הלכת בשמיים עד שבעת ימי השבוע בארץ, ומנורת המיקדש היא בת שבעה קנים. איך צצה לה פתאום להבה שמינית זו? פך השמן הקטן „הספיק" לשמונה ימים? למה לא נעצרו בהדלקה עם הנר השביעי? ומי לא הדליקו את מנורת המקדש שטוהרה? ואילו היה השמן ממשיך ומתוסף, לא היו חדלים להדליק?
משכיל שכותב או נואם מעלה שאלות כדי להשיב עליהן. לפעמים אף ההיפך מזה: יש עימו תשובות והוא מחפש שאלות לתשובותיו. ואני שאלתי לתומי, לתמיהתי, ותשובה אין עימי. פשוטו אינני יודע למה שמונה ימי חנוכה, ולא שבעה כמקובל אצלנו. אינני יודע, אך כשאני בוחן את תולדותינו, את האורות הגדולים, את הלהבות המחממות ומאירות את דברי ימינו, או שמא לילותינו, כמשואות, אני מוצא טעם בדיעבד, טעם שנחמה עימו.
★
כך אני מרגיש: להבה ראשונה בחנוכייתי זו, חנוכיית ההיסטוריה שלנו, היא בעיני, וודאי וודאי שבלבבי – האבות. איזו אהבת־נעורים מופלאה. אברהם, יצחק, יעקב (ישראל): איזה עושר של דמויות ועוצמה אחת של אמונה, של עתידות, של הבטחה, של מסירות גוף ונפש. ישנם מאבקים ראשונים ומרירויות ראשונות, והתחדשות האמונה והאהבה והברית לעולם, או שמא כך: „לעולם" „לעולם"... וירידה.
★
להבה שניה, זה הנר השני במחשבי תולדותנו – יציאת מצרים ומעמד הר סיני.
אם כי ממצוקה ובמריבה היתה היציאה, קובעת התוצאה, וכמו בכל רומנטיקה, זוכר ירמיהו הנביא רק את האורות: זכרתי לך חסד נעוריך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. וזו „החופה" במעמד הר סיני. כפויה „קצת" איסורים ולאורים? מי שם לב בעת הלהבה הגדולה. נעשה ונשמע.
★
נר שלישי, נרו של דוד. מלכות דוד הפלאית, מלאות ממרחקי הזמן, שותי מקרוב מְלֵאַת מלחמות מבית ומחוץ, ובכליזאת... ובכליזאת נעים זמירות ישראל.
לא רק מיטב גבורת ישראל, מירב ניצחונות ישראל, לא רק מרחב גבולות ישראל, כי גם עונג שירת ישראל. במלוא האון, כמיכלול המיתרים, לשירת היחיד ולכיסופי הרבים ולאמונת אלוהים ולרוממות ישראל ובצער הבדידות ובבינת ירושלים. לו ולעירו ולעמו ולאלוהיו ולדורות הבאים. מלכות דוד. בכל מחשכי הדורות והצרות והחורבנות והגלויות האירה מלכות דוד, חיממו מזמורי דוד.
★
נר רביעי – הנבואה. גם זוהר מלכות דועך. וכי יש אהבה שאינה כלה? השמן פוחת, והלב חגר נמס. גם מלכות מתאבנת, מתפוררת.
ואז פורצת זו הלהבה הרביעית בתולדותינו: הנבואה הגדולה. זו הבוחלת בכל התאבנות, זו המבכרת את הלב על השולחן הטקסי הצבוע, זו שאינה דוחה מלכות כי אם רוצה אותה טהורה ומאמינה וצודקת, זו הנבואה שבאהבתה ובקנאותה היא שורפת ונשרפת, לוחמת ומנחמת, מול מלכים ושרים ללא חת, זו המעלה את ירושלים לראש חהיים בעולם, מרעידה לבבות, מכניסה דימיונות, אור שבער מאות בשנים, משך כה נדיר בתולדות הדות.
וגם ברדת ליל חורבן ראשון לא פסק אור זה. מתוך החורבות והגלות בקע. אשו של יחזקאל בעל החזיונות והדימיונות המפיק חיים מעצמות יבשות ואורו של נביא אלמוני המכונה ישעיהו ב', אורות נחמה שהאירו במחשכים ארוכים.
★
נדלק מאודם נר חמישי. נר שיבת ציון ראשונה.
תחילתו אור מועט. היה שיר חנוכה אידי עממי על הנרות הזעירים: „או, איהר קליינע ליכטעלעך, איהר דערצעהלט געשיכטעלעך, מעשעלעך סון אמאל". אין בכוחה – או בחולשתה – של העברית למסור את האהבה הכלולה בשורות אלו לנרות „הזערורים", המספרים „מעשיות וזערערות" מימים מקדם. שיבת ציון ראשונה אומנם ועומה היתה בכמותה. הארץ דלה ואויבים בה מכים מפריעים הבניין. ויש שעות יאוש. שירו הנודע של ביאליק „ברכת עם", „תחזקנה ידי כל אחינו המחוננים עפרות ארצנו... מי בז ליום קטנות, הבוז למתלוצצים", בנוי על מצב זה, שבדומה לו היה גם בימינו, ימי עליות ראשונות. אך גם נרות קטנים אלה נעשו לדורות סמל הנאמנות לארץ, כולל שבועת „אם אשכחך". ומדלות החומר מופק עושר האור של עריכת המקרא, ועזרא הסופר וכנסת גדולה באמת, קבעו אורח חיים למופת ולמקוריות עד לימי מתיוונים, המושכים בעורלתם להידמות לגויים „נורמליים". לנורמליזציה ולהשתלבות במרחב...
★
נר ששי, שממנו אנו מוליקים השבוע את כל נרות הקודש: החשמונאים.
איזו התרעננות כוחות הנפש והגוף. כה צעיר הוא גם מתתיהו הזקן (השוו אותו עם פלביוס הצעיר וזקן כליכרו). ימי פאר חשמונאי עד לשיא, בימי שמעון, שלומית וינאי – בתנופת הפריחה, בטרם הקרע פרושים וצדוקים, בטרם זימונם של רומיים ובטרם חורבן שני.
שוב גלות. קשה מקודמתה.
★
ממנה, גם ממנה, אולי ודווקא ממנה, נר שביעי מפתיע: יהדות יוצרת בגלויות, בחשר בת הגלויות כולן, מנהרות בבל – תלמוד ירו־שלמי – דרך שירת קודש בספרד (מי זוכר את הפוחד של „איך נשירה" הנה שרים הכף שרים? ריהיל ורשב"ג ועוד ועוד), והגות מתוקקת של רמב"ם וליבו של רש"י ועד למזרח אירופה לגאונים ובעשטיינים לאור ולקום ולסיכוני לבבות ומעיינות.
אור יהדות במלוא פריחתה, „מלכות ישראל בגלויות" כדבר הנבואה המחורשת באורי־צבי גרינברג, גם זוהר ממערות וגם שפינוזים ואיינשטיינים לעולם. עוצמה שאין כדוגמתה בגויים. האש הפנימית פרצה את חומות הבית והמיבצר בגלות, שממנו החל נוהר החוצה, להדליק משואות בעולם, לגאולת עולם. המארקסים והטרוצקים הדליקו במיטב דמנו מהסכות עולם.
עד חורבן שלישי. ומשולש: שמד בעקבות מהפכה במערב, שמד באיצטלת משיחית קומוניסטית במזרח, ולבסוף – השמדה, באירופה כולה, לא ללא קשר לשני גלי ההשמד. נעשה ברור ומוחלט: יש להחזיר את מנורת כל הכוחות למקומה, יש להציבה בארצה, לכל יהיה קץ לאורות, לכאורה תם השמן. שבעה אורות כבויים אזל כל הזלק. חושך מסביב וחושך בבית ישראל, לא אל, לא מלך, לא גיבור, לא מלכות, לא תורה, נסיגה מכל סיני, שיבה לכל מצרים. מכבי זה סל, בית"ר זה כדורגל, וארץ־ישראל בדרך לפלסטין עלמה לא נוסרה אגודה סגורה על־שם פלביוס רודף השלום באמתה.
★
תצב המנורה, ותהיה לנו להבת ציון וציונות המדינת־ישראל לאותו נר שמיני, לנוד־כמ על החורבנות כולם, על האכזריות כולן.
הרבה רוחות מתו בדרכנו אמרתו. אך כך אנחנו חי, והמוזות רבים נתעוררו כשעת־יחיינו זו.
הרבה חושך מחוץ ומבית. צללינו רבים משמשנו. אך נר שמיני זה בתולדותינו הוא בגדר גם ודאי. הנר השמיני הוא זה האחרון שאנו מדליקים הערב טרם לילה. שאו־ית הכוחות לנר זה, זאת לנחמה.

נתן ברון

אמת ושקר

כמה מכם אולי יופתעו, אם מסקנות הדו"ח בעניין השב"כ – היו הפוכות.
ברור, שהמסקנות כפי שהן – משמחות מאוד, ומנקות לחלוטין את יצחק שמיר (וגם את שמעון פרס) מכל ההאשמות וההשמצות שהושמעו בחודשים האחרונים.
אבל לא בזה העניין. מי שקצת מכיר את הנפשות הפועלות בדרג המדיני, ידע שקשה להניח שהטענות של ראש השב"כ אברהם שלום הן נכונות. היה ברור, שלסערה יש ריח פוליטי – ואישי – מובהק, וגם הכוונה האמיתית נעוצה במקום אחר.
הבה נניח לרגע, שהיה מתברר כי יצחק שמיר (וגם שמעון פרס) לא דיברו אמת בכל פרשת השב"כ. כמובן שהיתה קמה מהומת־אלוהים. אבל, עם יד על הלב, הבה נודה שלא היה קורה שום דבר מרעיש באמות־מידה של הזמן המתמשך. הסערה היתה נרגעת, והכל היו מבינים, בסופו של דבר, שלא היתה זו הפעם הראשונה – וכוודאי שאין זו הפעם האחרונה – שהדרג המדיני לא אמר אמת פה ושם. מדוע להדגיש דווקא הפעם?
לא שהעניין עצמו אינו חמור. אבל, כ„שטח האסור" של העניינים הבטחוניים, העדינים והחשאיים – האמת הצרופה אינה בריוק מלכת הכיתה. איזה ראש מדינה לא שיקר לעמו ולעולם הרחב בעניינים כאלה לעתים נרמה, שהנורמה מתהפכת לה בתחומים הללו: האמת הופכת לשקר, והשקר – לאמת. ועד כמה שהדבר אינו נעים, מי שאינו רואה את הדברים כמות שהם – או שהוא תמים או שהוא אינו אומר דברי אמת.
כך, שאם היה הדו"ח מפנה אצבע מאשימה אל הדרג המדיני – קשה להניח שבעקבות הסערה היתה מתחוללת גם רעידת אדמה פוליטית. לא נראה לי שיצחק שמיר (וגם שמעון פרס) היה מפסיד אפילו קול אחד בבחירות הבאות בגלל פרשה זו. ואפשר לחשוב על הסברים טובים ומוצלחים ומשכנעים מדוע צריך היה לשקר ומדוע חייבים היו לעשות מה שעשו.
עד כאן – הדרג המדיני. אבל במה שנוגע לדרג המבצעי – כלומר: ראש השב"כ – העניין שונה לחלוטין, והמשמעויות הן כאלה שמעולם לא עמדנו בצילן.

★ ★ ★

ישנם תפקידים ציבוריים בתחומים מסויימים – שבהם אי־אמירת־האמת אינה יכולה להיתפס בגלל כסתם עוד „שקר" או „בלוף". ישנם תחומים, בהם הטעייה או זיוף או תרמית – משולה לאסון, בקנה מידה של קטסטרופה לאומית.
נניח, לצורך העניין, שספקת־טיסה בסגריל פיקוח בשדה־תעופה משקר. הוא משדר לג'אמבו העמוס ב־400 נוסעים, המתקרב לנחיתה, ומורה לטייס לטוס בנתיב ובגובה מסוים ומיד הוא שוכח, מודעין ובכוונת, לג'אמבו השני, העמוס גם הוא כ־400 נוסעים, לטוס אף הוא באותו נתיב ובאותו גובה, אבל בכיוון הפוך זה מול זה, בנתיב של התנגשות. האסון האיום והנורא הוא בלתי־נמנע.
דמיינת בלתי מתקבל על הדעת? דבר שבמוח האנושי אינו תופס אותו כמובן. איש אינו מסוגל לחשוב, שפקח־טיסה מסוגל לשקר במצח נחושה לטייס של ג'אמבו עמוס בנוסעים. עצם הקיום של כל מערכת הפיקוח מבוסס על ההנחה הבסיסית, שהדיווחים הם אמינים ונכונים.
כך גם בתפקידים רגישים בתחום הממשלתי הבטחוני. מה לעשות, נער הייתי וגם זקנתי, ולא אשתע אם מנכ"ל של משרד מסויים ייתפס באמירת אי־אמת. אבל, אם למשל הרמטכ"ל ידווח לממשלה, שלסוריה יש כיום 1,000 טילים, בעוד שלמעשה יש לה 5,000 טילים – והוא יודע שזה אינו נכון – דבר כזה אינו מסוגל להיכנס לתודעה האנושית הפשוטה. כאן יש ענין עם דבר שאנו לא יכולים להבין אותו. וכך לגבי תפקידים אחרים, רגישים יותר ורגישים פחות.
תפקידו של ראש השב"כ הוא אולי התפקיד הרגיש ביותר בין כל התפקידים הבכירים בתחום הבטחוני של ישראל. רק שקרו בנפשכם איזה כוח, איזו עוצמה, אילו אמצעים נמצאים בידיו של איש כזה. מה הוא מסוגל לעשות, במי הוא יכול לפגוע, אילו סודות הוא עשוי לגלות. אין דלת שהוא אינו יכול לפתוח, אין טלפון שהוא אינו יכול להאזין לו, אין מצב שהוא אינו מסוגל לקשור.
רק להעלות על הדעת שאיש כזה הוא שקרן, רמאי ורייסן – זו באמת וכתמים סיטואציה בלתי־אפשרית. אם אתה מניח דבר כזה – הכל מתמוטט, הכל נהרס.
ראשי ממשלות – מבן־גוריון ועד יצחק שמיר – שיקרו, לעתים במצח נחושה (כ.ג. בפרשת קנייה, למשל). אבל שראש השב"כ ישקר – זה כבר דבר אחר לחלוטין, דבר שהוא מעבר לכל העניינים הרגיל של מדינה. ואני, לפחות, משוכנע בכל ליבי, שכאשר שמעון פרס תגן מתוך־נפש ובכל כוח השכנוע והפנימי שלו על „אברום" מעל דוכן הכנסת כשהתפרצה הפרשה – הוא היה בטוח במחפתו של האיש, שעל דיווחיו־ואמת שלו מבוסס כליכך הרבה ממה שקרוי „בטחון המדינה".
לכן השקר הוא כה גדול, ולכן התדהמה היא כה חזקה. אם הגענו למצב כזה – סימן שמשהו חמור מאוד, נורא מאוד, מתרחש אצלנו.

★ ★ ★

כמובן, אי־אפשר לסיים את נושא השב"כ בלי לומר מילה על הקטגוריה (ואולי הגרגריה) של כל אותם אנשים, שסמכרכים להצרות בכתתם. כל אלה שהשמיצו, וליכלכו, והטילו בוץ, והרבו ריב. אלה שהמליצו לשמיר לקחת לעצמו פרקליט טוב, ואלה – אומללים שכמותם – שהתספרו כי הם „לא יכולים לעבוד עם איש שעשה דברים כאלה".
אתם חושבים שהם יבקשו סליחה? אתם מאמינים שמישהו יגיד „טעיתי"? אתם ממתינים לאיזו התנצלות?
לשווא, רבותי, לשווא. כנראה שכמציאות כזו ראש השב"כ משקר – קשה לצפות מפוליטיקאי שישא דבר דימיוני כמו לומר „סליחה, טעיתי".

דידי מנוסי

הגועל והנפש

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ בְּסִפּוּק:
„הַמְּחִתָּנָה נִשְׁאַר טָהוֹר,
שַׁבַּ"כ שָׁמִיר וְסוֹף פָּסוּק,
יָצָא הַצֶּדֶק אֶל הָאוֹר"

אָמַר הַגֹּעַל: „מְעַנְיֵן
כֵּיצַד חַיִּים עִם בְּעָיָה:
גְּוִיּוֹת יְשָׁנָה, רוֹצֵחַ אֵין
וּלְפִי הַפְּסָק – גַּם לֹא הָיָה".

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ: „הַנּוֹשֵׂא
בִּקֵּשׁ לִקְבֹּעַ וּמִיָּד
אִם יֵשׁ לוֹ יָד בַּמַּעֲשֶׂה –
וְהֵם קָבְעוּ שֶׁאֵין לוֹ יָד".

אָמַר הַגֹּעַל: „הַחוֹקְרִים
קָבְעוּ שֶׁקִּים לֹא יָדַע,
אַךְ מַה בְּקֶשֶׁר לַשְּׁקָרִים
שֶׁאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה?"

אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ: „מְקַבֵּל
שֶׁבִּטָּחוֹן מוֹרָם מֵעַם,
אֲפִלּוּ הַשַּׁבַּ"כ נָבָל
מַה זֶּה נוֹגֵעַ לָרוֹהַ"ם?"

אָמַר הַגֹּעַל: „עַל תַּרְגִּיל
מִסּוּג כָּזֶה מַגִּיעַ שׁוֹט,
הָאַחְרָיוּת אֵינָהּ מוֹעִיל
יִרְצֶה יִלְבַּשׁ יִרְצֶה יִפְשׁוֹט".

סִכְּמָה הַנֶּפֶשׁ: „יְרֻשָּׁם
שֶׁרוֹהַ"מֵנוּ לֹא גָּנָה,
וְאִם יֵשׁ מִישֶׁהוּ אָשֵׁם
מֵרֹאשׁ נִתְּנָה לוֹ חֲנִינָה".

סִכֵּם הַגֹּעַל: „זֶה חוֹרֵק
כְּמוֹ הַסַּפּוּר עַל הַתַּפּוּחַ
אֲשֶׁר נָפַל בְּסִיר־שֶׁל־דַּרְעָק –
בָּשָׂר אוּלַי אֲבָל מַצְחִין".

סִכֵּם הַיּוֹ"ר ת'הַרְצָאָה:
„בֵּין עֲלִילָה שְׁחִיתוּת וָרֶפֶשׁ
הָאֱמֶת אָמְנָם יָצְאָה...
אֲבָל הַשְּׁאִירָה גֹּעַל־נֶפֶשׁ".

חיים חפר

אח, איזו שנה!

אֱהֹלֵן אֱלֹהִים! תִּסְלַח לִי שֶׁאֲנִי פּוֹנֶה אֵלֶיךָ כָּכָה, כְּאִילוּ אַתָּה וַאֲנִי חֲבֵרִים / אַהּ, מִכֵּוָן שֶׁבְּכָל רֹאשׁ שָׁנָה אֲנִי שׁוֹלֵחַ לְךָ מַקָאמָה (וּמְקַבֵּל עֲבוּרָהּ שְׂכַר סוֹפְרִים) / אֲנִי מַרְגִּישׁ אֵיזוֹ קִרְבָה אֵלֶיךָ וְאֵצֶל קְרוֹבִים הֲרֵי לֹא חָשׁוּב אִם אַתָּה מֵאָה אָחוּז מְנֻמָּס) / אָז רֵאשִׁית כֹּל שֶׁתִּהְיֶה לְךָ שָׁנָה אֶזְרָחִית טוֹבָה, וְכַנַּ"ל – שְׁנַת מַס ●●

וּבְכֵן, הַרְשֵׁה לִי לְהוֹרוֹת לְךָ בִּשְׁמִי, בְּשֵׁם הַחֲבֵרִים וּבְשֵׁם הַמִּשְׁפָּחָה / עַל שֶׁבְּגִימַטְרִיָּא, 1987 זֶה: „בְּחַיֵּי אֲדֹנָי אֱלֹהִים זֹאת תְּהִי שְׁנַת בְּרָכָה" / אֲבָל אִם זֹאת בְּרָכָה, אָז עִם כָּל הַכָּבוֹד וּבְכָל דֶּרֶךְ־הָאָרֶץ / אֲנִי שׁוֹאֵל אוֹתְךָ: כָּכָה עוֹשִׂים לְשַׂר הַפְּנִים, לְרַב יִצְחָק פֶּרֶץ? / הֲרֵי הַלֹּא־יֻצְלָח הַזֶּה נִרְאֶה מִסְכֵּן, דָּפוּק וְאֻמְלָל / וְעוֹד טֶרֶם הִסְפִּיק לִהְיוֹת חָכָם, וּכְבָר נִרְאֶה כְּמוֹ חַזַ"ל / אָז יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁהוּא מְבֹרָךְ, כַּאֲשֶׁר הוּא מַרְגִּישׁ שֶׁהוּא מְקֻלָּל? / וְחוּץ מִזֶּה אוּלַי תּוֹפִיעַ אֵצֶל הָרַב הָרָאשִׁי בַּחֲלוֹם, אוֹ בְּהִתְגַּלּוּת, וּתְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּסְבִּיר / לָמָּה הוּא שׁוֹלֵחַ אֶת פֶּרֶץ לְרַעֲנָנָה? מָה רַעֲנָנָה אַשְׁמָה? רַעֲנָנָה זֶה סִיבִּיר? / וְאִם אֲנַחְנוּ כְּבָר מִתְעַסְּקִים בַּדָּתִיִּים, אָז אוּלַי יֵשׁ לְךָ תְּגוּבָה / לְגַבֵּי כָּל הַחֲזִירִיּוֹת, הַקְּטַנּוֹת וְהַגְּדוֹלוֹת, שֶׁל הַחֲזָרָה בִּתְשׁוּבָה? / הֲלֹא אַתָּה רָאִיתָ אֶת הַדַּרְוִישִׁים הָאֵלֶּה, הָאַסְטְרוֹנָאוּטִים, הַמְּסֻמָּמִים / וְאֵין לְךָ עֲלֵיהֶם אֲפִלּוּ טִפָּה אַחַת שֶׁל רַחֲמִים? / תַּאֲמִין לִי, סִפְּרָה לִי אִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה אוֹתָם בִּישִׁיבָה בְּמוּזְרָרָה / שֶׁרַק אֱלֹהִים יָכוֹל לָקַחַת אֶת תִּפְאֶרֶת הַבְּרִיאָה וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חָרָא / אָז אֵיפֹה אַתָּה? אַתָּה רוֹצֶה שֶׁאֶפְנֶה אֵלֶיךָ בְּ„אֲדוֹנֵנוּ", „מַלְכֵּנוּ", וְיֶתֶר שְׁמוֹת הַתֹּאַר / כְּדֵי שֶׁתַּעֲשֶׂה אֵיזֶה נֵס וְתַחֲזִיר לָנוּ אֶת אוּרִי זֹהַר? / אַגַּב, דִּבַּרְתִּי עִם אֵיזֶה מְמֻבּוֹשׁ שֶׁבִּקֵּשׁ מִמֶּנִּי לְבָרֵר עִמְּךָ / מַה זֶּה כָּל הַתְּפִלּוֹת הָאֵלֶּה שֶׁל „עֲשֵׂה לְמַעַן כְּבוֹדֶךָ", „עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ"? / הָאֻמְנָם חוֹשְׁבִים הַדָּתִיִּים, שֶׁאַתָּה כָּל־כָּךְ עָלוּב, פְּרִימִיטִיבִי וּבוּר / שֶׁאַתָּה, הַכֹּל־יָכוֹל, מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זָקוּק לְיַחֲסֵי צִבּוּר? / אַתָּה, שֶׁעוֹשֶׂה גַּלִּים, שֶׁרוּחַ אַפֶּיךָ נוֹשֶׁבֶת סְעָרוֹת וְחַמְסִינִים / שֶׁמַּכְנִיס לָנוּ שַׁפַּעַת סִינְגַּפּוּרִית וּמוֹלִיד כָּל יוֹם מִילְיוֹן סִינִים / אַתָּה צָרִיךְ גֶּ'נְגְּלִים? לֹא מַסְפִּיק שֶׁבְּשַׁבָּת, בְּכַדּוּרֶגֶל, כְּשֶׁתּוֹקְעִים אֶת הַגּוֹל /

הַקָּהָל קָם עַל רַגְלָיו וְצוֹעֵק: „יֵשׁ אֱלֹהִים!" אוֹ „אֱלֹהִים גָּדוֹל"? / אֲבָל בְּעֶצֶם אֶת הַדָּתִיִּים, הָעִקָּר, אֶתְמוֹל / נִכְנַסְתִּי לְפָּאבּ שֶׁל שָׁאוּל וּבִמְקוֹם וִיסְקִי גֶ'י אֶנְד בִּי לָקַחְתִּי „צִפּוֹר" אֶת הַ־FAMOUS GROUSE / אָז יֵשׁ מִי שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁזֶּה בִּגְלַל שֶׁשָּׁתִיתִי שְׁתֵּי כּוֹסִיּוֹת ON THE HOUSE / אֲבָל, אֲנִי נִשְׁבָּע לְךָ, בְּחַיֵּי אֲדֹנָי, וּבְחַיֵּי זְקָנוֹ שֶׁל הַנָּבִיא / שֶׁהֵרַמְתִּי אֶת שְׁתֵּיהֶן לִכְבוֹד טִיסַת הַבְּכוֹרָה שֶׁל הַ„לָּבִיא" / אֵיזוֹ בּוּשָׁה כָּל הַכָּבוֹד לַתַּעֲשִׂיָּה הָאֲוִירִית, אִם אַתָּה כְּבָר שׁוֹאֵל / מַכְנִיס לְכִיס הַקָּטָן אֶת הַמַּלְאָךְ הַהוּא שֶׁלְּךָ, אֶת גַּבְרִיאֵל / וְאַגַּב – אֲרִיאֵל – הֶחָרוּז הַזֶּה, הַשֵּׁם הַזֶּה, לֹא מְצַלְצֵל לְךָ מֻכָּר? / וְכַמָּה שָׁנִים אֲנַחְנוּ כְּבָר מְטַפְּלִים בָּעִנְיָן וְאַתָּה לֹא עוֹשֶׂה שׁוּם דָּבָר? / וּמָה עִם רְעִידַת אֲדָמָה קְטַנָּה, רַק רֶמֶז, בְּלִי לִגְרֹם נְזָקִים לַנֶּפֶשׁ וְלָרְכוּשׁ / רַק אֵיזוֹ טַלְטֵלָה נַפְשִׁית קְטַנָּה לַחֲבוּרָה שֶׁל „הַגּוּשׁ"? / בִּקַּשְׁתִּי לִפְנֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּמָה עָשִׂיתָ? רְעִידָה קַלָּה וְהִסְטֶרְיָה / דַּוְקָא בְּבִקְעַת־הַיַּרְדֵּן, מִירִיחוֹ עַד טְבֶרְיָה / אָז בְּחַיַּאת אַלְלָה, אַתָּה הַיּוֹדֵעַ לִבְרֹא וִירוּסִים וְחַיְדַּקִּים / – כָּכָה מְרַיְּקִים? ●●

הָעִקָּר, אֱלֹהִים, תּוֹדָה רַבָּה בִּשְׁבִיל הַגְּשָׁמִים וּמִפְלַס הַכִּנֶּרֶת / שֶׁהֲרֵי אִלּוּ הָיְתָה עָלֵינוּ עוֹד שְׁנַת בַּצֹּרֶת אַחַת עוֹבֶרֶת / הָיָה יָכוֹל שׁוּב לַהֲלֹךְ עַל הַמַּיִם יֵשׁוּ (לְאֹם קוֹדֶם: יְהוּדִי) מִנְּצֶרֶת / וְתוֹדָה רַבָּה בְּשֵׁם ר' אַבְרָהָם שַׁפִּירָא, יְהוּדִי צַדִּיק, מַמָּשׁ נֶכֶס / עַל שֶׁגַּם בַּשָּׁנָה הַבָּאָה יֵשׁ עַל שְׁטִיחֵי חוּ"ל 500 אֲחוּזִים מֶכֶס / שֶׁתִּהְיֶה זְכוּת עֲמִידָה בְּפָנֶיךָ לָאֵלֶּה שֶׁיּוֹשְׁבִים / וְהַצְלָחָה לַמַּאֲמִינִים בַּהוֹרוֹסְקוֹפּ שֶׁבָּעִתּוֹן־לַאֲנָשִׁים־חוֹשְׁבִים / וְתוֹדָה רַבָּה בְּשֵׁם יוֹסִי שָׂרִיד, וְיָאִיר הוֹרְבִיץ וּבִשְׁמִי וּבְשֵׁם דָּן / שֶׁאַתָּה מְוַתֵּר עָלֵינוּ בִּמְסִבּוֹת גַּן־עֵדֶן, וּמַשְׁאִיר אוֹתָנוּ כָּאן / וְהָעִקָּר, אֱלֹהִים, חַן־חֵן עַל הַשִּׂמְחָה וַחֲגִיגוֹת הַסִּילְבֶסְטֶר בַּקִּבּוּצִים, בַּמּוֹשָׁבוֹת וּבָעִיר / וּתְשׁוּאוֹת וּבְרָאוֹ־בְּרָאוֹ עַל הַהַצָּגָה הַמַּדְלִיקָה שֶׁבֵּין מוֹדָעִי וּפַת וְשָׂרִיד / וּמְסֹר לַצַּדִּיקִים הָאוֹכְלִים עַל חֶשְׁבּוֹנְךָ לִוְיָתָן וְשׁוֹר־הַבָּר – דַּ"שׁ עִם שִׁיר / וְשֶׁיִּהְיֶה לָכֶם כָּל טוּב, וְשֶׁתִּהְיוּ בְּרִיאִים, וְשֶׁיִּהְיֶה לָכֶם A HAPPY NEW YAER!●●

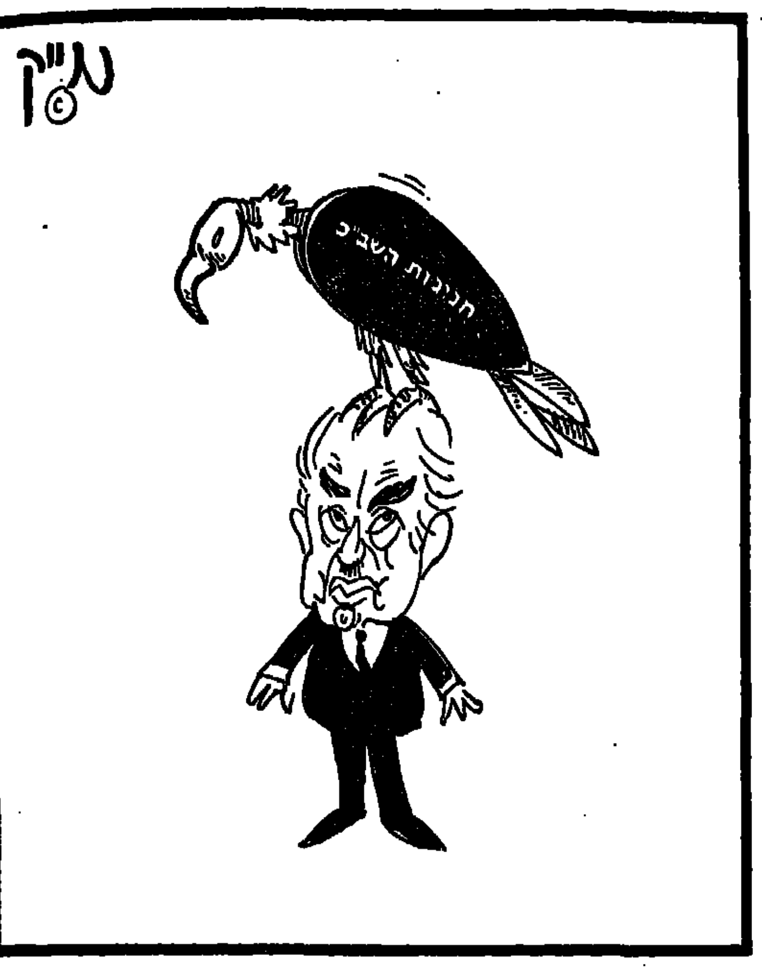

עמוס קינן

אין פרץ, יש חג

אלף־תשע־מאות־שמונים־ושבע.

הרב פרץ התפטר.

בתל־אביב, הנוער חגג, סילווס־טר.

יותר שמח מפורים. יותר חגיגי מפסח. יותר עצמאי מיום העצמאות.

לא היו במות חרקרה. לא היה דבר הנשיא. לא היה דבר הרב הרא־שי. לא היה דבר ראש־הממשלה. היה סתם נוער עברי עצמאי חגיגי שהש־תולל בחגיגיות ובשמחה ובעצמאות ברחובות העיר תל־אביב.

לא היה צום. לא היתה צפירה. אף אחד לא הלך לבית־הכנסת כי סיל־ווסטר, לא חג. ואז פתאום הבנתי מתי יהודים צעירים בארץ ישראל יכולים לשמוח.

★

זה היום היחידי בשנה שבו אף אחד לא מגרש אותם ללוס אנג'לס. הם ממש יכולים לחיות כאן.

זה לא היה חג של חשב"כ. גם לא של ממלא מקום ראש־הממשלה ושר־החוץ. ולא של ראש־הממשלה ולא של סגן ראש־הממשלה ולא של שר המסחר והתעשייה ולא של שר התיירות והמשפטים ולא של היועץ המשפטי ולא של הכנסת ולא של חברי הכנסת.

★

זאת לא היתה מימונה של מרוקאים ולא סהרנה של כורדים ולא המה שמו של הפרסים ולא החג של הגרו־זינים. לא העמידו כיסא ליהדות הדממה ולא ליקרות אתיופיה. בכלל לא היתה שם יהדות. סתם פקקי תנו־עה היו, וכבי טיפש עשרה פיזרו שלג על ראשו של כל מי שעבר ברחוב, והיה שמח והיה עליז והיה חג שלא כתוב בתורה ולא במזוזה. שום מת לא הוצא מקיברו באותו לילה, שום עגונה לא הותרה ולא נאסרה, איש לא ידע בדיוק מיהו יהודי, הנשיא לא חנן שום מנוול, שום בן אדם ישר שהתריע על עוול ושחיתות לא הוש־עה ולא פוטר, שום מפעל לא נסגר לכונס נכסים, שום נשק לא נשלח בלילה לשום ידיד של ישראל, וענננו לא האזין לחדשות, הדרג המדיני ישן כמיטה נקיה, ואם היה משהו מסריח בתוך הנקיון המוכשר, איש לא חש בריח. כמו טשולענט טוב שהתבשל כל הלילה בתוך סיר לילה, הכל היה כשר ורק מסריח. הכל, כמובן, חוץ מהנוער שחגג את החג היחיד שנות־נים לו, חג האורים והמכבים שחל ב־31 בדצמבר.

★

והואיל וזה גם סוף שנת הכספים, לא פגשתי אפילו נהג מונית אחד שלא אמר לי „גמר חתימה טובה".

גמר חתימה טובה גם לך, הרב פרץ. ואם יהיה לך זמן, אולי תחשוב על: האם צריך או לא צריך שלום. תשאל את מועצת החכמים שלך. האם ישראל צריכה או לא להצטייד בנשק אטומי. האם היא צריכה או לא לשלוח נשק לכל מיני רוצחים בעו־לם. האם השב"כ עכשיו לא רק כשר אלא גם לא מסריח. האם ליהדות יש גם כמה בעיות מוסר כן או לא. או רק בעיות של הטשולענט שהתבשל בתוך סיר לילה של עגונה גיורת שלא על פי ההלכה. ותשאל את החכמים שלך גם אם הכל בסדר בלוס־אנג'לס. וסילווסטר שמח גם לך, כבוד הרב השר המתפטר. ולא בטוח אם ברעננה עדיין המקום פנוי. אבל בלוס־אנג'לס בטוח שכן, בעזרת השם.

בעיניו של תייק

בועז עברון

וידויו של שפן

רוסי קנאה והערצה קראתי שיל־ם על אורח בשם יעקב ינאי, שנג־ דינו ונקנס שלא בפניו בבית־משפט לתעבורה בתל־אביב, חרף עונה שלאור בקשה שהגיש כדין ה בית־המשפט אמור לדחות את בירור נעניינו למועד שיאפשר לו היות נוכח במשפט; וכיצד נאבק עורך־דין עד לדרג בית־המש־ט המחוזי, שביטל את הפסיקה נגדו הורה להחזיר לו את הקנס והחזיר ת התיק לבית־המשפט לתעבורה שם דיון מחדש.

קנאה וההערצה נובעות מה־ עובדה שאני, כמו רוב רובם של הא־ נשים, אין לי העצבים ולא הנחישות הדרושים למאבק כזה. אתה בטוח שאתה צודק – אבל למי יש זמן ור־ אש פנוי לעורך־דין) להתכתש עם בית־המשפט והמשטרה? אתה מעדיף את אלה לדברים הנראים לך חשובים יותר. אז אתה משלם ומנסה לשכוח מהעניין, או זוקף אותו לחש־בון של הבלי־משיח.

זה קרה גם לי. קיבלתי הודעה שאני מוזמן לבית־המשפט לתעבורה בתל־אביב באשמת נהיגה במהירות מופרזת לפני שלושה או ארבעה חוד־שים. המצלמה האוטומאטית לכדה אותי.

כל העניין נראה לי מופרך לגמ־רי: אני נוהג בדרך כלל במהירות מופרזת. וחוץ מזה – אתם זוכרים אי־פה הייתם ואיך נהגתם לפני ארבעה חודשים ב־5.30 לפנות ערב? ואולי לא הייתי אני הנהג, אלא אחד מבני ביתי, אשתי, שאף הם משתמשים לע־תים במכונית המשפחתית? איך אפ־שר לקבוע מי האשם אם אין במקום שוטר הבודק את הניירות ומזהה את הנהג ורושם את הדו"ח? ואפילו היי־תי זה אני, איך יכול אני לזכור את פרטי המקרה כשאיני מודע כלל שק־רה מקרה? אילו זכרתי את הנסיבות, יתכן שהיו לי טענות לזכותי שהייתי יכול להעלותן בבית־משפט ולזכות בדין? הרי עצם העובדה שהוזמנתי לבית־משפט מהווה הנחה שיתכן ויש לי טיעונים לזכותי.

מאחר שבאותו יום לא יכולתי להופיע בבית־המשפט (עמדתי לטוס למחרת לחו"ל), שלחתי את כל הטע־נות האלו במכתב לבית־המשפט. מו־בן שלא קיבלתי תשובה, אלא הודעה על חיובי בדין בהיעדרי וקנס כבד למדי. אנשים מלומדי נסיון אמרו לי שהשופטים מקבלים תמיד את עדות המצלמה ואין על מה להתווכח. אם כך, הרי צריך אולי לצרף למצלמה מדפיס דו"ח אוטומאטי עם חיוב וק־נס, אוטומאטי כמובן גם הוא, ואין צורך לבזבז כסף על בית־משפט ושו־פט וכל הביורוקראטיה הכרוכה בכך.

בערך באותו זמן קיבלתי גם דו"ח משוטר בטענה שלא עצרתי עצירה מלאה בתמרור „עצור". הייתי בטוח שכן עצרתי, אבל הוא טען שלא הי־תה זו „עצירה מלאה", שהמכונית עוד זזה סנטימטר או משהו. מבחינה טכנית טהורה, אולי צדק. כבשתי את החשק שהתעורר בי לשאול אותו מדוע אינו מנסה לתפוס את העבריי־נים האמיתיים המשתוללים בכבי־שים, „חותכים" מימין, נעצרים לשי־חת רעים באמצע הכביש המהיר, וכיו"ב. הוא היה עוד עלול להיעלב ולהאשים אותי בתקיפת שוטרים, אף־על־פי שאינני צלם־עתונות. גם כאן חטפתי קנס כבד למדי. בשני המקרים היה לי, כמדומני, „קייס" טוב, אבל, כמו כולם, ויתרתי.

מה שלא הבאתי בחשבון הוא ששתי העבירות הללו גם זיכו אותי במספר נקודות שחייבו אותי להשת־תף בקורס לנהיגה מונעת. את כל הקורס (שלכשעצמו הוא חיובי בהח־לט ואולי היה רצוי שכל נהג יעבור אותו, לשם ריענון) אפשר היה להע־ביר בקלות בשעתיים. אבל אני והנ־דונים האחרים חוייבנו במספר ניכר של שיעורים, כל אחד במשך שעתי־ים, בשעות הערב, בכיתותיו המשמ־מות של בית ספר למלאכה איי־שם בגבעתיים. כלומר: הקורס הוא גם עונש, נוסף לקנסות ששילמנו.

הקורס היה דמוקראטי מאוד. הש־תתפו בו נהגי מוניות הנמצאים על הכביש כבר ארבעים שנה וסיפרו שאין זו הפעם הראשונה שהם עוב־רים את הקורס; היו בו נהגי משאיות וטנדרים מכל הגילים; היו בו גם אנ־שי עסקים ואקדמאים מכובדים ומ־בוגרים. כמעט כולנו היינו בטוחים שחוייבנו בקורס שלא בצדק (שמעתי שכך סבורים גם רוב האסירים בב־תי־הסוהר). זה עורר אצלי את ההיר־הור – אם כולם בטוחים כל כך שהם בסדר, אולי בכל זאת איננו בסדר?

המדריכים והאחראים מטעם המ־שטרה היו נעימים ומנומסים וחביבים מאוד. בסוף הקורס שאלו אם יש שא־לות והערות כלליות לגבי ערכו וטי־בו של הקורס. היו. השאלה שלי הי־תה: מדוע רוב רובם של העבריינים המשתתפים הם נהגים מקצועיים ואנשים מבוגרים, אחראים ומיוש־בים, בעוד שמתוך הנסיון שלי כנהג רוב העבריינים שעל הכביש הם פרחחים צעירים, שבעיניהם המכונית איננה כלי תעבורה אלא אמצעי להפ־גנת ה„מאצ'ו־יומו" שלהם? תשובה לא קיבלתי.

שאלה אחרונה של מנהלי הקורס היתה: מה התועלת שבו? התלמידים נתנו תשובות שונות. אבל הטובה שבהן היתה: התועלת העיקרית היא שבמשך השעות המעטות של הקורס נמצאים כל העבריינים המסוכנים האלה בכיתה ולא מאחורי ההגה, וזו לכשעצמה הינה כבר תרומה גדולה לבטיחות בדרכים.

מוריד הגשם

התכוונתי לחמתין עם הרשימה הזאת עד להודעה רשמית שכבר קי־בלנו את כל ממוצע הגשמים הרב־שנתי. אבל כשהסופה האחרונה הר־עידה את חלונותי והטיחה בהם גשם כאילו שיעור כבאים, החלטתי שלא לחכות לפרסמה קודם.

אתם זוכרים שבתחילת החורף הודיע החזאי שגם זה יהיה חורף שחון? יום־יומיים אחרי הודעה זו פגשתי מכר, פרדסן, ברוך עמד בין טורים טורים של עצי הדר עמוסים פרי, כשממערב נערמים עננים כב־דים מעל האופק. אמרתי לו הנה, גם השנה נדפקנו קשות.

תשובתו: אני לא יודע. הפלאחים אומרים שזו תהיה שנה טובה. הם קרובים לטבע יותר מאיתנו. אני סו־מך יותר על מה שהם אומרים.

לאור מה שקרה מאז, אולי כדאי לבטל את כל מוסד החזאי ובמקומו להושיב בבית־דגן איזה פלאח זקן שירחרח את האוויר ויודיע לנו מה יהיה מזגו למחרת. וכדי שחס־ושלום לא נצטרך כולנו לחיות מפיו של גוי, אפשר להושיב מולו גם יהודי מזקני צפת. ורק תחשבו על החסכון.

דוד שחם

כסף קטן

לא העתק לא מושלם

עיתון זה הטיל, כראוי, את משימת הדיווח על חינגת היובל של התזמורת הפילהרמונית על המומחה שלו לענייני מוסיקה ולכן לא נכשל. עיתונים אחרים נכשלו מפני ששלחו לכיסוי הקונצרט, שהתיימר להיות חזרה מדוייקת של הקונצרט הראשון לפני חמישים שנה, את כתבי הכל־בו שלהם והם אכלו את הלוקשים שהאכילו אותם – בכוונת הטעייה או מתוך בורות – יח"צני התזמורת.

וככן, לחו"מו הקונצרט שנערך ביום ו' שעבר לא רק שלא היה „העתק מושלם", כפי שקראתי בכמה עיתונים, אלא אף לא מעין העתק של הקונצרט הראשון. מן הקונצרט ההיסטורי נותרו רק שתי יצירות קצרות. כל שאר היצירות שנוגנו הפעם – לא נוגנו אז.

אין כאן רק שאלה של דיוק, של אמת עובדתית. יש כאן עניין של תפישת־יסוד.

טוסקניני, שניצח על הקונצרט הראשון, היה מנצח גדול בעל אגו לא פחות גדול. הוא לא סבל סוליסטים, המתחרים עימו ועם התזמורת על תשומת הלב. אפילו הוברמן, מייסד התזמורת, לא ניגן אצלו סולו. התזמורת החדשה – והיא – היתה מסמר הערב, שהכיל, חוץ משתיים־שלוש יצירות תיזמורתיות קצרות, גם שתי סימפוניות שלמות: „הבלתי־גמורה" של שוברט והשניה של ברהמס.

הפעם, לא זו בלבד שהתזמורת לא נקראה לגלות את יכולתה בשום יצירה סימפונית, אלא שכמעט כל הזמן הוקדש לסוליסטים. יהודים טובים כולם, שניים מהם אפילו ישראלים על פי מוצאם והרגשתם, אזרחי העולם על פי הווייתם.

קונצרט זה („העתק מושלם", [illegible]) מרגים את הסילוף שבכל מיבצעי יחסי הציבור לכבוד יובל החמישים של התזמורת. היא מנוצלת במוחלט כמעט בלבדית לליווי סולנים מכל העולם. אפילו לעשר הדקות של זימרה שבסימפוניה התשיעית של בטהובן, הביאו הנה מקהלה ושלושה סולנים מחוץ לארץ.

אינני מדבר על ההוצאות העצומות, על הביזבוז. אבל איפה הכבוד? איפה הסולנים מבין חברי התיזמורת? איפה התיזמורת עצמה? האם כך חוגגים יובל ליצירה גדולה, מקורית, ארצישראלית כל־כך, כמו התיזמורת הפילהרמונית הישראלית?!

★

ראיון מופרע

צריך לפעמים לדווח מה שאומרים מופרעים למיניהם. צריך לדעת שיש תופעה כזו. אולי אפשר גם ללמוד ממנה איך צריך לטפל בה.

אבל לקחת נהג טקסי – שכאשר הביאו את יוסי שריד לבית החולים, עמד מן הצד וטפטף טיפה של ארס; תנו לו למותו – להפוך אותו לגיבור־תיקשורת, להדפיס את תמונתו על גבי שלושה טורים ולנהל איתו שיחה כאילו זו תופעה לגיטימית לאחל מיתה?! ולא סתם שיחה, אלא לאפשר לו לומר שהוא עומד מאחורי דברי הרישעות והטימטום ולהסביר מדוע הוא שונא את יוסי שריד ורוצה במותו?! אינני מבין איך אפשר להיכשל כך.

מי שמאפשר למוח מעוות זה להפיץ את שנאתו ולהתפרסם, צריך להביא בחשבון שאולי יימצא שונא אחר העלול גם לעשות משהו ולא להסתפק בדיבורים.

מישהו חייב בהתנצלות.

★

אסור להיתפס

המורה שלי למשפט פלילי היה נוהג לומר שאין דנים מי שעובר עבירה כי אם מי שנתפס. והראייה שמעולם לא נענש אדם שעבר עבירה ולא נתפס. מכאן שהעבירה היא להיתפס.

ואם זו העבירה, השירותים של המדינה הרי הם עבריינים מועדים.

הכל יודעים שבעניני־ריגול ומלחמות סוכנים חשאיים מתבצעות כל מיני עבירות ובכללן חטיפות למיניהן ואף פגיעות בנפש. אלה הם דברים אסורים. אבל מה שאסור באמת, זה להיתפס.

בעניין החטיפה של ועננו, כמו בעסקי־ביש אחרים שהיו באחרונה, נתפסו השירותים שלנו כשמכנסיהם משורשלים על ברכיהם. קצת יותר מדי מפולות בזמן קצר מלכך.

מרכוס זיו: קולונל, מיליונר, לורד — ויועצו המיוחד של בן־גוריון

בימים אלה יצא בלונדון ספרו של הלורד מרכוס זיו, מי שהיה מנהל ונשיא „מרקס אנד ספנסר" ★ מן הספר מצטיירת דמות מרתקת: הוא שיחק טניס עם אלופי עולם, בילה בחברתן של כוכבות קולנוע, והכיר את גדולי תבל. חיים וייצמן היה מורו הרוחני, בן גוריון היה ידידו ★ אפילו הציעו לו להיות שגריר בריטניה בישראל

מאת יוחנן להב, לונדון

עלילותיו הישראליות של הקצין מרכוס זיו, לימים הלורד זיו, מנהל ונשיא „מרקס אנד ספנסר", מתפרסמות בימים אלה בספר „אל תשאל למחיר", שיצא בלונדון בהוצאת „ויידנפלד". כל 251 העמודים בספר נקראים בעלילת קסמים, אבל ב־42 העמודים העוסקים בשירות זיו בצה"ל ימצא הקורא הישראלי עניין מיוחד. לקצין זיו, מתברר, היתה גישה ישירה אל דוד בן־גוריון.

זיו, נכד הרוכל שייסד את רשת „מארקס אנד ספנסר", עזב את החברה שעתיד היה לעמוד בראשה ואת המדינה שבה ידע רק טוב, כדי לעזור למדינה היהודית שזה אך נולדה. למה? משום שבן־גוריון ביקש. „הזקן" ידע להעריך את חשיבותם של קצינים מנוסים לצבא החדש.

ארבעה תותחים

התעוררה בעיה. זיו הסביר, שכקצין מילואים בריטי, הוא אינו יכול להישבע אמונים למדינת ישראל. „בסדר, בסדר", ביטל בי.ג'י. את הבעיה הפורמלית. „עכשיו תצא לחזיתות, ותדווח על המצב שם".

כך הפך זיו, קולונל בצבא בריטניה, ליועצו של ראש הממשלה.

המצב היה בכי רע. למפקד חיל האוויר של אותם ימים לא היה ניסיון אווירי, ולא היו בנמצא טירוני תחזוקה למטוסים, חוץ מאשר למטוסים שכבר היו בארץ. בעזרתם של שניים שעוד עתידים היו להתפרסם בישראל בשנים הבאות, אחד ששמו היה שקולניק (לימים ראש הממשלה לוי אשכול) ושני סגן־אלוף בשם קולובסקי (שעתיד היה להתפרסם כשר אוצר רב פעלים בשם ספיר) היתה [illegible] של הקולונל זיו בכבל.

לא תמיד שמע בן גוריון לעצתו. בימים ההם [illegible] חיל התותחנים של צה"ל בארבעה תותחים [illegible]. מרכוס זיו ויגאל ידין הסבירו לבן גוריון, כי אין עוד צבאי לפרוס את חיל התותחנים הזעיר הזה [illegible] שתי חזיתות. חייבים להחליט: או שולחים את ארבעת התותחים לירושלים, או ששולחים אותם לדגניה.

„הזקן" היה חד משמעי: „שניים לירושלים ושניים לדגניה".

„אבל אין ערך לאש של שני תותחים", הסביר זיו בסבלנות.

„שניים לירושלים ושניים לדגניה", עמד בן גוריון על שלו.

לימים הסביר לזיו: „השיקול שלי לא היה צבאי. [illegible] אנשי דגניה, לשני התותחים האלה היה ערך מוראלי גדול מאוד".

פגישה חטופה

[illegible] שלב מתקדם יותר של המלחמה היו לישראל [illegible] מטוסים וטנקים אחרים. דלק לא היה. [illegible] לארץ [illegible], כדי לשכנע את חברות „של" [illegible] לישראל. [illegible] זה בסדר, אבל במשרד החוץ מורים לנו

אחרת", הסביר לו מנהל החברה. זיו כמעט אמר נואש. לפני שעמד לשוב לישראל בידיים ריקות, בא לסעוד עם אביו במשרדי „מארקס אנד ספנסר". הוא פגש שם את הארולד בילי, היועץ האנטי־ציוני והאנטי־ישראלי של שר־החוץ האנטי־ציוני ארנסט בווין.

„מדוע אתה דוחק את ישראל לזרועות רוסיה בכך שאתה אוסר לספק לה דלק?" שאל זיו את בילי.

„אתה לא צריך להאמין לבדיות שמספרים לך", השיב הדיפלומט, שלא היה מצטער לראות את ישראל נמחקת מהמפה.

„אבל את הסיפור שמעתי לפני שעה וחצי ממנהל החברה", ענה לו זיו. זה לא עזר. בילי לא שינה את ההוראות.

בדרכו חזרה לארץ, נפגש בפאריז פגישה חטופה עם סגן שר החוץ הבריטי, הקטור מק ניל. הפעם הצליח. „לא חשבנו שהמדיניות שלנו עלולה לגרום תגובה כזאת", הודה מק ניל. ואכן, כשנחת מטוסו של זיו בישראל, שמע ש„של" מנהלת מו"מ להפניית אונייה אחת של נפט לחיפה.

המפקד האחרון

עשרה ימים לפני המועד שנקבע לצאת החייל הבריטי האחרון מהארץ, נותרו 15 אלף חיילים בריטים באיזור נמל חיפה. בצמרת צה"ל חששו, לא היו בטוחים שהם מתכוונים בכלל לצאת.

זיו קיבל מבן־גוריון רשות ללכת לברר. הוא נפגש עם המפקד הבריטי האחרון באיזור, ולא התבייש לשאול אותו בפשטות: „אתם עוזבים?"

„אנו עוזבים והיהודים ינצחו", השיב לו הגנרל מק מילאן.

זיו מיהר עם הבשורה אל בן־גוריון. „בוודאי שננצח", אמר לו ראש הממשלה, „האם היה לך ספק בכך?"

„ספיקות רבים לא היו לי", אמר זיו. „בשבועיים האחרונים העסיקה אותי רק שאלה אחת: האם אצליח למלט את עצמי מן הספינה הטובעת?"

בריאיון שהעניק לי לפני שנים אחדות, סיפר זיו, כי אחרי המלחמה עזב את ישראל מפני שלא [illegible] אוזן לעצותיו. העצות האלה לא התאימו לראשי המדינה, שעוד האמינו ב„סוציאליזם בימינו". בספר מתאר זיו כיצד הסביר לבן־גוריון שיביא לישראל תועלת רבה יותר בכך שיחיה בלונדון ויעבוד ב„מארקס אנד ספנסר".

„הייתי מעדיף שתחיה כאן, ותדאג לאינטרסים הבריטיים אצלנו", אמר לו בן גוריון.

„הזקן" לא אהב לתת תמונות ותצלומים של עצמו. זיו הצליח לקבל ממנו תמונה כזאת. הייתה לו דרך מקורית לשכנע את בן גוריון. „התמונה תעמוד על שולחני ליד תמונת ידידתי, השחקנית רוזלינד ראסל", אמר, „וכאשר ישאלו אותי מי האיש התמום על התמונה, תהיה לי הזדמנות להעביר את נושא השיחה לצרכיה של ישראל".

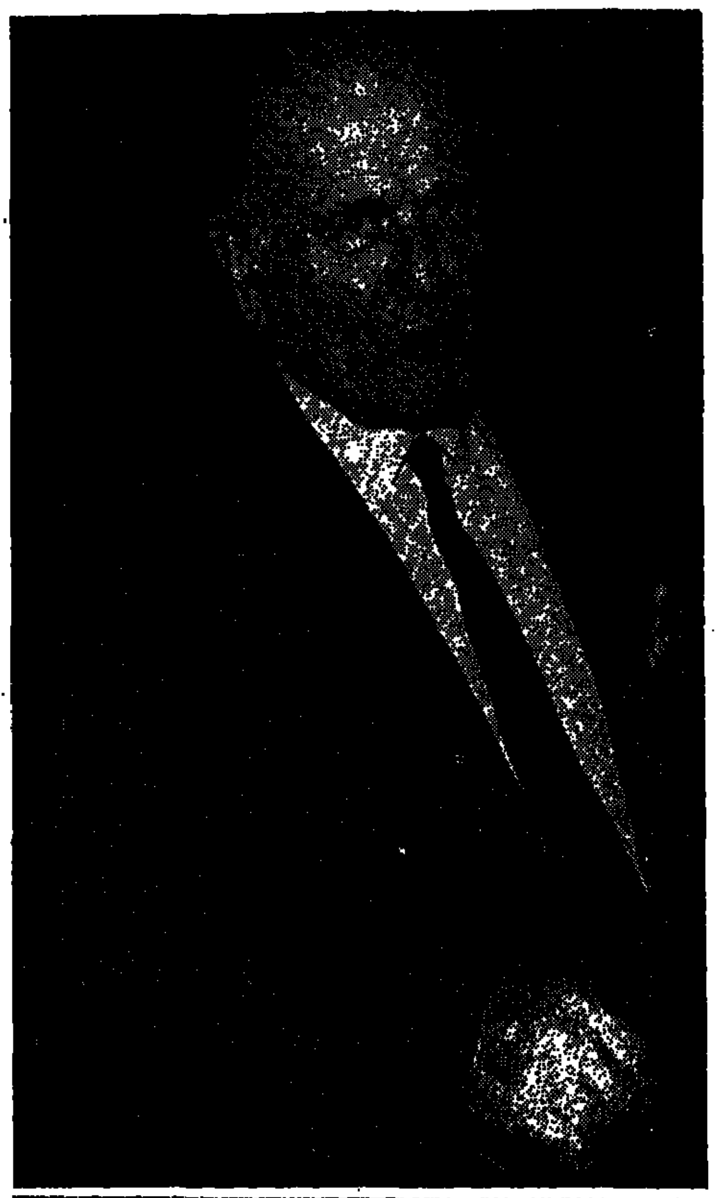

■ מרכוס זיו: הייתה לו דרך מקורית לשכנע את „הזקן"

כוכבות קולנוע

לימים, כשעלה הרולד וילסון לשלטון, הזמין שר החוץ ג'יימס קאלאהאן את זיו, והציע לו לכהן כשגריר בריטניה בישראל. „אני?" נדהם זיו, „הרי איש לא יאמין שאני מייצג את האינטרסים הבריטיים ולא את אלה של ישראל".

מארקס הזקן, הרוכל היהודי שהגיע ממזרח אירופה, היה פטריוט אנגלי שאין שני לו. הלורד מרכוס זיו אינו נופל באהבת המולדת מסבו. אחד ההישגים שרשת „מארקס אנד ספנסר" מתגאה בהם הוא שכמעט כל המוצרים ברשת הם מתוצרת בריטית. במעט שהם רוכשים מחוץ לגבולות המדינה, תופסים ספקים ישראליים מקום של כבוד.

מספרו של זיו מצטיירת דמות מרתקת. האיש, הרואה את עצמו כחנווני ובנם של חנוונים, שיחק טניס עם אלופי עולם („למרות שלא הייתי שחקן טוב אף פעם"), בילה בחברתן של כוכבות קולנוע, והכיר את גדולי תבל. חייו הפרטיים כוללים ארבע מערכות נישואין לנשים יפות, ורמז לרומאן עם סג"מ בצה"ל. חבל שבספרו הוא מתייחס לכך רק בדרך אגב.

וייצמן, ידיד המשפחה מימים ימימה, היה מורו הרוחני. בן גוריון היה ידידו. כאשר שמע מפיה של גולדה שהיא מתפעלת מהגברת תאצ'ר, הגיב באופן ספונטני: „את אשה המתפעלת מהישגיה של אשה". מאוחר יותר נגזף על תגובתו זו.

שקדים לפילוסוף

יש לו ידידים בצמרת השלטון בבריטניה, וגם מחוץ לגבולות המדינה. הוא עצמו חבר במפלגה השמרנית. אחת התמונות המעטות המופיעות בספר היא תמונתו עם הנשיא סאדאת. הלורד ויקטור רוטשילד, מדען, בנקאי ורב־מרגלים יהודי בריטי, נימנה עם ידידי נעוריו. כשהתקשה הפילוסוף היהודי הדגול ישעיהו ברלין להשיג שקדים קלויים, לא היסס לכתוב על כך לנשיא „מארקס אנד ספנסר". זיו מצא לנכון לפרסם בספרו את חליפת המכתבים ביניהם.

זיו גדל בבית של מיליונרים. הוא הכיר את הכל, והכל הוגש לו בכפית של כסף. אילו רצה – יכול היה לחיות בכיף טוב ולא לעשות דבר. אבל הוא חונך אחרת, והוכיח מה יכול בן טובים לעשות כשהוא רוצה להיטיב עם הזולת.

אגב, כאשר פרש לא מכבר מ„מארקס אנד ספנסר", העסיקה החברה יותר מ־50 אלף איש בבריטניה בלבד. מחזור המכירות שלה התקרב ל...ארבעה מיליארד ליש"ט.

מכללת בית ברל
המרכז ללימודי עבודה וניהול
נפתחת ההרשמה
ל־2 קורסים ללימודי תעודה ברמה אקדמית.
קורס ניהול משאבי אנוש מתקדם (3 סמסטרים)
מיועד לבעלי השכלה אקדמית
הלימודים הוכרו כלימודי תעודה לצורך גמול השכלה.
קורס ניהול משאבי אנוש מקיף (4 סמסטרים)
מיועד לבעלי תעודת בגרות. חסרי תעודת בגרות יתקבלו לאחר מיון ועדת חריגים.
הקורסים מיועדים לעוסקים או המתעתדים לעסוק בניהול משאבי אנוש, ברמה גבוהה, במפעלים תעשייתיים, חברות עסקיות או מוסדות ציבור.
הלימודים יתקיימו ביום לימודים ארוך בכל יום חמישי בשבוע בנוסף למס' ימים מרוכזים בסוף כל סמסטר.
מספר המקומות מוגבל.
לפרטים והרשמה: המרכז ללימודי עבודה וניהול, דאר כפר סבא 49006 טלפונים: 448733, 450597, 052-26155/42
תחילת הלימודים 5.3.87
סיום ההרשמה 31.1.87

מכרו יהלומים בחצי חינם, ונמלטו מהארץ עם מיליון דולר

לפני מספר חודשים הגיעו משה כץ וארבעת בניו לישראל, והקימו חברה לסחר ביהלומים ★ השבוע נחשף הבלוף. התברר, כי מכוניות המרצדס והלבוש המהודר היו כיסוי למירמה מתוחכמת ★ אחד הנושים גילה, שחשבונו בבנק הצטמק ב־350 אלף דולר

מאת דני שדה

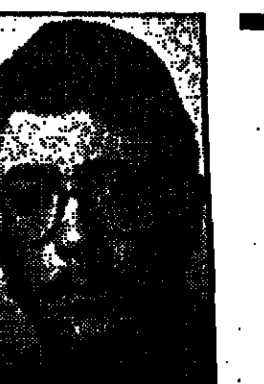

■ מישל כץ (מימין), מסתתר בארץ; אחיו יעקב כץ נמלט לחו"ל

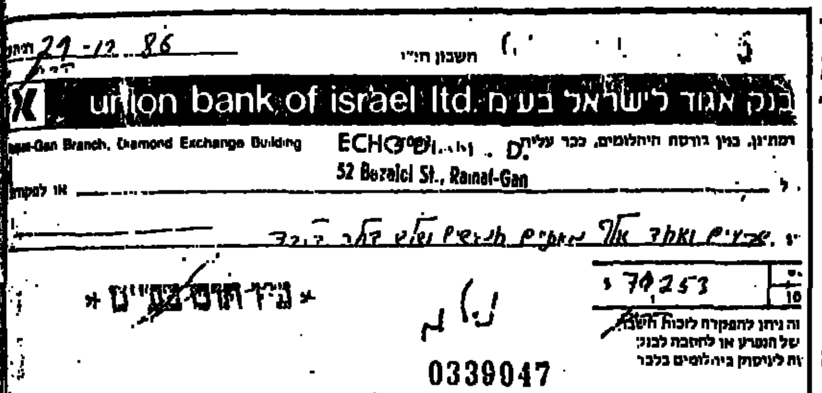
29-12-86
בנק איגוד לישראל בע"מ union bank of israel ltd.
Ramat-Gan Branch, Diamond Exchange Building
רמת־גן, בניין בורסת היהלומים, ככר עלית
52 Bezalel St., Ramat-Gan
שבעים ואחד אלף מאתים חמישים ושלש דולר
71,253
עין תום בע"מ
0339047

■ 71 אלף דולר בלי כיסוי, המחאה של „עין תום"

משה כץ ושלושת בניו הבוגרים, יעקב, הרי ומישל, נראו כאנשי עסקים מכובדים. הם היו לבושים בבגדים מהודרים על פי צו האופנה האחרון באירופה, ונסעו במכוניות מרצדס משנת יצור 86. אבל השבוע נחשף הבלוף. האב ושניים מבניו נמלטו מן הארץ. שני הבנים שנותרו כאן, נמלטים ממקום מסתור אחד למישנהו. התברר, כי המשפחה השאירה אחריה המחאות ללא כיסוי וחובות בסכום העולה על מיליון דולר. בעקבות זאת, עלולים עתה יהלומנים רבים להיקלע לקשיים כספיים.

רושם של מצליחנים

באנטוורפן שבבלגיה היה משה כץ סוחר יהלומים בינוני. הייחוס המשפחתי שלו סייע לו רבות בעסקיו: אחד מבניו נשוי לבתו של ראש ישיבה בבני ברק. בקהילת היהלומנים הבינלאומית, שרבים מחבריה הם יהודים חרדים, נפתחות דלתות רבות למקורבו של ראש ישיבה.

לפני מספר חודשים הגיע משה כץ לארץ עם ארבעת ילדיו. הוא שכר לעצמו דירה בבני ברק. שניים מבניו, יעקב (28) והרי (25), הנשואים לבנות של רבנים מכובדים בחצר ויז'ניץ בבני ברק, שכרו דירות בנפרד.

בחודש אוגוסט החליטו בני המשפחה להיכנס לסחר יהלומים בבורסה ברמת גן. לשם כך הקימו שתי חברות: „עין תום" ו„יהלומי כץ". האב ושלושת בניו הבוגרים שכרו משרד ברחוב בצלאל 58 ברמת גן, שם נמצאת הבורסה ליהלומים. בני המשפחה רכשו שתי מכוניות מרצדס חדשות, הסתובבו עם תיקי עור יקרים, ועשו רושם של מצליחנים. אומנם הם לא היו חברים בבורסה, אך הדבר לא הפריע להם להתחיל במסחר מסיבי ביהלומים.

כדי לחדור לשוק הם מצאו חבר, שהסכים לחתום עבורם על ערבות בנקאית. הם פתחו חשבון דולרי בסניף של בנק איגוד לישראל, השוכן בבניין בורסת היהלומים. לבני המשפחה היתה שיטת חדירה מיוחדת לבורסה: שיטה שאולי תוכננה מראש, ואולי היתה זו השיטה שגרמה להתמוטטותם הכלכלית. הם קנו יהלומים במחירי השוק, ומכרו אותם במחירי הפסד, הנמוכים בכשלושים אחוזים מהמחיר הרישמי.

תחילה הם רכשו חבילה קטנה של יהלומים, בשווי של כעשרת אלפים דולר. החבר של משה כץ חתם ערבות על ההמחאה. את היהלומים הם מכרו לסוחר בבורסת היהלומים, תמורת 75 אחוזים ממחיר הקנייה. המטרה היתה לרכוש אמון ולקוחות. לאחר שקיבלו את הכסף, והפקידו אותו בחשבון הבנק שלהם, רכשו כמות דומה של יהלומים, ושוב מכרו אותה, שוב במחיר הפסד.

„עין תום" או „אין תום"

היום מכנים היהלומנים את החברה של משפחת כץ „אין תום", במקום „עין תום". אבל עד לפני זמן קצר, הם נהנו לעשות איתם עסקים. כולם הרוויחו, כולם, פרט למשפחת כץ, שחשבה שכדאי לה להפסיד כסף.

בהדרגה, החלו משה כץ ובניו להגדיל את כמויות היהלומים שרכשו. החבילות של עשרת אלפים דולר הפכו לחבילות של עשרים, שלושים ואפילו מאה אלף דולר. כל אותה עת היה חשבון הבנק שלהם ביתרת זכות. לא היו כל בעיות, והחבר של משה הגדיל, מעת לעת, את הערבות הבנקאית.

לפני כשלושה שבועות החליטה משפחת כץ „להכות" את הבורסה מכה חזקה. הרכישות החלו לגדול. מחירי היהלומים שלהם עדיין היו נמוכים בהרבה מהמקובל. הפעם הם רכשו יהלומים במאות אלפי דולרים, ותמורתם נתנו המחאות דחויות, לסוף דצמבר ולתחילת ינואר. את היהלומים מכרו תמורת מזומנים, או תמורת המחאות לאותו היום. כך צברו, במזומן, סכום של מעל מיליון דולר, ועם סכום זה הם פרשו כנפיים. משה כץ עזב את הארץ עם שניים מבניו: יעקב, ובן נוסף בן 14.

שני הבנים הנותרים, הרי ומישל, לא הספיקו להימלט. עם הרי נותרה בארץ אשתו חנה, ובתם הקטנה. לבני ברק הם לא יכלו לחזור, כי הנושים חיכו להם שם. להפתעתם, חצר ויז'ניץ סירבה להעניק להם מקלט. אפילו שמו של הרב סמואל, חותנו של הרי, לא עזר.

גיחות אל הטלפון הציבורי

כששוחחתי עם הרב סמואל, המכהן כראש ישיבת חוזרים בתשובה בבני ברק, הוא נשמע לחוץ: „אין לי מה לומר, אנחנו לא קשורים לעסק הזה בשום צורה. אין לי ידיעות איפה הם ומה הם עושים. אותנו רק מטרידים ולא נותנים לנו לחיות במנוחה".

בצר להם נמלטו הבנים לירושלים. שם מתגוררת אחותה של חנה. כעבור מספר ימים איתרו אותם, והם נאלצו לברוח למקלט אחר. כיום הם נמצאים במרכז הארץ, מסתתרים מפני הנושים הרבים. בדירה הנוכחית שלהם אין להם טלפון ולא חימום. גם אוכל כמעט שלא בא אל פיהם, ומצבם הבריאותי מתדרדר. בעיקר מצבה של חנה, הנמצאת בחודש הריון מתקדם. הקשר היחיד שלהם עם העולם החיצון הוא באמצעות טלפון ציבורי, אליו הם מגיחים מדי פעם.

„הקהילה זורקה אותם"

לאחר היעלמות בני המשפחה, החלו לקוחותיהם לגלות כי הם מחזיקים בידיהם המחאות על סכומים אדירים ללא כל כיסוי. חלק מהם פתחו במצוד פרטי, כמה אף יצאו לבלגיה לחפש את משה כץ. אחד הנושים הגדולים, החבר של משה, גילה כי חשבונו בבנק הצטמק בשלוש מאות וחמישים אלף דולר.

בצר לו הוא פנה אל ידידו, יועץ הבטחון בני טל, מחברת האבטחה „בניטל", וביקש ממנו שיסייע לאתר את בני המשפחה, כדי שיחזירו את החובות במסגרת הסדר בוררות.

„גילינו את כתובות כל בני המשפחה", מספר בני טל, „הדירות שלהם היו ריקות. התברר שלרב סמואל יש בת בירושלים. גילינו שכל הנמלטים שהו שם. עד שהגענו לשם, הם כבר ברחו. אחרי כך גילינו מקום אחר בו הם נמצאים. הם יצאו לטלפון ציבורי, והצלחנו לאתר את מקום השיחה. הגענו למקום ארבע דקות מאוחר מדי. כשהבלשים הגיעו, התברר כי הם כבר עזבו את המקום".

■ בני טל: הם לכודים

בני טל: „מעשית הם לכודים. הם במצב של בריחה תמידית, עם ילדה קטנה ואשה בהריון. זה לא פשוט. הוצא נגדם צו עיכוב יציאה מן הארץ. אין להם קשרים, הקהילה זורקה אותם. הצלחנו ליצור איתם קשר עקיף, והעברנו להם מסר. הבטחתי להם, שאיש לא יגע בהם. אנחנו רוצים שהם יצאו ויסבירו מה קרה. נסדר פגישה עם הנושים שלהם, באמצעות בורר של הבורסה ליהלומים, וננסה להגיע להסדר".

אל ציבור צרכני החשמל בארץ
להלן מספרי הטלפון לשעת חרום
של חברת החשמל

רישום הודעה על תקלה נעשה במשך 24 שעות היממה - ובהתאם נמסרות ההנחיות לתיקונים.

אור יהודה	03-339955
אזור	03-339955
*אילת	059-72117
אריאל	03-9366345
*אשדוד	055-34155
*אשקלון	051-36741
*באר שבע	057-39441
בית־שמש	02-911669
בני ברק	03-339955
גבעתיים	03-339955
גבעת שמואל	03-339955
חולון	03-339955
חיפה	04-647647
חדרה	063-24791
טבריה	067-92275
יפו	03-339955
ירושלים	02-533188
נהריה	04-923456
*נתניה	053-22901
עפולה	065-92511
*פתח־תקוה	03-9225131
צפת	069-70211
קרית אונו	03-339955
רמת גן	03-339955
*ראשון לציון	03-992111
*רחובות	08-450353
*רמלה	08-221313
*רעננה	052-911111
תל־אביב	03-339955

גזור ושמור

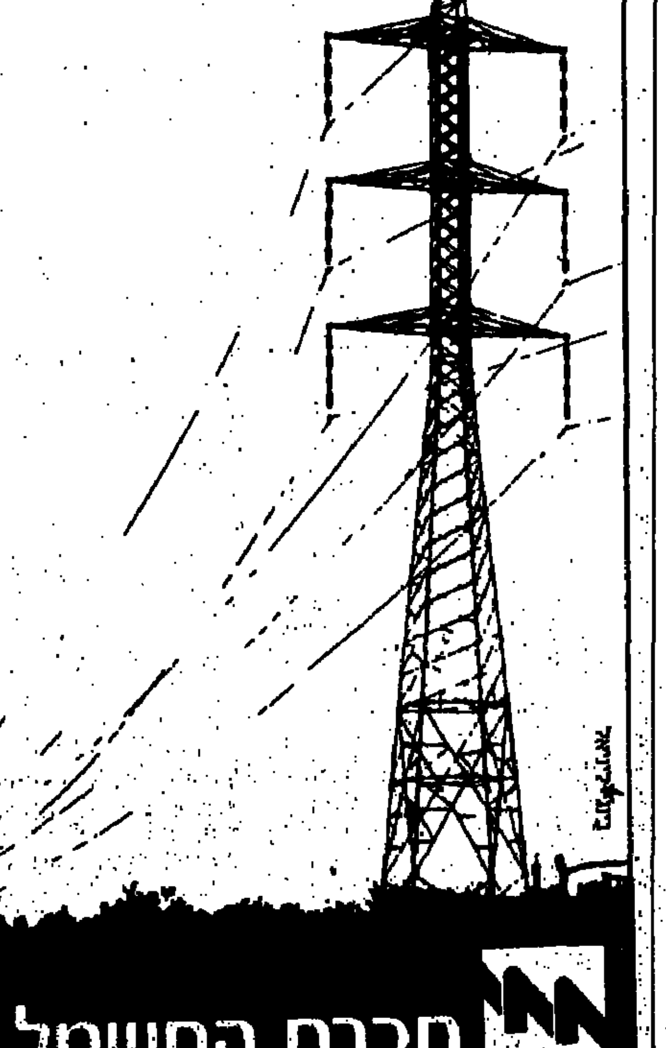

* בטרידה ואין תשובה להתקשר ל 03 339933
חברת החשמל לישראל בע"מ

איגרות מדברות

מאת יונה הדרי־רימג'

מכתבים, כתבי־יד, טיוטות, פיתקאות, גזרי עיתונים, כרטיסיות, תצלומים – כל אלה מאכלסים את „גנזים". הסיפור הבלתי נמנע של הספרות ושל הציונות. אמש נחנכה שם קומה נוספת

„אני שב זה עתה מן הים. אמרתי לו שלום... אמרתי לאמר גם לך שלום על ידו. הוא היה מוסר כל כך יפה, ואני לא הייתי צריך לדבר. אבל יראתי, כי את לא תביני את שפתו. את מבינה את שפת ההרים, אבל את שפת הים, במדומני, אינך מבינה. אני מתרגם אפוא, אבל דעי, כי זה רק תרגום..."

כך כותב א.ד. גורדון מיפו למשוררת רחל וחותמו ירידך.

ש.ה. חתום על פתק ללא תאריך אל „משוררת קדושה" – רחל:

„את בוודאי הלא יודעת, ששיר קשור בשם אדם – כתר הוא הקשור בראשו ולמה תשאלי, אם יעים לי הדבר?

„גם זאת עליך לדעת – שאם לא באתי אל ביתך עד היום, אין זה אלא שיש איזה דבר עמוק בפניך, שאני מתבטל כולי, בהרגישי בו, ואני נבוך מאד. אך אבליגה פעם ואבוא".

ש.ה. הוא שמעון הלקין, המשורר, הסופר והמתרגם.

רחל שאין לה סוף, שכבר הפכה מושא חלומות ארכיונאיים של חוקרים ואוהבים, כותבת ביום שלישי אחד ללא תאריך, לברכה חבס:

„היוכל מי שהוא לבוא מחר בבוקר (יום רביעי) על מנת להסיע אותי הביתה? כל רגע פה בעוכרי. העיקר למצוא את הבחורה המטפלת. ברכה, עשי עמדי את החסד הזה באשר רבים לפניו כי תדי את טובת, טובה!"

ובפתק אחר, ללא תאריך, לברכה חבס:

„אני נכנעתי להתלעה להיות פה עוד כשבועיים, אבל אין לי כוח לזה. אנא, ברכה, קחוני מפה, הצילו את נשמתי. העיקר למצוא בחורה. עשי זאת, ברכה, לכל המאוחר עד 21 לחודש, כל יום ממית אותי המתת מה".

אילו הלכתי לאי בודד, הייתי בוחרת לקחת עמי ארכיון את כתבי־היד והאיגרות, הפתקאות, הניירות של־מה־בכך, הטיוטות, את המפתח לשמות הבדויים, את גזרי העיתונים. בפיתקאות אלו של רחל לבדה יש סיפור, יש מלודרמה, יש חומרים למחקר הספרות והנפש, שדי בהם לאכלס בצפיפות את „האי הבודד" שלי. תאוות ארכיונים, שמתעוררת ממגע עין ראשון עם כתבי־יד משובש על נייר מרופט, יש לה סימני התמכרות מובהקים. הגמילה בלתי אפשרית. איך אפשר להפסיק להתבשם מהדיו הישן, הדהוב, של ארגזים עמוסים וגולשים של מחברות, ניירות ומכתבים, או לחדול לקרוא ולהציץ בעוד פיתקאות, דפי יומן שכוח, או קרעי דף של טיוטת שיר? ואלה מצויים בשפע בלתי נדלה, ממש אוצרות – שני מיליון איגרות וכתבי־יד, החל מתקופת ההשכלה ועד ימינו – במכון הביו־ביבליוגראפי „גנזים", הנמצא בבית־הסופר בתל־אביב. אמש חנך המכון קומה נוספת ובה ארכיון המכתבים וכתבי־היד.

„התמכרות ארכיונים" היא יחידה במינה: אין לוקים בה ואין נגועים בה. פשוט, מבורכים או ניחנים בה. כאלה הם דב („בולק") בר־יעקב, מנהל „גנזים"; דבורה, האחראית על המיגנזה; וכאלה הם העושים מלאכתם בהתנדבות, והם הרוב, כמו נתן בין־ונסקי, לייבל קוריסקי ועד לפני כשנתיים מרדכי ינוביץ. כאלה הם גם הסופר חיים באר, וחוקרים כמו פרופ' גרשון שקד, פרופ' הלל ברזל, פרופ' נורית גוברין, ד"ר נורית גרץ, ורבים אחרים. גם דור־ההמשך של החוקרים משתמש באוצרות „גנזים" – למשל, החוקר הצעיר אבנר הולצמן, שפירסם לפני שבועות אחדים את ספרו על אביגדור המאירי. בלי „גנזים" עבודתו היתה בלתי אפשרית.

רטוש מבקש „בדל עבודה" עבור בנו חמן: „הוא ילד די חרוץ, אחראי ונבון"

דב בר־יעקב נראה יותר כמנהיג מחתרת מיסתורית מאשר כארכיונאי. מגנים אוגרות סוד, חששות להסגיר מעבר למותר. אחרי שכבר חשף מיסתורין גנוזים, הוא ממהר להחביאו על הסיכון. יש משהו משותף לאנשי מחתרת ולארכיונאים. את החומר משיגים בדרך־לא־דרך. „מעולם לא שילמתי כסף", אומר „בולק", „הכל עבודת בילוש ושכנוע", ומן־הסתם עוד מיני מעשים מיסתוריים שגם להם יאה חיסיון ארכיוני ב„גנזים". הוא מעדיף שלא לספר כיצד השיג את כל מוספי הספרות של כל העיתונים מיום היווסדם. הוא גם חוזר בו מהבטחתו לספר כיצד השיג את ארכיונו של אביגדור המאירי. את ארכיון לאה גולדברג קיבל מאמה. לאחר שסידר את כל החומר הרגיש שחסרה בו מחברת היומנים הראשונה. „ביקרתי אצל אמה של לאה גולדברג לא פעם, ואמרתי לה שחסר חומר. היא אמרה: ,כל הדירה לרשותך, חפש בכל מקום'. אחרי הפצרותי נזכרה שיש בחוץ מין מיכבה עזוב. פתחתי, חשכו עיני. כוך מלא אבק, שאיש לא נכנס אליו שנים. לא התעצלתי, נכנסתי פנימה, לקחתי איתי בגדי עבודה, חפרתי וחפרתי בכל הכוך, מצאתי הרבה חומר, וגם את המחברת החסרה של יומנה הראשון, והיומנים חסויים".

הדור הבא יעסוק בפיענוח השמות הבדויים שבר־יעקב חותם בהם את מאמריו בעיתונות. „מדוע פסבדונימים? שלא יאמרו שאני נושא פנים למישהו..."

ייתכן שבארכיוני העתיד הממוחשבים יהיו הקלטות של שיחות טלפון, קלטות וסרטי וידאו במקום מכתבים. „התרבות האלקטרונית" תגבר על „תרבות הנייר" במיבצעיה האדרת הארכיון.

סאנטיאנה, הפילוסוף האמריקאי, אמר: „עם שאיננו זוכר את עברו נידון לחזור עליו". חוברת „גנזים" על „סופרים עבריים שניספו בשואה" מוקדשת לשישים־ושלושה סופרים, משוררים, מבקרים והוגים. כותב ב־1927 אליעזר בר־יצחק הינמן, שנולד בליטא ב־1910 וניספה עם אשתו ציפורה בגיטו קובנה ב־1944:

„בני האדמה הליטאים קוברים את מתיהם בחיק השדות. כזרעים הם טומנים אותם באדמה. בגינות קטנות הם גודרים את הקברים. לאחר ימים מלבלים פרחים על הקברים..."

פיתקאות של מה בכך, מכתבי יומיום, התחשבנות קשה, עיסוק בקטנות – כל אלה אינם סתם מרור „שוטה" או „השכונות". הם בבחינת טיוטה או אחורי הקלעים, שבאמצעותם זוכרת חברה את עברה עם כל השגיאות, בלי מסכה ובלי הילבושת.

שני מיליון מיכתבים

הסופר אשר ברש הגה את הרעיון והיה בין מקימיו של המכון הביו־ביבליוגראפי „גנזים" בבית־הסופר בתל־אביב בשנת 1951. כשהיה המכון בן עשרה חודשים, היו בו כעשרים אלף כרטיסים. כיום יש ב„גנזים" ארבעה מיליון כרטיסים ביבליוגראפיים ושני מיליון איגרות סופרים, כתבי־יד וכתבי־הוצאה שלא ראו אור, זיכרונות, אוטוביוגראפיות, מפתח לשמות בדויים, עיזבונות של סופרים, תצלומים וגזרי עיתונים. מנהליו של „גנזים" היו ג. קרסל ז"ל ושמואל שיחור ז"ל, ומ־1965 מנהל אותו דב בר־יעקב.

ביוזמתו של יושב־ראש אגודת־הסופרים, הסופרת שלמית לפיד, הושגה תרומתם של האחים אייב והארי שרמן, ובסיוע קרן תרבות אמריקה־ישראל נחנכה אמש הקומה השלישית של בית־הסופר ובה ארכיון „גנזים", חדרי עבודה, מחקר ומיזוגה.

בעריכת זיסי סתוי

מכתב צמוד, ארוך ומפורט של ש. בן־ציון מ־1921 אל „חברים וידידים" בעלי „מוריה", ח.נ. ביאליק וי.ח. רבניצקי, מתגלה מערכת יחסים כספית, החורגת מגבולות ההתחשבנות אל תחום היחסים האנושיים המורכבים שהיו לסופר עם הממסד התרבותי של הימים ההם:

„סמוך בעצתכם יצאתי לברלין, בתקווה להתחיל בחיי ,תקופה חדשה' של עבודה אתכם ובמוציאכם... ובהפקיד־לב מסרתי את כל גורלי, עבודת כל שנותי, התחייבות של עבודה לעתיד – הכל ל,מוריה'..."

ממכתבו של ש. בן־ציון עולה ש„מוריה" לא עמדה בהתחייבויותיה הכספיות כלפיו והוא מגיע לידי יאוש. שישה ספרים שמסר „למוריה" לא זכו לשכר־סופרים. כסף זה „הוא המקור היחידי האפשרי כעת לפרנסת אמי הזקנה ובני שם והנה לאחר כחמישה חודשים מה נסתלק על זה... שום סונט..."

בערך באותה עת מוסיף עגנון „שיר" משלו מתחת לחתימתו של טשאטשקיס במכתב לש. בן־ציון:

„אשתי עומדת בבית הבישול / ועושה מלאכתה בלי רישול / ומכינה לשבת צימעס וקיגול / בלי שום מחשבת פיגול / הכל לשם צורי וקונו – / ומדברת מתוך גרונו / שלום שלום לאדוניו"

יונתן רטוש מבקש ממשורר ידוע למצוא „בדל עבודה" עבור בנו חמן (השוטר שנרצח בראס־בורקה):

„שמו חמן (שלח), בן 22. גמר תיכון חדש ת"א, קוים את הצבא. גמר שנת לימודים ראשונה במשפטים בירושלים ונכנס לשניה. הוא למוד על ידי את מלאכת התגהות בעיתון... הקיץ התאמן נוסף על כך במשכנתא... הוא ילד די חרוץ, אחראי ונבון. ועל הכל הוא אינו ,יודע הכל' ו,בקי בכל', ומוכן לשמוע, ללמוד, להתאמן, ומבקש לעשות כל אשר ייעשה כהלכה..."

מחברת היומן הראשונה של לאה גולדברג ש„בולק" מצא בכוך, עדיין חסויה כשאר מכתביה ויומניה, אך מכתבי זוטות הם אוצר לחוקרי ספרות וחברה לא פחות מיומנים. מכתב קצר של אברהם שלונסקי שעניינו ביקור ז'אן פול סארטר בישראל מתחיל: „לגבור הגולדבריה לאה. א.ג." על כך היא משיבה לשלונסקי:

„אני לא הגיול ושמי לאה גולדברג ולא גולדבריג לאה. לא ידעתי שאני ,אדוני' ומבין כך... למה לא הזמנו שלונסקי אברהם והוועדה לקבלת סארטר ז'אן פול... גם באגרות מסוג זה ראוי לשמור על חוקי ניסוח אלמנטאריים. על פניות בטון זה אינני עונה. ל.ג."

כשראתה שירית, תלמידת י"ב, על שולחן־העבודה שלי את כתבי־היד של ברנר, רחל, א.ד. גורדון, עגנון, אלתרמן ואחרים חזרה ומנתה את התייחסותם, כלא מאמינה: „אילו היו לוקחים אותנו ל,גנזים' ומראים איך חי ארכיון ספרותי של מאתיים השנים האחרונות, את המחיקות, הטיוטות, המכתבים, היינו אוהבים וזוכרים יותר את שיעורי ההיסטוריה והספרות". וכשהיא אינה חדלה למשש מכתב של אלתרמן אל שלונסקי מ־1931, היא קוראת:

„... עלי להוסיף ולהגיד שאני קשור ל,כתובים' – ואל הא' שלונסקי בפרט – גם ברגש חיבה אישית, הנובעת מתוך אסירות תודה אשר לא תינשה, כי לו סירב בשעתו להדפיס את שירי הראשון, הייתי פוסק מכתיבה לעידן עידנים ללא שוב..."

„איך היתה נראית הספרות העברית בלי ,כוכבים בחוץ'?" שואלת שירית כשהיא מוצפת בציטוטים של אלתרמן.

מכתביה של רבקה גוברר אל רבקה גורפיין מעין־שמר הם ראשי הפרקים של המהפכה הציונית:

„...מוכרחה אני להודות היום שהייתה במשך השנים הארוכות של בחורף שנה שבהחלט התגעגעתי לרוסיה והיתה לי איזו הרגשה של שייכות... גדולה כוחה של שפת הילדות ושל המשוררים הראשונים אשר גילו לנו את העולם. אף אני קראתי את פושקין, כאשר השפה הגיעה במעט עד הצוואר', עד היום הוא רכושי הנפשי היסודי, למרות שלא כתב עבורי ואת עמי לא אהב."

אלתרמן: „לו סירב (שלונסקי) בשעתו להדפיס את שירי הראשון, הייתי פוסק מכתיבה לעידן עידנים ללא שוב..."

„...בימים אלו ששמרנו על נשמתו [בעלה מרדכי, שנפגע בתאונה והוא בן 81 – י.ה.] חשתי כאילו היה זה האב של שתינו [חבה היה]. התחתנתי צעירה ביותר. יום בו מלאו לי 18 שנה הוא יום חתונתי. במעט ואינני זוכרת את חיי בלי מרדכי – כנראה לא היו חשובים. התחתנתי ועליתי איתו לישראל. אולי כאן התחילו החיים?

„אני ממשיכה ,בסידור המגירות' ומצאתי מכתב מאת חיים, בנו של רחל לדיז'ונסקי ז"ל, שהיה בזמנו כעין ,תאום סיאמי' של אפרים ז"ל... מן המכתב המצחיק אפשר לדעת כיצד הרגישו את עצמם לוחמי הפלמ"ח בסביבת צפת בשנת תש"ח. מהורידה השאלה המופנית ,לרא כאח לי': ,אולי אתה יודע מה יביא האביב בכנען... כתוב לי אם אתה יודע – אני אינני יודע'. המחויד הוא בעצם..."

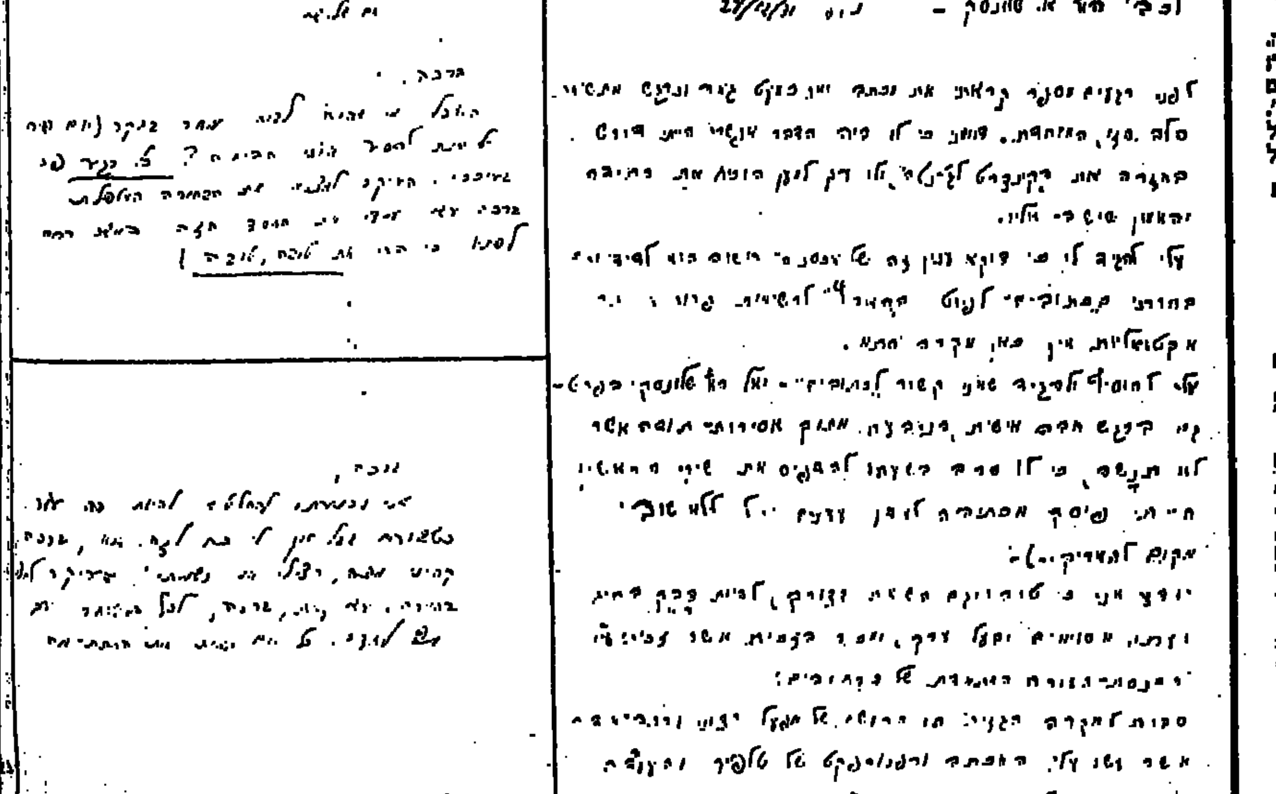

מימין: תצלום איגרת של נתן אלתרמן לאברהם שלונסקי (1931) למעלה: פתקים של רחל לברכה חבס.

התאריך: 27.3.48. אפרים נפל ב־28.3. התשובה למכתב ניתנה בלעדיו".

„... לפעמים אני חושבת שאחרי הקזת דם כמו שהיתה לו [נפילת אפרים וצבי בנית – י.ה.] הרי טוב שאיני מתנפלת על אנשים ברחוב או שלא מתגוללת שיכורה בתעלה כלשהי..."

„...שערי סומר כאשר נזכרת אני שבת זקונים זו היא אך ,מקרה' לולא ,המודיעינים' של מרדכי מי יודע אם היתה נולדת לי, כה היתה מתביישת בהריון המאוחר וכה שבעה ומאושרת בשני בני. מה היו חיינו בלעדיה" (חבה היא שנולדה לאחר נפילת שני הבנים – י.ה.)

מבית־האבות ברמת־אביב נוסעת רבקה גוברר לירושלים, לנכדה יונתן:

„...מאחורי ביתה של חיה'לה ישנו מגרש ריק, שם גדלים עצים אחדים בני מאה שנים, שנשתלו עוד בימי הטמפלרים. קורת עץ שימשה לה ספסל ומקום למשחקים. ישבתי על הקורה אחוזה כאבי גב הזקנים, ממש לא יכולתי לזוז. כדי להעסיק את הילד, שלחתי אותו לעץ שממולו, עץ אקליפטוס גבוה מאד. אמרתי לו: תסתכל, יונתן, מה גדל שם על העץ אולי ישנו שם תפוחים? הוא שב אלי ואמר: ,כן יש תפוחים'. אמרתי לו תביא לי תפוח אחד. ציירתי את שתי כפות ידי ואמרתי: תשים כאן את התפוח. הוא לא ידע מה עליו לעשות ושם את ראשו התמוד בכפות ידי. נשקתי לו בעורף וקראתי: איזה תפוח מתוק איזה תפוח טעים! המשחק מצא חן בעיניו של יונתן והוא רץ ושב כדי לשים את ראשו בכפות ידי. ואני אמרתי לעצמי: את נמצאת כבר בסוף חייך, כמה פעמים היה האושר כה קרוב, ממש בכף ידך?... תודה לאל עליון, זהו, האושר עצמו זכרי ואני בטוחה שלו היו מצלמים אותנו, היתה לנו אותה ההבעה המטומטמת הבאה מרוב אושר".

במכתב הזה מספרת רבקה גוברר על תצלום של טולסטוי, שנשארה בפיו רק שן אחת, הנכדה האהובה מכניסה לפיו לביבה והתצלום מזכיר לה את טולסטוי שכתב ב„מלחמה ושלום" על פניהם של הבת ושל האב והיתה שפוכה עליהם אותה ההבעה המטומטמת הבאה מרוב אושר".

רבקה גוברר הלכה לעולמה בבית־האבות זמן קצר לאחר „משחק התפוח המאושר" עם נכדה יונתן.

מאתיים שנה של ספרות עברית ב„גנזים" – בארבעה מיליון כרטיסיות ביבליוגראפיות ושני מיליון איגרות וכתבי־יד, שיש בהם כדי לסייע להיסטוריונים של הספרות, לסוציולוגים ולהיסטוריונים להתמודד עם השאלה האם היה זה... רבקה גוברר הם אומנם הסיפור הבלתי נמנע של המהפכה הציונית ותרבותה.

תרבות ספרות אמנות

ג'ורג' מתיא איברהים – לא היה, אך נברא

דרך של אלירז

מאת משה זינגר

ג'ורג' מתיא איברהים הוא משורר יליד בית־לחם מוצא צרפתית. שיריו זכו למקום של כבוד בשירה העברית. לעומת זאת, בשירה הפלשתינאית או הצרפתית לא נודע זכרו.

ספר־השירים היפהפה „דרך בית־לחם", שפירסם ישראל אלירז, מתרגמו של איברהים, הוא שכבש למשורר זה את מקומו בלב קוראי השירה העברית.

ג'ורג' מתיא איברהים „האמיתי" לא היה ולא נברא. ליתר דיוק: לא היה, אך בוודאי נברא – בידיו של המתרגם. והכוונה: התייחסנו בשורות דלעיל אל המשורר הזה כאל דמות קיימת – כי יש לה קיום, בין אם היה האיש הזה בשר ודם, בין אם לאו. ישראל אלירז יצר את השירים ואת המשורר גם־יחד. בשורות דלהלן „תיחשף" תגלית זו – הידועה כבר לקוראים רבים למדי – ותקבל משמעות רשמית. אם ישתנה משהו בטיבם של השירים או ביחסנו אליהם אחר גילוי זה – זו שאלה אחרת.

★

הספר „דרך בית־לחם" ראה אור בהוצאת ספריית־פועלים ב־1980 והוצג כספר שתורגם מצרפתית. השירים כבשו ביופים, ברהיטותם, ביחודם. את ה„מיוחד" הזה, שבהם היו שהסבירו, אולי, בכך שלמעשה יש בשירים הללו ביטוי לעולם שהוא בחלקו זר לנו. לעומת זאת, רהיטות התרגום, „ישיבתם" האיתנה של השירים בתוך הלשון העברית – בזה היה משהו מחשיד.

יש בשירים הללו זרימה עברית פנימית, מישחקי מילים בעברית, שקשה להניח כי בתרגום הם יורמנו בה הרכה ובצורה כה קולחת. ביטויים כמו „קיץ קיץ"; „עוד שלושים יום והארמה כעלי טבק / נהפכת הבוץ ענין של יפים / ענין של ים"; „על התל המשופע מהתל אבן בעלים"; או השיר המיוחד במינו, „קלנדריום", המשחק בצלצולי אותיות וכחיכוכי מלים עבריות בשלמות מופלאה – היתכן כי כל זה חורמן למתרגם במיקרה, בשל קירבתן של העברית והצרפתית?...

לו היה „דרך בית־לחם" נותר לו לבדו, ספק אם היו החשדות מתעוררים ומתגברים. אך אחרי פירסומו של ספר התרגום החל אלירז לפרסם כרכי שירה משלו. ועם כל ספר שכזה הלך וגבר הביטחון כי גם „דרך בית־לחם" אינו אלא יצירתו של אלירז. ויש הסבורים – וכותב השורות ביניהם – כי זהו ספר השירה הטוב ביותר שכתב אלירז, ומקומו יכירנו בין מיטב ספרי השירה שראו אור בעברית בימינו.

ברור שלאלירז קרה משהו כש„התגלגל" ברמותו של איברהים. יופים המופלא והפלאי של אחדים מהשירים אולי לא היה בא לעולם ללא מערכת של תנאים, שאותה התחבולה־מחבוא סיפקה לו. לא נדרוש במופלא. גם הדברים דלהלן, הכוללים שיחה עם אלירז, ספק אם יגעו בשורשי העניין כולם. את המגע העמוק והמקיף ביותר עם ג'ורג' מתיא איברהים עשה אלירז בעת שיצר את השירים הללו, וספק אם הוא עצמו יודע בברור למה עשה זאת. אם הוא יודע, אין שום סיבה שיגלה לנו הכל. אך משהו – בבקשה.

★

„את השירים כתבתי אני", מספר אלירז, „אך ג'ורג' מתיא הוא אדם חי וקיים. למדנו יחד תולדות התיאטרון בסורבון".

● **למה בחרת לפרסם את השירים בשמו של אדם אחר?**

„זה היה נוח לכתוב שירים בלי שאתה קיים. הייתי זקוק למנוול. גם כשפירסמתי שירים ראשונים בעיתון השתמשתי בשם בדוי – אלירז. שמי המקורי היה רוטשטיין".

ישראל אלירז נולד בשכונת כנסת בירושלים, ליד שכונת שייח־באדר הערבית. כלומר, מגע עם העולם הערבי – עולמו של איברהים – היה לאלירז מילדות. „ערבי הביא חלב בבוקר לביתנו, וערביה הביאה ביצים. והכפילות התרבותית הזאת נמשכה עם הלימודים ב„אליאנס". „מצד אחד", מספר אלירז, „הוכנסתי לעולם התרבות המערבית; ומצד שני היו הערבים, ריחות הכפר, והמזרח".

● **למה היה חשוב לך כל־כך שהשירים יתפרסמו בשמו של אדם אחר?**

„ג'ורג' מתיא איברהים שייך למקום הזה, נמצא במקום אחר, ומתגעגע למקום שאליו הוא אינו יכול להגיע. כך הרגשתי גם אני. איברהים הוא חלק מהשירים האלה, שמו הוא חלק מהם. ואינני יודע מה קדם למה – הוא או השירים. בשירים האלה ניתנה לי אפשרות להיות במקום באותה עת, להיות גם אני וגם לא אני. היה לי נוח בקולו של המצף".

★

„ג'ורג' מתיא איברהים הוא חלק מהשירים האלה" – זה הרושם המתקבל מתוך שיחה עם אלירז, שיחה כה קשוטה, כנראה, ואינה נהירה במדויק גם לאלירז עצמו. הדמות הזאת נוצרה מתוך צורך עמוק, בכך אין ספק, ובצורה ספונטאנית, כצעד שיש בו גורמים חלקיים ומניעים נסתרים גם־יחד.

בראשית שיחתנו ניסה אלירז לתלות את הסיבות להולדתו של בר־דמותו בגורמים חברתיים – רצונו להמלט מהתווית השדה, להסב תשומת לב קוראים, ואשר ציפה שמתג לאומרם במקרים דומים.

אין ספק שגורמים כאלה היו אך עוצמתם של השירים, יופים, מורכבותם – כל אלה מעידים כי לפנינו תהליכים עמוקים יותר. ג'ורג' מתיא איברהים איפשר לאלירז, כדבריו, להגיע לדברים שבלעדיו הוא לא היה יכול להגיע אליהם.

ואכן, בספר „דרך בית־לחם" יש חד־פעמיות שאפילו אלירז עדיין לא הצליח להתגבר בה. שיריו האחרים, שפורסמו בשנים האחרונות בשמו שלו, וגם כדרך שני שירים בשמו של איברהים, לא הגיעו, לדעתי, לאותה שלמות ועוצמה שיש ב„דרך בית־לחם". במידה מסוימת קיימת היתה הסכנה ש„יצור" של שירים רבים באותה מתכונת יוריד את ערכם של ההישגים הראשונים. דבר זה, כמדומה, לא קרה. „דרך בית־לחם" הוא הישג שקשה לחזור עליו.

וג'ורג' מתיא איברהים, שהיה או לא היה – אם בזכותו נוצר אותו ספר יפהפה, גם ברוך יהיה.

מתוך כפל־האני

מאת ישראל אלירז

שירו הראשון של ג'ורג' מתיא איברהים נתפרסם על־ידי העורך יורם ברונובסקי במוסף לספרות של „הארץ" (ועל כך הוא זכור לטוב). היום, עשר שנים לאחר כתיבת השיר הראשון ולאחר הופעתם של שני ספרי השירה שלו „דרך בית־לחם" ו„הר פתוח", אני יודע, שאין טעם בשאלות־שלאחר־זמן המתחילות ב„למה". סיבות יש כנראה המון „סיבות טובות" מדוע בא אדם וכותב שירים וחותם עליהם שלא בשמו.

איש מבין קוראי שני הספרים הנ"ל, או מאלה שכתבו עליהם, לא הטיל ספק, במשך שנים, בקיומו של ג'ורג' מתיא איברהים. מכאן שהוא אומנם היה קיים. ועל קיום זה, שהיה לי בו ענין מיוחד, ועדיין יש, אומר כמה דברים.

ג'ורג' מתיא איברהים איפשר לי – בדרך שלא תמיד הייתי מודע לה, ואני מנסה עכשיו לכתוב על כך לראשונה – להתקרב אל הדברים מתוך כפל־האני, אך בלי להתפצל. הוא איפשר לי להביט במלים כמלים מתוך קירבת־המרחק. חדרות החפצים, האנשים, הנוף הארץ־ישראלי והיות, משום־כך, גדולה וחריפה יותר.

הרולד שימל, בכותבו על גנסין ויצירתו, מדבר על „מסות צריכים שתיים". ואני יודע, „ביוגרפיה צריכים הרבה יותר מאחת". זו שלתוכה נולדת והיא הנותנת בך סימנים, וזו (או אלה) שאתה „עושה" לך ואתה הנותן בה (בהן) סימנים. בסופו של דבר, על אפך ועל חמתך, הן נאחזות זו בזו ונשכות.

אתה לא רק „ממציא" שירים, אתה גם „ממציא" את יוצרם. אמרו זאת לפני. עשו זאת תמיד. כל הנעשה בספרות (באמנות) אינו יכול להיות מחוץ לתחום הדימיון. „המצאתי" לו ביוגרפיה, שהם חיי שלי, עם תיקוני „קצוות" מעטים.

„להמציא" לעצמך כל העת שמות וביוגרפיות, ככל האפשר, אם אפשר. אין נזיל ודימיוני יותר מן הביוגרפיה. לתמרן בתוך העובדות, להמציאן, לבטלן, לעשות מהן חומר ולבנים. עליך להיות כל הזמן „אחר", כדי ללחוץ מתוך עצמך החוצה את המסתתר. מעין קוד, או השבעה, משהו כזה.

אין טבעי יותר באמנות מן הפסבדונים ואין הכרחי יותר מהם. באמנות, לעניות דעתי, גם כשאתה חותם את שמך ממש על השיר, על התמונה, על היצירה המוסיקלית, הרי אלה פסבדונים.

ג'ורג' מתיא איברהים דיבר אל אנשים רבים. היו פוגשים אותי ברחוב ושואלים עליו שאלות פשוטות: מה הוא עושה היום? מתי עזב את בית־לחם ולמה? מתי ישוב לביקור?

פיצ'י, הוא יורם בן־מאיר, המשורר מהר־גילה, מצלצל אלי עם הופעת „דרך בית־לחם", מתלהב מן השירים. לאחר כמה חודשים הוא מספר לי, ששאל את מכריו הרבים בבית־לחם ובכפרי הסביבה על משפחת איברהים. אין יודעים דבר על המשפחה. הוא מבקש פרטים נוספים. השבתי לו מה שהשבתי.

לפעמים אני מקנא במשוררים מדורות קודמים, שלא רצו או לא העזו לקבוע את שמם על השיר. עניינם האחד היה – השיר. יעמוד השיר לגורלו מתוך כוחו („אם יש בשיר י ש"). השמירה על אלמוניותך, זו האוטונומיה הגדולה שעליך לשמור עליה מכל מישמר. עד כמה שזה אפשרי בחברה קטנה, בית־קפאית, קלקאית, ממוסחרת, מוגרסת־פרסים־ותילות, מחלקת טובות־הנאה־לעצמה־לי־ולך עד מתנקז.

לא הכותב העיקר, השיר עיקר. תבוא היצירה אל קוראיה, ישמחו בה או ירחקו ממנה. לכל השאר אין ערך רב במיוחד. הרבה יותר מדי עוסקים במי שכותב. לפעמים ה„מי" חשוב יותר מן ה„מה". לפעמים אין ל„מי" יותר „מה" לומר, אבל אין מי כמוהו.

מאז הופעת ספרי השירה „הר פתוח" (של ג'ורג' מתיא איברהים) ו„בתוך הגן" (שלי), נתגלו פיקפוקים ראשונים. ניסיתי להסיט את הנושא והרוח של ג.מ.א. לענין אחר. לא קל. השתיקה לא עזרה עוד. ידעתי שיש לגלות את הפנים. עד עכשיו, עם ג'ורג' מתיא, הייתי איש חופשי. לא עוד. איבדתי את החירות להיות אני בתוך הלא־אני כביכול.

ולסיום: אני פונה אל הצלמת העומדת לקיים בקרוב תערוכת תצלומים ב„צוותא". את, שביקשת ממני רשות להשתמש בשיריו של ג'ורג' מתיא איברהים מתחת לתצלומיך, רשות שניתנה לך – אל תשני את דעתך. צטטי אותו. הוא ישמח לדעת ששירתו עוררה אותך באמנותך. „דרך בית־לחם" ו„הר פתוח" יישארו תמיד הספרים שלו ותחת שמו.

פיתחון פה

דני קרמן: לבצר את היעד שלי

מאת שרה ארנון

דני קרמן, מאייר, מורה בבצלאל, אחד מצוות „דבר אחר" ושותף רעיוני לפינתו של שלמה ניצן בטלוויזיה, עם צאת ספרו „מסביב למפה" (הוצאת „שבא") חלק ב', לספרו „על המפה".

● ***בספרך 126 הצעות למפת המדינה. האם יש לתת מסר משותף כלשהו?***

כתבתי בהקדמה לספר, שאני מנסה להוכיח, כי כאשר מדובר בעניינים מרוייקים אין גבול לאפשרויות. רוב ה„מסרים" שלי הם במנגנונים אירוניים, ולכן טפשי להיות המרשן של עצמי. אבל אם בכל־זאת צריך להגיד משהו, אומר כך: מצחיק אותי שמעצבי־פנים מתכננים לאנשים את חלל הדירות שלהם. בספר אני ממלא תפקיד של ארכיטקט, שמציע לדיירים כל מיני דירות. אבל אני יודע, כמובן, שדירה אמיתית מקבלת בסופו של דבר את הפרצוף של הדיירים.

דני קרמן

אני מאוד ממליץ על המפה של היהודי עם תרמיל הנדודים. זאת מפה נוחה מאוד ושווה לכל נפש יהודי. אפשר לקחת אותה לכל מקום, ואפילו בטעות לארץ־ישראל. חביבה עלי ביותר מפה יבשה, ללא סימני ים כינרת וים המלח עליה. היא נותנת ביטוי אמיתי ליכולת הייבוש של העם בארצנו. קודם יבשנו את הביצות, אחר־כך את ימת החולה וכעת עומדים לפני סיום פרוייקט יבוש הכינרת וים־המלח.

● ***נראה כאילו יש לך תוכניות חומש: כל חמש שנים ספר בנושא המפה. האם צפוי לנו חלק ג' והאם אינך חושש משיעמום?***

יש לי בשורה. זה יהיה כנראה הספר האחרון בסידרה זו, אבל לא לסמוך על זה יותר מדי. בעניין השיעמום, אומר מה שאמר ג'ורג' ברנרד שו למבקר שאמר לו שההצגה שלו משעממת: „אני דווקא חושב כמוך, אבל הקהל לא מסכים איתנו".

● ***אתה מאמין שהמסר בספר יזיז למישהו משהו? לאיזה קהל כיוונת אותו?***

המפות הורפסו ברובן ב„דבר אחר", אבל כמו המוסף עצמו, הן לא מוונו לאף אחד. אולי לאוויר, כמו שהחיילים מכוונים בשטחים.

● ***דני קרמן הוא למעשה דייר ביעד מבוצר ברחוב תל־אביבי ותיק, ליד הים. מה כבר יכולה להיות תפיסת העולם שלו?***

תפיסת עולם אולי אין פה, אך מטרה יש, והיא: לבצר עוד יותר את היעד שלי. הייתי רוצה שהספר שלי ימנע ירידה. אני, למשל, לא יורד, אפילו לא לדיזנגוף.

● ***מה פשר ההקדשה לאלונה פרנקל?***

הספר הוא כמעט של שנינו. חלק גדול מהרעיונות הם של אלונה. רק במיקרה אני חתום על הספר הזה והוא מוקדש לה. פשוט הייתי יותר זריז.

● ***תנסה למכור את הספר גם בחו"ל?***

אני גם לא מנסה למכור אותו בארץ. אני גומר את תפקידי כשהספר יוצא לאור.

● ***איזו מפה מהמפות שלך ח"כ תעסה־גלזר לא תאהב?***

אני מקווה שהיא תאהב את כולן. אני אוהב אותה.

שמעון צמורת

החרק המת

גֶּשֶׁם רִאשׁוֹן יַבְרִיחַ וְרִידִים לְתוֹךְ רַגְלֶיךָ כַּחֲרָקִים אֶל תּוֹךְ אֲדָמָה
וְאֶת לְעֵי הַכְּלָבִים אֶהֱפֹךְ לְחוֹרִים רֵיקִים בַּלְּבֵנָה.

אִם הַפֶּרֶג יִנָּצֵל כְּדֵי לִפְרֹחַ, הַחִטָּה תִּנָּצֵל אֶת פְּנֵי כְּדֵי לִבֹּל,
עַל גִּיטָרָה בְּלִי מֵיתָרִים אֲנִי מוֹתֵחַ כַּרְכַּר זִכְרוֹנוֹת,

אֶקָלִים נְקִי גּוֹסֵס עַל פֶּלֶס הַמַּיִם: חָרוּב מְחֻשְׁמָל בִּמְקוֹם מִפְרַט־יָד
וּלְהַצְהָבַת לִימוֹן שֶׁבְּחָלָל הָרִיק מַסְפִּיקִים בְּגַעְגּוּעִים מָרִים.

כִּשְׁנֵי סוּגֵי צֹאן: לִפְנֵי וְאַחֲרֵי הַמִּרְעֶה –
עֶדְרֵי אֶצְבָּעוֹת שֶׁיִּרְעוּ עַל הֶחָלִיל יְכַרְסְמוּ אֶת הַזְּמַן הַצּוֹמֵחַ מְחוֹרִים.

מַעֲרָכָן הָעַצְמִי שֶׁל שְׂפוֹת שְׁסוּעוֹת הֶחָרָק הָאַרְסִי יָפִיק אַלְמוּת
אֲבָל הַחֹשֶׁךְ הַנִּמְשָׁךְ לַחֲפָצִים יָחֹל כְּרַגְלֵינוּ כְּבְאַרְבַּע רַגְלֵי שֻׁלְחָן.

לִפְעָמִים גַּם מְעוֹרָק סָגוּר נִשְׁפָּךְ דָּם
עַל גֶּזַע הַזַּיִת, עוֹר הַנָּחָשׁ יָשִׁיר בְּלִי עֲקִיצָה בְּצַלְצוּת,

וּכְאָדָם מְגַשֵּׁשׁ בָּאֲוִיר, נִזְהָר מִדֶּלֶת וּזְכוּכִית –
הֶחָרָק הַמֵּת מַמָּשׁ שֶׁתִּיכּוּת שֶׁל אַתְּ.

★

(מתוך ספר־השירים „לבקום בשירה", שיראה אור בימים אלה בהוצאת „ספרי קריאה".)

באהבה לנואיבה

ספרות

משחק המלאכים / דן צלקה / עם עובד, סיפורים / 446 עמודים.

מוסיקאי תל־אביבי צנוע הולך אחר האשה שהוא אוהב אהבה חד־סיטרית עד לנואיבה. שם נפרמים אחרוני תפריו עם אותה אשה ונובטים ניצני יחס לאשה אחרת. זה עניינו של הסיפור הפותח את הספר והמעניק לו את שמו, אחד ממספר סיפורים שלא כונסו, השוכנים בקרבץ עם מבחר מקיף מ„שיח הכרואים", „עץ הבכור" ו„ילדי השמש".

מאלכסנדריה לבאר־שבע

בלאנש / יצחק גורמזאנו גורן / עם עובד, ספריה לעם / 212 עמודים.

הימים הם הימים שלאחר מלחמת העולם השנייה באלכסנדריה שבמצרים. בלאנש־ביאנקה היא נערה יהודייה, ילידת קורפו, יתומה מהורים ומתגוררת אצל סבתה. היא עובדת כפקידה בחברה גדולה לסחר־כותנה ובנו העשיר של בעל החברה חיזר אחריה, עד שהודיע לה כי הוריו מתנגדים לשידוך. לרגע נקלעה למחשבות יאוש והתאכזרות ונפלה למשכב. היא מתקשרת לצעיר אחר, שחזר מביקור בארץ־ישראל והוא חבר בחוג מחתרתי ציוני. ליבה של בלאנש עודנו נתון לאהובה הקודם ומשום שהיא לא רק נעשית לפילגשו, אלא משתפת עימו פעולה ברצח אשתו החולה. גם לבו של רפאל הולך אחרי נערה שפגש בארץ־ישראל, אך לאחר שנים אחדות השניים נישאים בכל זאת, עולים לארץ ומשתקעים בבאר־שבע ונישואיהם אינם עולים יפה. הספר מסתיים, איפוא, באיזו נימה עגומה, דועכת חלומות, אך עד לנקודה זו יש בו ידיעה צבעונית של חיי הנוער היהודי באלכסנדריה.

התפוררות

אנה ואני / דן שביט / עם עובד, ספריה לעם / 189 עמודים.

זה סיפור של התפוררות. גיבורו, דניאל, מורה ומשורר־בסתר, חש איך הולכים ומתפוררים נישואיו לאנה, אשר בסופו של דבר נוטלת את בנם הפעוט ועוברת לכיתיאל. הוא עצמו מוצא איזה נוחם ברעות הצומחת בינו לבין המורה־לספורט, אריאל, ואחר־כך בקשר העמום הנוצר בינו לבין תלמידתו הפרטית, איילת. ואולם קשרים אלה אינם עוצרים את התפוררות העצמית, המביאה אותו בסופה אל בית חולי־הנפש. הדברים הקשים האלה מסופרים בטון בהיר, זורם, כמעט מתנגן עד שנדמה כי יש איזה הוד וכוח־משיכה בתהליך חורס העצמי.

מימי מלחמת הקוממיות

בחודש ובדמע / רחל מכבי / ספריית פועלים, משרד הבטחון — ההוצאה לאור / 161 עמודים + 12 עמודי תמונות.

רחל מכבי, ילידת מצרים, עלתה לארץ ב־1935 ושנה אחר־כך גוייסה להגנה והיתה חברת הפלמ"ח וגם שירתה בצה"ל כקשרית, אלחוטאית, מדריכה ואשת מודיעין (כתפקיד אחרון זה עשתה גם במחלקה המודיעינית של הסוכנות ובמשרד החוץ). הספר מוגדר, ככותרת המשנה, כ„סיפורים", אבל חמשת הסיפורים שבו קרובים יותר לז'אנר הזיכרונות התיעודיים, ובתור שכאלה הם רבי־ענין. מסופר כאן על ימי המטכ"ל בבית האדום ברחוב הירקון, על פרשת אלטלנה, על הפצצת תל־אביב, על ההווי והמעשים של חטיבת הראל, על בני מורשק, על חזית ד' (כך נקראה קודם הקמת פיקוד הדרום), על מבצע יואב וכיבוש באר־שבע, על המערכה בעוג'ה אל־חפיר ועוד. ובכל שוררת אותנטיות, הנותנת לדברים חיות ומטעימה את טעם הזמנים ההם.

אהבה חרסנית

בכבלי אנוש / סומרסט מוהם / מאנגלית: ניצה בן־ארי / זמורה, ביתן / 629 עמודים.

את מינהגה של הוצאת זמורה־ביתן לחזור למצאי הספרים שתורגמו פעם בעברית ולהציעם שוב בתרגום חדש ובהוצאה נאה כבר שיבחנו לא אחת. לתחום זה שייך גם הספר שלפנינו, שעניינו סיפורו של קשר אנושי הרסני בין איש צעיר, סטודנט לרפואה, בעל־מום שהתייתם בגיל רך וזכה לחינוך קשוח בבית שאר־בשרו, לבין מלצרית ששבתה את ליבו ויצרה עימו קשר של סחטנות רגשית. הספר גם הוסרט בשעתו וזכה להצלחה רבה הן בדפוס והן על הבד.

בנותיהן של גרושות

נשים נבונות / ג'ודי בלום / מאנגלית: דגנית דייציק / ספרי אורן / 271 עמודים.

ג'ודי בלום היתה ידועה יותר בספרי הילדים והנוער שלה, שכמה מהם ניתרגמו לעברית, וגם בספר שלפנינו מובאת בהדגשה נקודת־המבט של הילדות, בנותיהן של שתי גרושות עצמאיות בשנות הארבעים המתגוררות בעיר בולדר שבקולורדו. אחת אורדיבלה, השומרת במגירת המשרד שלה רשימה של 17 מאהבים לשעבר. השנייה בעלת משרד לנכסי דלא ניידי, שבעלה לשעבר מגיע לעיר כדי להיות קרוב אל בתו וחוטף את מאהבה העכשווי של חברתה. כאן מגיעה בי.בי. (המתווכת) להתמוטטות רגשית קשה, הן משום החשש לאבד את בתה לטובת האקס שלה והן משום שיחסה אליו הוא „עניין בלתי־גמור". אך, כאמור, הצד הבולט בסיפור הוא מה שעובר על שתי הבנות, משני הצדדים, והתייחסותן אל האירועים בחיי אימותיהן.

התבגרות בעיירת־החוף

אדימטר / פרנש סאוול / מאנגלית: נורית פריז / כרים, ספרי עוז / 144 עמודים.

זהו סיפור התבגרות אמריקני, במסורת של „התפסן בשדה השיפון", וגיבורו הוא נער המתגורר בעיירת־חוף בדרום־קארוליינה שהוריו נפרדו. אמו, המכונה „דוכסית", היא דמות מיוחדת במינה, מרשימה וחריגה במושגי העיירה הנידחת. הוא עצמו מבלה חלק לא־מבוטל מזמנו בבאר של שחורים, שבו הוא לומד את החיים ממקור ראשון ובו הוא גם מגיע לראשית תורעתו המינית. המתרגמת עשתה מאמץ מוצלח למדי, ככל שניתן להתרשם, להקנות לספר בעברית את לשון העגה הנערית שבה הוא כתוב במקור.

הישמר מרחמים

קוצר־רוחו של הלב / סטפן צוויג / מגרמנית: ניצה בן־ארי / זמורה, ביתן / 285 עמודים.

הקורא העברי הוותיק מכיר את הספר הזה בשמו העברי הקודם (שהיה גם שם הסרט שנעשה על פיו) „הישמר מן הרחמים". הקורא העברי הצעיר ימצא פה את סיפורו של קצין אוסטרי צעיר שמצא את עצמו משתתף בגורלה של נערה נכה, שהביאה אותו לכלל נישואין איתה והפכה את חייו לגיהנום בלתי־נסבל. זה כרך נוסף בסידרת כתביו של צוויג שההוצאה שוקדת להוציא בשיטתיות.

שער „בכבלי אנוש"
עיצוב: רנה דניאל

שלום על נייר

אמנות

שלום - ביטוי אישי בעיצוב גרפי / עצוב והפקה: גד אלמליח / אגודת המעצבים הגרפיים בישראל.

במלאת יובל שנים לאגודת המעצבים הגרפיים, הטילה האגודה על 50 מחבריה פרוייקט מיוחד שהוצג בפני באי הקונגרס הבינלאומי לתיקשורת חזותית שהתכנס אשתקד בישראל: לעצב כרזות אישיות שנושאן השלום. חמישים הכרזות הללו נדפסו בספר ואלבומי שלפנינו בהדפסה צבעונית אמנותית נאה על נייר קשת מט מתוצרת הארץ. תריסר מהמעצבים כללו יונה בציוריהם, אף כי כל אחד מהם חיפש דרך ייחודית ולא־שיגרתית להציג את יונתו. אחרים השתמשו בתמרורי־תנועה, בדמויות, בתקיעת כף ועוד, והיו גם שהסתפקו בטיפוגרפיה צבעונית.

עיון

שארית הפליטה

בדרך לא דרך - פרקי חזוי ותמונות מחיי שארית הפליטה / חלן בורקי ויוסף פרלשטיין / הוצאת התחייה / 240 עמודים.

„שארית הפליטה" היה הכינוי המליצי והמנוכר־קצת שניתן לאלה מיהודי אירופה שנותרו בחיים אחרי השואה. יהודים עקורים אלה („דיספלייסד פרסונס", בלשון הבריטים) התגוררו במחנות שהוקמו באוסטריה, בגרמניה ובאיטליה, באמריקה, בקפרה או גם באירופה עצמה. הספר, העוסק בתקופה זו ובציבור זה, נפתח בסיפורה של דינה, פולניה שהמירה את דתה וחזרה ליהדות אחרי שבעלה הנוצרי הסגיר אותה לגרמנים. עם בניה הגיעה למחנה ושם מצאה את בעלה החדש. להלן מסופר על הווי המחנות, על הפעילות המחתרתית בהם, על העיתונים שיצאו, שליחי המפלגות שפעלו בהם (איך אפשר בלעדיהם?), המאמצים לעלות לארץ ואפילו הבריחות שרווחו במחנות. בספר מובאות גם תמונות רבות.

מקורות חדרה

השלטון המקומי בחדרה הקטנה / עמנואל בוכבי / הוצאת המחבר / 96 עמודים.

שם הספר מצומצם מעבר לנחוץ. אומנם, המחבר מצהיר שאין כוונתו לכתוב את תולדות חדרה ובכל זאת, אם אין כאן היסטוריה [...] וסדורה, מרובים פה פרקי ההיסטוריה מתולדות המושבה, מלחמתה בקדחת, בניין הבתים הראשונים, תולדות משפחת פיינברג [...] של אבשלום במושבה, החינוך במושבה, השמירה העברית וסכסוכים עם השכנים [...] החומר מבוסס על פרוטוקולים ומיסמכים מראשית חדרה, שעמדו לרשות המחבר בתוקף תפקידו כמזכיר ועד המושבה, שבו החל לפני יותר משישים שנה. נכללו בספר תמונות רבות.

אהבה מביימוי ראשון

ברדת המסך / לילי גולדנברג / [...] וקשת / 128 עמודים.

המחברת היא אלמנתו של אליהו גולדנברג, שחקן וקריין, ואמו של דודו טופז. הספר מוגדר כ„רומאן אוטוביוגראפי", אבל אין בו [...] בידיוני ומוטב לעיין בו כספר זיכרונות. המתעד בצורה חיה וחמה את נעוריה [...] הכותבת בגימנסיה היהודית בוורשה [...] בראשונה את בחיר־ליבה שבא כבמאי, [...] הוריה שם, את הקשר שנרקם בינה לבין [...] על אף הפרש הגילים (היא היתה בת 16 והוא בן 25), את סיפור עלייתם לארץ – כל [...] לחוד ובהפרש של כשנה – הוא על סף מלחמת העולם השנייה והיא שמונה חודשים אחרי שפרצה ואת פגישתם הנכספת בארץ. [...] משולבים פרקי יומן, שלו ושלה, ותמונות.

חיי ד"ר אהרנפרייז

בין מזרח למערב / ד"ר אהרנפרייז / תירגם מ. גיורא / סיגלית / [...] עמודים.

ד"ר מרדכי אהרנפרייז (1869 עד 19[...]) נולד בלמברג שבגאליציה, למד לימודים יהודיים וכלליים, השלים את חוק לימודיו בברלין ובארלאנגן, נתמנה לרב בעיר קרואטית, אחר כך בבולגריה ולבסוף בשטוקהולם. תוך כך התקרב הן לספרות העברית והן לציונות. הוא היה מקורב להרצל וסייע לו הרבה. בשנות לימודיו התיידד עם מיכה יוסף ברדיצ'בסקי והוא גם מחברם של כמה ספרים בעניני היסטוריה, ציונות [...] הספר שלפנינו הוא מהדורה חדשה של האוטוביוגראפיה שלו, המקיפה בעיקר שלושת העשורים הראשונים של המאה העשרים.

אוצרות דב סדן

עיון

כתבי דב סדן - ביבליוגרפיות תרצ"ו-תשמ"ו / יוסף גלדרין־גולדשלגר / הקיבוץ המאוחד, ביוזמת הוועד הציבורי להוצאת כתבי דב סדן / 447 עמודים.

לא רבים בעולם הסופרים והחוקרים שכתביהם ידרשו כרך מיוחד לעצמם לרישומם הביבליוגרפי. פרופ' דב סדן שלנו זקוק לשני כרכים גדולים לצורך זה. רומה, שהאיש אינו איש אחד אלא כמה וכמה אנשים, אחד המספר ואחד המורה, אחר בעברית ואחר ביידיש, אחר חוקר לשון ואחר חוקר מקרא, אחר חוקר ספרות ואחר חוקר פולקלור, ועוד לא הזכרנו את איש הציבור העוסק בענייני ציבור במרץ־לב ובנעקשות. כרך גדול אחד של הביבליוגרפיה (עד תרצ"ה) כבר הכין ג. קרסל וראה אור לפני שש שנים ב„עם עובד" ועכשיו נוסף עליו הכרך שלפנינו (ובו גם השלמות לקודמו) ולא פחות מ־2,907 ערכים – ספרים ומבואות לספרים, תרגומים ומעשי עריכה ופירסומים בעתונים ובכתבי־עת, לתועלת חוקרים ומעיינים.

סידור לאשה

סידור תפילת חנה - לאם ולבת / עירוך עפ"י רבותינו פוסקי הדור ובהסכמתם ע"י הרב יצחק ברדע / הוצאת ריביד / 386 עמודים.

החובות ההילכתיים המוטלים על האשה מצומצמים בהרבה לעומת אלה המוטלים על הגבר. אף־על־פי־כן, סדור בלא כלום אי־אפשר וכך הגה ברדע את הרעיון להוציא לאור בשביל האשה סידור מיוחד לה. תמצאי כאן תפילות שבת, ראש חודש ומועדים (חנוכה ופורים), מיצוות וברכות התלויות בהן כמו הפרשת חלה, טבילה במיקוה, עירוב תבשילין ועוד, קובץ שירי־זמר כשרים, אוצר תחינות, דינים ותפילות אשכבה בשביל בית העלמין ר"ל, ועוד ניספחים כמו לוח זמנים תמידי, מידות ושיעורים בהלכה, שמירת לילד וליולדת וכדומה. בקיצור, מעין כלבו שימושי לאשה יראת־שמים.

שירים וריקודים

ארבעת ספרים וקלטות מסידרת „בואו נשחק" מאת עדי פולקין / בהוצאת עדי פולקין – והדיית: בואו נשחק (חלק א') ● בואו נשחק (חלק ב') ● הגיל הרך רוקד ● בואו נשיר בחנוכה.

ארבעה ספרים של ההוצאה – כל אחד מהם במעטפה פלסטית, עם קלטת צמודה – נועדו להפעלת ילדים בגיל עד שמונה שנים, עם הוריהם והמחנכים או בלעדיהם. בכל אחד מהם מובאים עשרים עד שלושים שירי משחק וריקוד, שנבחרו כדי לפתח יכולת של תנועה וחשיבה, בצד ערכים חינוכיים כשלעצמם. בספרים מובאות מילות השירים והוראות המשחקים ואילו בקלטות מובאות המוסיקה ובצוע של המחבר ובביצועה של אמנה סולקין. שני ספרי „בואו נשחק" מביאים שירי כללי ואילו „הגיל הרך רוקד" כשמו כן [...] ומקובצים בו ריקודי זוגות וריקודי [...] בתוספת תרגום אנגלי. גם בספר „בואו נשיר בחנוכה", ובו 19 משירי החג, נוסף תרגום אנגלי של החומר. הורים לגיל הרך מוזמנים לנסות ולהצטרף.

כיסופים לארץ הקודש

Yearning for the Holy Land / Yoel Rappel / Translated by Shmuel Himelstein / Adama / 176 pages.

קובץ הסיפורים והמימרות החסידיים שעניינם כיסופים לארץ הקודש ראה אור בעברית ועכשיו ניתרגם לאנגלית לאור בהוצאת „אדמה" הניו־יורקית, [...] להוצאת מורן הישראלית. אלי ויזל [...] מבוא העומד בקצרה על געגועי [...] לארצו לאורך כל הדורות.

בישול

מימרה בדרך הקלה

מאפה צרפתי במעבדה מהירה / [...] ברמן ריינגולד / תרגום מאנגלית: [...] עדי גינזבורג / א. מילכה / [...] עמודים.

זה ספר בישול במתכונו כולו במיטבח [...] דגים (ולפעמים גם ביצים וירקות), [...] וחמים, בעיסות בצק ובלעריה. תלמד [...] שהמטבח הצרפתי מבחין בין מאפה מתוק [...] טרין, שהוא מאפה הנאפה בכלי [...] לרוב קר. כאן יוצעו לך מיני מאפה [...] ללפת את הפת, מנות ראשונות, מאפה [...] שנועד לעמוד במרכז הסעודה, מיני [...] בנוסח הבישול החדש, הנזהר מלהגדיש [...] ובהם כלולים פירותיים, ירקות ומוצ[...] ויש גם פרק למיני מאפה הסכו[...] יכבידו על השכן הקצב שלך. פרקים [...] עוסקים בכלים ובבצקים למאפה [...] שיתבלו אותו ועוד. יצויין, שב[...] בארץ לא נעשתה בספר זה התאמה [...] ותמצא בו מבשר לבן ועד צרפות.

הדרכה

לשיכלול תישבן

ישבן נאה ב־30 יום / [...] / מאנגלית: [...] / הלית הלה, [...] / 64 עמודים.

זה השלישי בסידרת ספרי הדר[...] המבטיחים לקוראיה לשפר את חזות גופ[...] בלומר, אותו חלק [...] תוך חודש אחד. [...] תוכנית התעמלות יומית, המתוארת [...] תצלומים, ריכוז בסגנון, [...] מתאימה [...] את המשבר.

בצילו של קורצ'אק

מחקרים

מטפלת – האשה מאחורי קורצ'אק / שמעון זקס, רחנה פלוטניק / ספרית פועלים / 150 עמודים.

סטפאניה וילצ'ינסקה (1886 עד 1942) נולדה בוורשה למשפחה יהודית מתבוללת, למדה בבלגיה ובשוויץ, השתלמה בשיטתה החינוכית של מריה מונטסורי ובשובה לוורשה התנדבה לעבוד בבית היתומים היהודי. היא שקלטה במוסד זה את יאנוש קורצ'אק, שלימים נתמנה למנהל בית־היתומים החדש ואותה מינה לסגניתו. היא היתה ידו־ימינו בייחוד כשעיסוקיו החלו להתפרס על תחומים רבים (כתיבה, הרצאות, עריכת עתון ילדים) ושותפה רבת־ערך לעבודתו החינוכית, אבל מעשיה ואישיותה נשארו בצל, צילו הגדול של קורצ'אק. הספר שלפנינו מבקש לתקן את המעוות ומביא במפורט את חייה, מעשיה וזיכרונות ועדויות עליה.

מלך, פולחן ולוח

King, Cult and Calendar in Ancient Israel / Shemaryahu Talmon / The Magness Press / 244 Pages.

זה כרך ראשון מתוך ארבעה, שבהם יכונסו מחקרי המקרא של פרופ' שמריהו טלמון במקומות פירסומם הראשון בכתבי־עת מדעיים. מובאים בו עשרה מחקרים מענייני המלוכה בישראל והמימסד הרעיוני שהוליד את התביעה למלך, הלוח העברי הקדום והקשר של למחזור־העונות הכנעני מחד גיסא ולסדרי הפולחן מאידך גיסא וכן חזונות אחרית הימים במקרא, התפתחות הכיתות בראשית תקופת בית־שני והציפיות למשיח בגילוייה המקוריים השונים.

אגדות־עם וסיפורי־ילדים

סיפורים משבבי – המעשיות העממיות לילד / עליזה שנהר־אלרעי / אוניברסיטת חיפה – המקלוטה לפולקלור / פורעי חירות / 181 עמודים.

רבים מסיפורי הילדים הם עיבודים של סיפורי־עם מכל רחבי־העולם. הספר שלפנינו בא לבדוק את היחס ההדדי שבין הסיפור העממי לבין הסיפור לילדים והוא מחלק את הנושא הכללי למספר נושאי־משנה: סיפורים אוניברסליים בלבוש יהודי, תהליך ההתבגרות כהשתקפותו במעשיות עממיות, קבוצת המעשיות המתארות את החתן כחיה (מובאות כאן גם דוגמאות רבות), מעשיות על קינאת אחים ותוצאותיה ועולם המתים והרפאים הכלול בסיפור העממי. הדיון עוסק בבחינת התאמה שבין התכונות הספרותיות של המעשיות לבין הפסיכולוגיה של הילד וצרכיו הרגשיים.

גרמנים לימין ישראל

יד מושטת – הסוציאלדמוקרטים הגרמנים ויחסם ליהודים ולישראל בשנים 1967-1945 / שלמה שפירו / זמורה, ביתן / 263 עמודים.

המחקר שלפנינו דן בעמדותיה של הסוציאלדמוקרטיה הגרמנית (המפלגה הידועה בראשי התיבות ספ"ד) כלפי הציונות, היהודים וישראל, החל מהשנים שבין מלחמת העולם השנייה להקמת מדינת ישראל ועד לפרוץ מלחמת ששת הימים. הוא מתאר את שיתוף הפעולה והתכנה ההדדית בין ספ"ד לבין ישראל ובייחוד בינה לבין מפא"י, כששני הצדדים ראו קירבה רעיונית ומעשית בהשקפותיהם. מתוארים גם המיכשולים שבהם היתה ידידות זו צריכה לעמוד (פרשת עסקת הנשק לישראל, שעמדה בסתירה לעמדתם של הסוציאלדמוקרטים נגד הגברת ייצור הנשק ומעורבותה הצבאית של גרמניה, ועד לפרשת שיחרור רוצחי [...] הסוציאלדמוקרטים הישראלים במיגבה) והמחקר מבוסס על עיון נמרץ במקורות, לרבות ארכיונים ועובדות אישיים.

נביאה מאנוסי ספרד

מחקרים בקבלה, בפילוסופיה יהודית ובספרות המוסר וההגות — מוגשים לישעיה תשבי במלאת לו שבעים וחמש שנים / עורכו יוסף דן, יוסף הקר / הוצאת י"ל מאגנס / זי + 740 + xxxxx עמודים.

בשנת 1500 אסרה האינקוויזיציה בעיר הררית בספרד, וגם דנה למוות, נערה בת י"ב, אינס שמה, שהשמיעה נבואות ממה שראתה בחלומה ובישרה את בואו הקרוב של אליהו שיהיה אות לגאולת האנוסים. בנבואותיה הביאו התעוררות גדולה בקהילה ורבים מחסידיה צמו ועשו צדקה על־פי הנחיותיה. סופם היה מר ורבים מהם נשפטו ונהרגו על־ידי האינקוויזיציה. פרשה זו כבר נדונה בכמה מחקרים קודמים ועכשיו מתאר אותה בשלמותה, על יסוד תיקי חקר האינקוויזיציה, פרופ' חיים ביינארט. זה אחד מכ"ד המאמרים והמחקרים שמקצתם ראו כבר אור בכתבי־העת „מחקרי ירושלים למחשבת ישראל" ורובם מתפרסמים בראשונה וכולם נועדו לתת כבוד חברים ותלמידים לפרופ' ישעיה תשבי, מאבות מחקר הקבלה והפילוסופיה היהודית באוניברסיטה העברית. מקוצר המצע, יש בידנו להזכיר רק מעטים מהם: עולם המלאכים בדמות אדם (משה אידל), למקורות תורתו הקבלית המוקדמת של ר' משה די ליאון — הוא מחברו של ספר הזוהר, כפי שגילה פרופ' גרשם שלום (אבי פרבר), עיון במדרש הזוהר על אותיות האלף־בית (מיכל אורון), על רמזים מדרשיים לזיכרו של יונה בן אמיתי כמשיח בן יוסף (יהודה ליבס), על ספר חסידים (שמואל ורסס), אמת ואמונה בחסידות גור (יורם יעקבסון), על משנתו של הרב יי ריינס (אליעזר שבייד) ועוד. בספר גם ביבליוגרפיה של כתבי המחקרים של ישעיה תשבי (שפרסם בשם אחר גם קובצי שירים) שנערכה בידי מרדכי פכטר.

אנוסי מיורקה וגורלם

The Conversos of Majorca / Angela S. Selke / Hispania Judaica Series, The Magnes Press / (12) + 278 pages.

יותר ממאתיים שנה אחרי שכל יהודי מיורקה אולצו להמיר את דתם, נמצאה בבירת האי קהילה גדולה של אנוסים ששמרו בסתר על אמונת אבותיהם ונבדלו מהנוצרים הוותיקים. ב־1667 פרצה לפתע דאיבת כלפיהם, שאותה הזינו מלשינים שהמציאו לאינקוויזיציה כתבי־פלסתר על שומרי „חוקי משה". נשתמרו קרוב למאה תיקים משפטיים של מומרים והטראגיה הגיעה לשיאה במשפט שנערך ב־6 במאי 1691, כבאי אוטו־דא־פה ושלושים ושבעה גברים ונשים הועלו על המוקד לעיני 30 אלף צופים משולהבים. פרשה היסטורית זו מגוללת, במחקר שלפנינו, מתוך ארכיוני האינקוויזיציה, בתוספת מבוא ומסמכים מקוריים המובאים כנספח. עוד גל אחד מים הדמעות של הגורל היהודי.

שמש גדולה

סיפור מאת ראובן מירן

איור: דני קרמן

הרובה היה קר. הוא הרים אותו בידו הימנית והשעינו בזהירות על ארן והלון חסר המשקוף. הרובה היה יציב על חגורת הבטון. מלמטה הגיעה לאוזניו של פוגל שירה:

קום התנערה עם חלכה...

הוא ראה אותם מניפים זרועות לחלל האוויר שהיה מלא אור בהיר וחור.

עם עבדים ומזי רעב...

האיש הקטן שניצב על הבמה המוגבהת ניגב בתקיפות רבה את הזיעה מעל מצחו. הוא לא שר. את עיניו לא ראה פוגל.

אש הנקמות הלב ליוהבה...

פוגל רכן על הרובה. ראשו קצוץ השיער של הגבר הקטן והשותק, שעמד במרכזה של השירה, יצר קו ישר אחד עם שתי הכוונות. הרובה היה קר.

לקראת אויב נצא לקרבו...

פוגל עצר את נשימתו וסחט את ההדק בעדינות מתמשכת.

הכדור הבודד חצה את מסך האור. כתם כהה של דם התפשט על החולצה הלבנה של הגבר הקטן וכבש אותה כולה עד שהיתה אדומה כמו הכרזה השטוחה מאחורי גבו בהיעדר רוח. האיש כרע על ברכיו, כרך את זרועותיו סביב עצמו, ונפל. פוגל נסוג לתוך החדר שבנייתו טרם נגמרה. הוא רץ לעבר המדרגות שטרם הוצבו, גלש על מישטחי הבטון מבלי ליפול, הרובה בידיו.

כשהגיח מן הבניין הלם בו האור החר, אבל הוא המשיך לרוץ. רגליו בוססו בחול הלבן והטובעני, ניתקלו בקוצי הברזל שצמחו מן הכלונסאות היצוקות. הוא מעד בבורות שנחפרו ולא ניצוקו עדיין.

הוא רץ ונפל, קם והמשיך, צווארו שלוח קדימה, הרובה הכבד קל בידיו נעדרות התחושה. ענבים קטנים של אבק צהבהב, עדין מאוד, עלו מעקבי נעליו.

הוא ידע שעליו להגיע ללארק הצהובה של דוקטור לחר, למסור להגבר, שהמתין לו שם, את הרובה, להמשיך אחר כך למשאית של כולנו.

בריצתו הכבדה בתוך האור שמע פוגל את הצפירות הצבעניות של האמבולנס ושל ניידות המשטרה, שבקעו מתוך השקט העמום.

הוא מיצמץ בעיניו וראה את הלארק הצהובה חונה בקצה הרחבה. הלארק היתה קרובה אבל רחוקה, ונראתה לפתע לפוגל כמו ג'יפ ירוק שהופיע בחלומה. הוא המשיך לרוץ עד שראה את הגבר ליד התגה. הגבר הביט בו בהשתאות מבוצעת. פוגל היטה אליו את ראשו ומכמישם התכלבו לרסיס אור של שביה אותו מסודרת.

פוגל חלף על פני הלארק הצהובה של דוקטור לחר והמשיך בריצתו המרושלת. זיעה צרבנית חדרה לתוך עיניו, אבל הוא לא ניגב אותה.

בקצה הרחוב הוא ראה אותם מולו, עומדים ושותקים, וידע שהידיעה לא תאחר לבוא. לפתע הבין את פישרו של החלום שאותו שמר בליבו ולא סיפר לאיש מעולם. לרגע מילאו פניה הבהירים של דורית את כל שדה הראייה המצטמצם שלו, אבל הוא לא הספיק להבין אם מחייכת היא או בוכה.

שמש גדולה מילאה את עיניו והציפה את ליבו.

מתוך הלארק הצהובה, מבעד לענבה קלה של אבק דק מאוד, ראה הגבר את השוטרים. אחד מהם, שוחם רצנת, אחז בידיו אקדח גדול. הגבר היה צריך להטות את ראשו כדי לראות איך פוגל מתקרב לעבר השוטר הזה, הרובה בידיו. השוטר ירה ירייה אחת, יבשה וחטרת, וזהו.

פוגל עמד.

הגבר ראה אותו נופל ומתקפל כריבוע לתוך עצמו, כמו עובר שבשלב זה עדה לתוך פרט אילם וקפא על המטר.

[...]ברים בלבוש חגיגי מילאו את הכיכר תחת השמש השותקת. פוגל [...] מתוך כתם של צל, נשען על קיר בלוקים חשוף, לא מטוייח. [...] כיכר היתה פרושה תחתיו, רחושה בראשים כהים, חולצות לבנות [...] חדשות שזופות ופנים צרובי שמש ורוח.

במרכזה של בימת־העץ עמד גבר קטן ומוצק. שערו המאפיר היה [...] קצר ואגלים כבדים של זיעה נאחזו במיצחו הגבוה ולא ניגרו מטה. [...] את העיניים פוגל לא ראה. הוא הביט בגבר הקטן שאחז בידו [...] מיקרופון שחור ומילא אותו במלים. פוגל מדד את תנועותיו [...] של האיש, שהעביר מדי פעם את מישקל גופו מרגל לרגל, אבל [...] ניצב האיש על עומדו ללא נוע. היה לו קול חרגוני מעט, [...] אבל מוסט בין המלים. מאחורי גבו נמתחה כרזת־בד גדולה [...] „אחד במאי – חג הפועלים". [...] לא היתה רוח והכרזה לא זעה.

[...] של הבמה ניצבו הסדרנים, מוצקים בדרך־כלל, עונדו סרטים [...] על הזרוע הימנית. עיניהם תרו סביב, בתוך הקהל. [...] רמקולים גדולים, תלויים על ארבעה עמודי עץ בפינות הבימה, [...] את דבריו של הנואם:

„באה שעה של שיתוק, של ריפיון רוח וגם של פיקפוקים פנימיים. בשעה זו, שעיניכם מוסבות כלפי פנים, כלפי הכישלון הפנימי, עיני מוסבות כלפי השלטון. אולי יותר נורא הכישלון שמחוץ לגבולות הארץ, הכישלון הגדול והנורא של האומה כולה. כישלונכם אינו כישלון כלל, אלא פרי הכישלון הגדול והנורא ההוא.

בשעה זו עליכם לראות את עצמכם כאחראים היחידים לגורלו של מיפעל התחיה והתקומה בארצנו. כי באמת זוהי שעה הדין והניסיון לאותו קומץ שבארץ־ישראל, אם יוכל להגביר את רוחו במידה שכזאת, שהאיבר היחיד הזה יעמיס על עצמו את תפקידו של כל הגוף המשותק.

אם אין אני לי, מי לי. וכשאני לעצמי, מה אני. ואם לא עכשיו, אימתי? זוהי הסיסמה של השעה הזאת. עליכם לראות עצמכם כאחראים יחידים. זהו גם היסוד של המוסר הלאומי שלנו.

יש רגעים שבהם
מאות ספורות של אנשים
נושאות על גבן
בכל של המערכה.
ניצחונם הוא, ניצחונם הוא –
ניצחונם הוא ניצחון האומה כולה".

[...] מחיאות כפיים עלו וגאו מן הקהל כמו גלים המתנפצים אל [...] אבל הגבר הקטן הרים אחת מידיו [...] השמש קרבה למרכז השמיים. [...] האיש המשיך:

„יחד עם זאת יש לזכור את החצי השני של הפסוק:
כשאני לעצמי, מה אני?
האומה בכללה משותקת היום.
אבל יש עבר גדול שהביאכם עד הלום.
כל מה שנצבר במשך הדורות חי עימכם.
אבל אין אנו יכולים להיוושע אלא
על כוח עצמנו".

[...] מחיאות הכפיים ונסוג שני צעדים לאחור. [...] גל [...] של קריאות [...] חזור רחש נוע, כמו היה בעלה אלף ראשים [...] לפרוץ מן הסגר. [...] עמדה במרכז השמיים. פוגל הביט בשעונו. הוא לא חש

★

(פרק מתוך הספר „[...] של המרד" שיראה אור בקרוב בהוצאת „[...]")

היום אני מחר אתה

מאת דן דאור

ג'אנג שיאנג־ליאנג, עץ־חמשי, מאנגלית: חנוך ברטוב, הוצאת עם־עובד, ספריה לעם, 1986, 224 עמ'.

„חלום הדוחן הצהוב", הוא סיפור סיני קצר, מלפני כאלף מאתיים שנים, ששווה לספר אותו, כי, כדברי סינולוג גדול, אטיין באלאש, „הוא מכיל את חלום האושר של כל הסינים". בפונדק דרכים יושבים איכר עני ובן־אלמוות ומחכים לדייסת־הדוחן שמכין להם בעל־הפונדק. האיכר נרדם וחולם שהוא מתחתן עם בחורה ממשפחה טובה, עובר בהצלחה את הבחינות הממשלתיות, נעשה פקיד גבוה, נעשה מושל ואחר־כך שר בממשלה המרכזית, מודח מתפקידו עם עלייתה של קבוצה יריבה לשלטון, נאסר, כמעט מוצא להורג, מקבל חנינה, חוזר ונעשה פקיד חשוב, בניו גם הם כולם פקידים גבוהים, ולכולם הרבה בנים, ואז הוא מתעורר, קערת הדייסה עוד על האש, ובן־האלמוות מחייך אליו ואומר: „ככה זה החיים, חולפים כהרף־עין".

החלום נשאר

חרף השינויים הגדולים שחוללה המהפכה של מאו, נראה שהחלום נשאר: להיות פקיד גבוה; וגם המציאות: היום אני פקיד ואתה בבית־הסוהר, גולה בחור נידח, עובד עבודת־פרך או „מתחנך מחדש" (עניין אחרון זה הוא חידוש של מאו). בסין המסורתית הסתפקו בהגליית הפקידים שסר חינם, הם לא הוצאו להורג, ואיש לא תבע לטמטם את מוחם, ומחר להיפך, אני מתמנה ליושב־ראש אגודת הסופרים ונשלח לייצג את ארצי בסמינר לסופרים באיובה, ארה"ב, ואתה נמק בכלא. מר ג'אנג, שהנובלה הארוכה שלו „עץ־חמשי" אינה אלא תירוץ קלוש לכתוב אוטוביוגרפיה חיצונית ומיופה, ישב שנים ארוכות בגולה, על גבול מונגוליה הפנימית, הצטיין בבניית תנורים, עבר עבודות פרך, נזכר לעתים בקטעי מוסיקה ושירה מערביים ששמע בביתו הבורגני, וקרא ב„קאפיטל".

מארקס שובה את ליבו בטיעוניו ההגיוניים, „שאין לערערם", וביכולתו „לבטא רעיונות תבניים על־ידי ציורים מן החיים הממשיים". אל החיים הממשיים הוא מתייחס ביתר־בקורתיות, זאת אומרת, לא אל הפקידים ששלחו אותו לעבודות כפיה משום שהוא „אינטלקטואל שנולד למשפחה בורגנית וקיבל חינוך פיאודלי ובורגני" (מישנת מאו מתגברת על הטטיה של ההיסטוריה הסינית מהמסלול שהכתיב מארקס לתולדות העולם, על־ידי יצירת בני־כלאיים כגון „פיאודלי־בורגני"), ואפילו לא אל הטמטום הכלכלי של מאו שאת מחירו שילמו „עצי המשי היפים והקרושים הצומחים בארצנו לאורכה ורוחבה", „אותם פועלים פשוטים שהעניקו לי סער ומרי ומוסרי כשעמדתי על־פי התהום"; מה שמפריע לו זה שמושגיה הרומאנטיים של הגיבורה הם לא ביירון.

הצדקת הגורל

„קרא לי שמנמונת" היא עונה ל„יקירתי, אני אוהב אותך" שלו. וזהו המפגש של טוחר שלמר בוואווארד אומר על מא יינג־הווא, „עץ־המשי" שעשה אותה סמל לספר, אבל שלא טרח להבינה, וכנראה גם לא לספקה. „הצורה שלבשה אהבתה וכינויי החיבה שבחרה לה הביכו אותי – מגוחכים היו בעיני. ואף כי לא רציתי שתחוש במרחק שבינינו, היה לי עצמי מודע היטב". השילטונות מרחיקים אותו ממנה, ואחרי שנים של טלטולים, כשהוא חוזר לבסוף אל החיק החם של המיפלגה ו„האולם הגדול של העם", הוא לא נזכר באהבתה כדי לעשות חשבון־נפש אמיתי „הומניסטי בורגני") ווא לא תוהה על הערצתו את הכוח הגברי, („הו, שמחת המתגושש עוזו השרירים" הוא מצטט את וויטמן), או על רתיעתו מנשים („היא מציעה לי את גופה פשוט מתוך אחוה. הדבר מילא את לבי אושר רב מהכיל... נשקתי לה בכל מאודי, ואחר־כך בעדינות רבה הרפיתי ממנה. „לא", אמרתי לה, „נחכה עד לאחר שנתחתן"), או על נפש הספר שלו (יכולת הכתיבה שלו, הקורסת כמעט כליל תחת מעמסת האידיאולוגיה שהוא מקבל, אם בתמים ואם מטעמי פחדנות, מתגלית פה ושם בין התיאורים הסכמטיים).

בהצדקה הטוטאלית של גורלו אין לעינג־הווא מקום אלא במשפט סיכום מגוחך „ואף שחיי במקום הזה היו קשים מאוד, הנה כאן התחלתי להבין את יופיים של החיים. עץ־המשי, ראש־הצוות שי, האי שישי... ואף שהקשרים בינינו ניתקו, השרו עלי פועלים הקלאים פשוטים אלה מרוחם, עזרו לי לחיות לאדם חדש." ההומור הרגיש שכמעט היה, נעלם לגמרי ולא נותר אלא ההומו פקינגוס, מחוז המאואיסטי.

קשה כמובן למצוא עיקבות של אירוניה או של כפל־משמעויות בתרגום שנעשה מתרגום רשמי לאנגלית. הסתכלתי באותה אנציקלופדיה שבה ג'אנג בודק את הערך „מא יינג־הוואן", אלביציה יוליבריסין, או עץ־משי. מצאתי שם שיש לצמח שם סיני אחר, שפירושו „תבאה משותפת", שאף הוא כנראה כשר לגמרי מבחינת המיפלגה, אלא אם הוא רומז ל„מאהב משותף", קריאה אפשרית אם גם רחוקה משהו, שהיה לייג־הווא ולג'אנג.

הערה אחת על הערה מטעה שמופיעה בתרגום: „לי", יחידת האורך הסינית, אינה 5.75 קילומטרים, אלא חצי קילומטר בלבד, והמרחקים שהם עוברים ברגל אינם כה גדולים כפי שעולה מהתרגום.

ספי שפר

שני שירים

אילים

א.
משום הגעגועים.

עד גבול ההבל תלכי
עד גבול ההבל תלך

בלי הפרת גדרות
בלי חציית השבר
עד מנוס

ב.
כאיזה הר
יכולים היו לגדל
(ראשי קשתים)

ג.
שירות של הליכה וקשת

רגים [...] מצירים [...]
ממגנים וחשוכים
כמו תחתית של הר.

ד.
הותם הערגה הוא איל,
נחש על מצח וסדק
לרחב הבית.

שיר

האין הזה מקום בהרעה סלמות
שולים בו
ידיעות של יונה עושות אותו
תהום, עד לבעת בו
עד לעבר
לגדר אליו עסיות ותאוות
לקשר אותו בכוכבים ורוחות
הדרך היחידה לומר –
האין הזה
לומר עליו דבר

תעתועי שיכרון המצלמה

תערוכת תצלומיו של דייוויד הוקני, מוזיאון תל־אביב, ביתן הלנה רובינשטיין

מאת דליה אמוץ

את תערוכת הצילום הראשונה של דייוויד הוקני פגשתי בגלריה בקוונט־גרדן, לונדון, 1977. אלה היו תצלומים קטני מידות, 30x24 ואולי פחות מזה, צבעוניים, שהנושא שלהם היה בריכות־שחיה ונערים יפי־תואר בקליפורניה, עם ההשטניות שהוקני הוציא לה את שמה ברבים בציור, ועתה גם בצילום. היתה בתצלומים ההם צניעות של מי שהוא צייר מוכר וידוע, אך צלם בלתי נודע, המחליט להעמיד לביקורת ניסיון שאינו נועז מדי מכדי שלא לנסות אותו בחתימת שמו. כל תצלום הכיל את הפריים שלו בלבד. לא היו שם חיתוכים והרכבות של פריימים עוקבים. זו היתה תערוכה שלא הקימה רעש, אלא זה של קול אדוות המים בבריכה, אך שרתה עליה רוח של שלווה והתענגות הנוף.

קצף של שמפניה

התערוכה שממלאת את הקומות של ביתן הלנה רובינשטיין היא מיתוס היסטורי של ההתחלות מאז. האמן הנאיבי והתם במקצת של סצינות פנים־ביתיות

ללא מעצור ואיפוק, יותר מכל תצלום שנתפס [illegible] לפחות בעיני יוצרו. בצלם אבדה לו הרישומיות המיוחדת לו כצייר. קשה להאמין שצייר תמונה של סצינה רוגעת וקפואה [illegible] עומדה, כמו „אדון וגברת קלארק, ופרסי" [illegible] יוכל לצלם את קרעי הגופות השרועים [illegible] בתזזית של שיכרון־מצלמה, שיוצרת בצופה [illegible] שנמאס מהר מאוד להתמודד איתו, כי הוא [illegible] כחסר שחר. הרעיון אצל הוקני אינו חסר בין [illegible] הדיקונט הקוביסטי והרוגע עד מוות, כמו [illegible] היפאניים, שהשקט צומח מבין משטחי חלוקי [illegible] שלום – אך השפעתו אוברת כהה.

נדמה שכבר ראיתי, ואולי זה היה רק שימוש [illegible] בצילום הדייוויד־הוקני הזה, את גיבוב המלבנים [illegible] מרי, קטעים על גבי קטעים של פני השטח [illegible] לקליטה טובה, עם תנועת המצלמה המלטפת [illegible] או את החדר, הבריכה, הכיסא, שולחן [illegible] מהופך־הפרספקטיבה, סביב־סביב בנגיעות [illegible] ומלאכותיות עד כדי פיזור־נפש ואנטרופיה גמו[illegible]

יאן דיבס יצר בשנות השבעים שירות [illegible] פנוראמה עם תפיסה סיבובית וחלקית בין [illegible] שהשתתפו בתשבץ, ועבור הצופה נוצרה נקודת [illegible]

דייוויד הוקני: תצלום

מושטות ואינטימיות, הנוף, כמו ד"ר ג'ייקל למיסטר הייד, את הצילום להפגנת נוכחות נראשה ומאתטית. ותצלומים של הוקני גולשים לעברים כמו קצף של שמפניה הנשפך על כל הטורבים ונמרח על הקירות,

רימונית מעל תלת־רגל שסבב על צירו [illegible] האחרת בכיסוי פני השטח. בצילום הזה [illegible] פרספקטיבי, שעין הצופה הלכה אחריו שבין [illegible] בין העבודות האינטליגנטיות יותר של [illegible] המושגית. דייוויד הוקני ויתר על כל נקודת [illegible] מרכזית וביטל את האשליה התלת־ממדית של [illegible] לטובת שיטוט על פני השטח בתנועה [illegible] שאי־הסדר שבה מתגבר גם על המרווח [illegible] פתוח־אוי־יותר בין המצלמה למצולם, זו האחוזה [illegible] השומרת את התמונה שלא תישא אותו הרוח [illegible] נמלטה מעינו אשליית העומק לכדי מקבץ [illegible] וסכיזופרני. הוא מעדיף שתי תמונות על [illegible] ועשרות תמונות על שתיים בלבד. עדיפות [illegible] פני היוחד.

כדאי לקוות

על הצילום הזה אין קל מלפתח תיאוריות [illegible] הוקני עושה את זה. הוא מזכיר את [illegible] פיקאסו, את הצופים בציור הסיני המצמצמים [illegible] על פרספקטיבה ומעניקים במקומה תפיסה [illegible] ומקיפה של הנוף, את העיניים הזזות אצל [illegible] חיים לעומת עיני המת (ואומנם נכון שהעיניים [illegible] זזות, אבל לא מרצדות), את העין האחת של [illegible] לעומת שתי העיניים הרואות את התמונה, ועוד [illegible] באלה. והוא מסיים הרצאה שנתן על הצילום „בתחושה חדשה של אפשרויות שעוד ניתן [illegible] לציור ולרישום". במיקרה של הוקני כדאי לקוות [illegible] כי לפחות הרישום שלו זה ודוקא יותר [illegible] אם תצלום הקקטוס הגדול, שצולם ב־1982 ונעשה [illegible] פוטוקולאז' ב־1986, מזכיר באמת תמונת נוף [illegible] קרוב עם ריחוק מלוא רוחב העין, המזכירה [illegible] סקיצות בעלות תחושה סוראליסטית, המוגה [illegible] יותר מכל התערוכה הזאת, כוכות והומצגות [illegible] מגיבוב של תצלומים פזורים לטובת שוות [illegible] שנותנות לעין לנוע לאורכן ולהבחין בכאילו [illegible] שקופים זה על גבי זה, בעלי תפיסות לא [illegible] במאה האחרונים, הנותנות לתצלום זה [illegible] בין הזיות לכפילות מאוטקת.

הייתי מעדיפה לראות במוזיאון תערוכות [illegible] איכותיות גבוהות יותר, מרוכזות יותר, ועל [illegible] להעלות שמות, מג'ורג' טראאק ועד רוברט [illegible] ובין שניהם עוד רבים שלא ראינו הם טובים [illegible] הצלם.

באמנות

מאת עודד ברושי

גילוי וכיסוי

תמרה ריקמן, גלריה שרה לוי, רח' גורדון 10, ת"א.

תמרה ריקמן עוברת בשנתיים האחרונות שינוי בשפת ההבעה, שהוא בחלקו שינוי צורה פנימי ובחלקו מבטא התקרבות וערכים מודרניסטים, שלא הופיעו עד כה בעבודתה. בבסיס סידרת הציורים החדשה מצויה הספגת נייר בפיגמנט כהה בגוון כחול או שחור על בסיס מים. פעולה המתרחשת בטקס בעל סימליות וכציור. הנייר ספוג הצבע מגיע לנקודת רוויה ומאבד את שטיחותו וחלקותו בתהליך התייבשות.

הנייר ספוג הנוזלים הוא משל על מצבו של האמן. ריקמן החלה לעבוד לפי עיקרון זה כבר בסידרה בשם ארוטמים ובתערוכת המופשט הראשונה שלה בגלרית סדנאות האמנים בירושלים. היא מעבדת את הנייר הרטוב במשיכות מברשת בלבן שקוף, עליו היא עוברת שוב במשיכות של גוון ביניים. גם פעולת הכיסוי והגילוי באמצעות המיברשת משמשת כמשל על תהליך נפשי של הציירת. המיחברים פשוטים, מחלקים את הנייר לשתי טריטוריות של שילובי גוון, לילך על גבי שחור, ירקרק על גבי כחול, או חום על גבי כחול, כשחלק מן הציורים „תפורים" ממיספר־מרובעי נייר. מישחק הגילוי והכיסוי מקביל במובן מסויים לתהליך המחיקה וההוספה של קופפרמן. ההבדל בין ציוריה של ריקמן ואלה של קופפרמן הוא שהציור של קופפרמן מתנתק מן האמן ברגע השלמתו ומופיע כמערך עצמאי, בעוד שציוריה של ריקמן שומרים על המתווה האינטימית שבין האמנית לדף הציור ומעבירים את הרכות והחושניות שבמלאכת כיסוי הנייר בצבע לה. הלך הרוח של העבודות מופנם מאוד ומהוסס. ריקמן מוסיפה לכה מבריקה במקומות מסויימים ויוצרת מישחק בין אטום למבריק בין קשיות לרכות.

□

עליצות צבעונית

סמדר כהן, גלריה מימד, רח' פינסקר 27, ת"א.

סידרת הציורים הגדולה ב„מימד" מזכירה מיד את הסיגנון הבוטה שקשה לטעות בו. אורנמנטיקה צפופה בצבעי היסוד צהוב, אדום וכחול מופרדים בלבן ושחור מונחים בקווים מקבילים זה ליד זה קופצים ומטרידים את העין, שאינה רגילה לעכל עקשנות צבעונית שכזו. כהן יוצאת מצורות יסוד פשוטות של לב, עין, אגרטל, כוכב ושבלול. סביב לקווי המיתאר שלהם היא מוסיפה קווים מקבילים והיקפיים ומפרידה ביניהם באמצעות קווים לבנים ושחורים.

הסיגנון יוצא מהפרימיטיביזם העירוני של אמנים אמריקנים כקית הרינג. יש בו מין עליצות ציבעונית רועשת, שהיא גם נוקשה ומנוכרת. נוקשות הנובעת מהפרדת צבעי היסוד והנחתם זה לצד זה בשיטתיות. כהן כותבת ברוך והסבר לתערוכה שציוריה הם „תרגום ויזואלי של מיכלול סמלים וצורות המכילים עולם פנימי המצוי מעבר לסובייקטיבי". סמלים וצורות בסיסיים ומוכרים אכן קיימים בציורים, אולם אין היא מצליחה להעביר תחושה של תוכן עמוק הקיים מעבר למסך הסיגנוני.

הטיפול בסמלים מוכתב כמעט אוטומטית מהסיגנון הנוקשה של הנחת קווים מקבילים בצבעי יסוד. זו שיטתיות הכופה על הציור אטימות וחוסר־קומוניקטיביות. עבודותיה מקרינות רדיקאליזם קשה עורף. זוהי אמירה ציורית חזקה ומוגדרת כדיוק של נוסחה מתמטית, אך כאן גם חולשתה. מצד אחד אווירה של ציור לוחם, חסר־פשרות ומצד שני אי־יכולת להעביר את הצופה אל מעבר למסך הסיגנוני.

□

אבר מין אדיר

ציונה שימשי, גלריה ג'ולי מ., רח' גליקסון 7, ת"א.

„שדים" – כך מכנה ציונה שימשי את קבוצת בובות החומר שלה. גולמי החומר השרוף בגובה קומת אדם, שהמבדיל אותם מייצוג של אנשים מן הישוב הוא איבר מין אדיר ממדים המודבק מאמצע גופם. שימשי מפגינה דימיון רב בפיתוחים ובצורות המשונות של כלי המשחית הללו אותם היא צובעת באדום, כחול ושאר צבעים המבליטים אותם מגוון החומר הכהה של שאר איברי הגולם ולאחדים מהם היא מוסיפה אף זוג דדים נפולים. פרט לאיברי המין המפותחים שלא כדרך הטבע, קשה להבחין בהבדלים מיוחדים בין סידרת בובות החומר הנוכחיות לבין בובות החומר שיצרה שימשי בחמש־עשרה השנים האחרונות. מבחינה תימטית זוהי אולי אנטיתיזה לסידרת הבובות הקודמת להן הוסיפה כנפיים וכינתה אותן מלאכים.

עם זאת, יתכן שהתעסקות באיברי מין מפותחים יתר־על־המידה ובווריאציות על נושא האנדרוגיניזם היא האופן שבו מפרשת שימשי את רעיון האפוקליפסה ואחרית־הימים.

לרגל התערוכה הפיקה הגלריה כרזה וקטלוג מפואר הכולל צילומים של עבודות של שימשי ועריכה גרפית בצורה של יומן אישי.

□

מציאות שבירה

לי רמון, גלריה מימד קטן, חנות פרוזה, דיזנגוף סנטר, ת"א.

לי רמון, בוגרת אקדמיית פוןרייטפלד באמסטרדם, מנצלת את החלל הזעיר של גלריית מימד קטן בהתאם לאופיו ולמיקומו מעל לחנות הספרים. רמון יצרה „סביבה" דימיונית: חדר שכל הרהיטים והחפצים בו עשויים מנייר דבק וחוטי ברזל הלודים. צירוף מעניין וסוריאליסטי של חומרים. החדר המצויר של רמון כולל שולחן כתיבה, כסא, ארון מדפים ומיטה. כולם בגודל טיבעי. רמון, שהתמחתה בין השאר בעיצוב תפאורות במה (וזכתה לעצב תיפאורה לבלט ההולנדי), מצליחה להפיק חווית „טוטאלית" ומעורבת באמצעים מינוריים. ההרגשה היא של הימצאות בתוך רישום פסטל. רהיטי החדר והפרטים המצויירים על נייר מקבלים נפח וחותכים למציאות מוחשית שבירה והלומית.

חסידים, מתיוונים וספר חנוך

מאת אפרים שמואלי

על חנוך בן ירד נאמר: „ויתהלך חנוך את האלוהים ואיננו, כי לקח אותו אלוהים" (בראשית, ה, כד). בימי בית שני סיפרו האגדות, כי עלה השמיימה עוד בחייו ולמד שם את כל החוכמות, רזי עולם ודעת החיים, ירד ארצה וכתב הכל בספרים ועלה שוב למרומים, כי נקרא להיות שם סופר לאלוהים. הוא חנוך והוא מטטרון, על־פי המדרשים וכך תירגם יונתן בן עוזיאל: „וסליק לרקיעא במימר קדם ה', וקרא שמיה מטטרון – ספרא רבא" (שם). ספרות חנוך נסתעפה בימי הבית השני ונזכרת בתלמוד, בכתבי יוספוס פלביוס, בברית החדשה ובספרים החיצוניים. ספרי חנוך שבידינו היום, בנוסח החבשי (הכושי) והסלאבי, נכתבו בתחילה עברית או ארמית ותורגמו ליוונית וללשונות אחרות. הספרים הראשונים נחברו, כנראה, עוד לפני החשמונאים או בסמוך להם, והתוספות האחרונות – אולי קרוב לחורבן הבית השני.

והנה מן הספרים שבידינו ומעדויות אחרות ניכר, שכמה ספרי חנוך או חיבוריו נגנזו, כלומר היתה עליהם יד הצנזורה. מדוע מן הספרים שבידינו עדיין עולים הדי הפולמוס הרחוק בעניין נכבד ביותר: היש דעת אלוהים, שקדמה לתורת משה ואינה צריכה לה? הספרים שבידינו מבקשים להראות, שלא נגלה לחנוך אלא מה שנגלה למשה רבנו, ומה שהורו אבות המין האנושי על־ידי ספרא רבה זה הוא שנתגלה לישראל גם בתורת משה. יתר על כן, ספרות חנוך שבידינו מתפלמסת עם חזיונות חנוך, שכאילו בישרו חוכמה אוניברסלית, שאינה צריכה לתורת משה. היא באה להדגיש, שתורת חנוך כמוה כתורת משה, אלא שעם ישראל שמר על תורה כלל־אנושית זו יותר משאר העמים. אומנם גם בישראל אין התורה ידועה בשלמותה על כל רזיה אלא לבודדים מעטים, וכמוהם עשויים לקום גם בקרב חכמי אומות העולם. על כך ניטשה המחלוקת הראשונה מדעת בין אוניברסאליזם ופרטיקולאריזם בתורת ישראל.

★

אין ספק שספרי חנוך עוררו פולמוס בין „המתיוונים" ו„החסידים". ספרי חנוך אינם תולים חשיבות במצוות המעשיות, באיסורים ובהיתרים שבתורת משה. בימים ההם, כנראה, אירע להם שנכתבו, נגנזו, זוייפו, נוספו עליהם דברים, הכל לפי צורכי הויכוח. הספרים שהגיעו לידינו אומנם מלאים רוח של חסידות, פרישות וקדושה, ובשער הספר בנוסח הכושי כתוב: „וזאת הברכה אשר ברך חנוך את החסידים ואת הצדיקים אשר יהיו ביום צרה, בהכחד כל הרשעים מעל הארץ", בדומה ללשון כת היחד במגילות הגנוזות ולאיסיים; אבל מהלכת בהם רוח עזה של מרי והדיעונות הם כלל־אנושיים. על כן מניחים החוקרים, שהספרים שאבדו או שנגנזו הביעו במפורש אידיאולוגיה, שבה דגלו המתיוונים. על־פי מדרשי האגדה, היה חנוך שר של שבעים האומות, כלומר דמות בינלאומית, שר החוכמה של כל אומה ולשון.

דבר אחר: באותו עניין עוד בימי החשמונאים זוהו, כנראה, את חנוך עם האל היווני הרמס, הוא מרקוריוס הרומאי, שליח האלים, המתורגמן והמליץ, לימים עשו אותו אלכימאים לפטרונם, והחוכמה ההרמטית (הנסתרה) והתרמנבויטיקה (הפרשנות) נקראו על שמו. ואומנם בספרות חנוך נתרכזו בעיות של דורות־מעבר, בני תרבויות המתנגשות. זו בוודאי מה טיבן של תורת־חיים ישנה ושל בשורה חדשה, כיצד מפרשים את הישן וכיצד יש לפרשו – אלו הן קושיה של הפרשנות. אתגרים של חנוך, חינוך, וחנוכת המיקדש, ספרות בשורה וביאור תורה.

ספרי חנוך שבידינו מבקשים להילחם בשחיתות, לרפא ולהושיע וגם לענוש את החוטאים. והארץ כבר נשחתה ונמלאה חמס, וגרמו לשחיתות דווקא דרי מעלה. ספר חנוך הכושי מתחיל בסיפור חטאיהם של מאתיים מלאכים נפילים, שבימי ירד, אבי חנוך, חמדו בנות אדם וילדו להם ענקים.

הנפילים לימדו את בני־האדם מעשי כישוף ואיצטגנינות, כלומר עבודת אלילים ואמנות תוהו, וגם מלאכת הזיוף. לבסוף התחילו הענקים אוכלים בני־אדם ותעל צעקת בני־האדם השמיימה. בימים ההם, שלפני המבול, כאשר עוד היו השמים קרובים והארץ לא ניתנה לבני־האדם בלבד, שלח אלוהים ארבעה מלאכים: מיכאל, גבריאל, רפאל ואוריאל לעשות שפטים בנפילים. חנוך היה המליץ בין שמיים לארץ, מוציא ומביא בין המלאכים הטובים השופטים את הנפילים, לבין המלאכים שנעשו מסיתים ומדיחים, מלאכי חבלה. ברור היה לו, שהנפילים, אף כי הם בני טובים, והם עצמם כולם מי שהיו, נעשו רוחות רעות, שדים ומזיקים. כמו שאמרו המדרשים „בגלל קילקול הדורות נעשינו הולכין למזיקין".

★

כללו של דבר: ספרי חנוך, ספרא רבה ראשון זה, נעשה שליח לתיקון העולם מפני תנותו שבנפש, ללימוד מידות טובות, למניעת המבול (לפני שנולד נח, מלשון חן ומנוחה). בימים ההם עדיין ידעו יפה את ההבדל בין צדיקים לרשעים, בין מזיקים למועילים, בין בני־אור לבני־חושך. כוח ההבחנה עדיין הזה חתוך וברור, אבל כבר לא הישלו את עצמם. הם נתמכו בסיפורי החוכמה, מן הענקים, ומאילי הכסף והעוצמה הצבאית, מהערים הגדולות ומהמגאלומאניה.

היום חייבים אנו לעמול הרבה על הבנת חכמת חנוך, כדי לקרב אלינו הרחוק זה ולמצוא את העמוק־העמוק שבמיתוס. לעשות תורת חיינו גם אנושית־כללית וגם ישראלית, ולא להתיר לענקים לכלות ולהשחית.

כך דרכם של מיתוסים, שהם פתוחים לפירושים שונים ובכל דור הם נפתחים מחדש.

פרשת השבוע

מקץ

מאת מנחם גבר

לפי סדרי הלוח העברי, חל חג החנוכה כל שנה בשבוע שקוראים בו פרשת "מקץ". וכבר ציינו רבים מחכמי ישראל, שקיים קשר רעיוני מופלא בין חלומות פרעה שבפתח הפרשה לבין נס חנוכה: בחלום הראשון של פרעה אכלו "הפרות רעות המראה ודקות הבשר את שבע הפרות יפות המראה והבריאות" (מ"א, ד'); ובחלומו השני בלעו "השיבלים הדקות את שבע השיבלים הבריאות והמלאות" (מ"א, ז'). ובדומה לכך אירע לישראל בימי מתתיהו החשמונאי ובניו, כשנמסרו בחסדי ה' "גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", וזכינו בשל כך לחג החנוכה, המסמל את נצחון הרוח (רוח האמונה ורוח הגבורה) על החומר (גייסות וכלי־נשק).

★

בשנה זו חלה שבת פרשת "מקץ" ביום השמיני של חנוכה, הקרוי "זאת חנוכה" על שם הקטע המסכם את קרבנות הנשיאים בחנוכת המשכן במדבר ("זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו" וגו' – במדבר ז' פ"ד), הנקרא תמיד בח' של חנוכה (בשבת קוראים קטע זה ל"מפטיר" בספר־תורה מיוחד – בתום קריאת פרשת השבוע).

חסידים ואנשי מעשה מרבים בשמחה ביום זה, שמדליקים בו – לפני כניסת השבת – כל שמונת הנרות; בדומה לשמחת שמיני עצרת (הוא "שמחת תורה" בארץ ישראל) שלאחר שבעת ימי הסוכות. וראוי ליתן את הדעת, שבסוכות ובשמיני עצרת הסמוך לו אנו חוגגים שמונה ימי חג רצופים, שבהם אנו מקיימים מצוות "הלל ושמחה" (סוכה ד', א'); כיוצא בכך אנו חוגגים בחנוכה שמונה ימי חג מדרבנן, שבהם אנו מקיימים "הלל ושמחה" מדברי חכמים. "ויתרב משאת בנימין ממשאות כולם חמש ידות" (מ"ג, ל"ד) על פסוק זה שבפרשת השבוע היה אומר הצדיק רבי נפתלי צבי מרופשיץ (1760 – 1827): בברכת "על הנסים", שאנו אומרים בשמונת ימי החנוכה (ב"שמונה־עשרה" ובברכת המזון), הננו מודים לקדוש־ברוך־הוא על "חמש ידות" שהעניק לנו: מסרת גיבורים ב"יד" חלשים, ורבים ב"יד" מעטים, וטמאים ב"יד" טהורים, ורשעים ב"יד" צדיקים, וזדים ב"יד" עוסקי תורתך.

"חמש ידות" אלו קבועות ועומדות בפרשת "מקץ", הנקראת כל שנה בשבת שחל בו חנוכה.

ממדרשי חז"ל

"ואת חטאי אני מזכיר היום" (מ"א, ט')

אמר לו (שר המשקים לפרעה): שני חטאים יש בידי. אחד – שלא עשיתי ליוסף טובה והזכרתיו לפניך (כפי שביקש ממני בבית־הסוהר, כשפתר את חלומי – מ', י"ד); ואחד – שראיתיך מצטער על פתרונו של חלום, ולא גיליתי לך עליו (על יוסף), שהיה יודע פתרונו.

"ויאמר יעקב לבניו: למה תתראו?" (מ"ב, א')

אמר להם (יעקב לבניו, קודם שירדו למצרים): אל תצאו (מפתח הבית) ובידכם פרוסה (פרוסת־לחם); ואל תיכנסו כולכם (לבירת מצרים) בפתח אחד. אל תצאו ובידכם פרוסה – מפני התרעומת (שלא תעורר עליכם תרעומת וקנאה מצד הבריות, הנמקים ברעב); ואל תיכנסו כולכם בפתח אחד – מפני העין (=מפני עין־הרע): שכולכם נאים וגיבורים, ורואיכם עלולים להטיל בכם עין־הרע.

חסידים מספרים

מי ראוי להיקרא "מלמד הפוך"?

בעיירת ראדזין שבמרכז פולין היה אברך אחד, ש"הציץ ונפגע", והחסידים התרחקו ממנו מחשש שישפיע עליהם מ"רוח הטומאה" שדבקה בו.

אותו אברך היה מטופל באישה ובילדים רבים, אך פרנסה ראויה לא מצא בעיירת מגוריו. כיוון שכך ניסה את מזלו בכמה מערי הסביבה, ולבסוף הרחיק במסעותיו עד לברלין, בירת גרמניה בימים ההם. שם החל להתרועע עם חבורת "משכילים", ובהשפעתם גילח את זקנו וקיצץ את פאותיו ואת תלבשתו החסידית המיר במלבושים מודרניים, שלבשו אז רוב היהודים בברלין.

★

כשראה האברך שאין תוחלת בישיבתו בברלין, ארז את מיטלטליו ושב לראדזין מתוך החלטה נחושה למצוא לו מלאכה נקייה, כדי לפרנס בכבוד את בני־ביתו.

באותו זמן התגורר בראדזין האדמו"ר רבי גרשון הינך לייגר (1839 – 1890), שיצא לו שם כחכם מופלג וגם שאינם חסידים השכימו לפתחו כדי ליטול ממנו עצה בענייני פרנסה ושאר הוויות העולם.

נכנס אותו אברך אצל רבי גרשון הינך וסיפר לרבי, שעלה בדעתו לאחרונה להיות "מלמד־דרדקי"; שזו מלאכה נקייה ששכרה בצידה.

התבונן רבי גרשון הינך באורח, ששינה את מראהו ואת פניו מאז נסע לברלין, ואמר לו בפסקנות: אל תעסוק במלמדות, כי תהיה "מלמד הפוך" ונוכח השתוממותו של האברך, שלא ירד לסוף דבריו ואותותיהם, הוסיף ואמר האדמו"ר: על יוסף הצדיק נאמר, שכאשר באו אחיו למצרים לא הכירוהו, ככתוב: "ויכר יוסף את אחיו, והם לא הכירוהו" (מ"ב, ח') ועל כך שנינו במסכת יבמות (פ"ח, ע"א): "מלמד, שיצא בלא חתימת זקן, ובא בחתימת זקן". ואילו אצלך הדברים הפוכים: יצאת מראדזין בחתימת זקן, ובאת אלינו בלא חתימת זקן. הוא שאמרתי זה עתה, שתהיה "מלמד הפוך", ואין המלמדות יפה לך ולכשכמותך...

הרב פרץ: הכדור אצל מועצת חכמי התורה

(המשך מעמוד 8)

נפגשתי עם שר־המשפטים ראז, מר מודעי, וביקשתי ממנו להסביר ליועץ המשפטי, כי עליו לאשר את האחת מהאפשרויות הללו. מר מודעי שוחח עם [illegible] חריש, אבל זה עמד בסירובו. איני יודע על סמך מה. לכן לא היתה לי ברירה אלא להגיש לבג"צ תצהיר הרכה [illegible] שבו הצענו כי אצל גרים ירשם בסעיף הלאום, ליד המלה יהודי, [illegible] "נתגייר".

• האם התכוונת לציין את עובדת הגיור רק אצל אלה, שלא עברו גיור כהלכה?

לא. זו היתה הצעה שיוויונית לגבי כל מי שהתגייר. איני מסתיר זאת: כוונתי היתה כפולה – ראשית, לתת הוראה לרושמי־הנישואין שיבדקו את טיב ההגיור לפני שהם רושמים גרים לנישואין. שנית, להציב סימן־שאלה ליד המונח „יהודי", שיירשם בתעודת־הזהות. שכן, המושג גיור הוא פרי־יצירה של תורת ישראל. בדתות אחרות אפשר להמר את הדת מבלי להמר את הלאום. אצלנו הגיור אינו רק המרת דת, אלא גם שינוי מהותי של הלאום וההוויה של הגר. לכן, גיור שאינו כהלכה אינו גיור כלל, אלא אחיזת־עיניים.

• מה דעתך על כך שבתעודת־הזהות לא יירשם כלל הלאום, אלא רק האזרחות, כמקובל בעולם המערבי?

האפשרות הזאת כבר נדונה. יש לה היבטים ביטחוניים ואחרים. אנחנו בש"ס לא מתלהבים מהרעיון הזה, אך גם לא פוסלים אותו על הסף.

• אתה כבר נמצא שנתיים במשרד־הפנים. שושנה מילר בוודאי לא היתה המיקרה הראשון ממנו בכל התקופה הזאת. כיצד נהגתם ביחס לגרים אחרים, שעברו גיור רפורמי?

ביום שנכנסתי למשרד־הפנים נתתי הוראה לממונים על הנושא להעביר כל תעודת־גיור לאישורו של בית־דין רבני. אגב, יש לי הרגשה שכל הפניה של סוזאן מילר לבג"צ לא נעשתה בתום־לב. זו היתה, לדעתי, פניה יזומה על־ידי גורמים מסויימים במטרה לקדם את ענייניהם במדינת־ישראל. צר לי רק שהם שירבבו לענייניהם אשה נכבדת כסוזאן מילר. אני משוכנע שהיא באה ליהדות כדי להצטרף לעם ישראל. חבל שלא היפנו אותה לכתובת הנכונה. היטעו אותה וסיבכו אותה בגיור מזוייף. לא נהגו כלפיה בהגינות.

• כשאתה מדבר על "גורמים מסויימים" – למי בדיוק כוונתך?

לרפורמים ולמפלגות השמאל. יש לי רושם שגברת מילר בכלל לא מתכוונת לחזור ארצה. אבל אין לי הוכחות לכך.

• כמה גרים, שעברו גיור לא־אורתודוכסי, מבקשים בכלל לרשום אותם כיהודים?

אין לי נתונים מדוייקים. אבל ידוע לי שמיספרם נע בין חמישה לעשרה בשנה. לא יותר מכך.

• באמצעי־התיקשורת אתה מצטייר כפאנאט דתי, ולא־פעם אף כינו אותך חומייני. איך אתה מתמודד עם הדימוי הזה?

הדימוי הזה מסולף מיסודו. זהו סילוף, שנעשה במתכוון כדי להשחיר את דמותי בעיני הציבור. כל מי שמכיר אותי מקרוב יודע שיש לי גישה של דרכי־נועם הן לבריות והן בחשיבה שלי. ראיה לכך היא שבהיותי רב ברעננה במשך יותר מעשרים שנה, הייתי מקובל מאוד על כל הסקטורים – הן הדתיים והן הלא־דתיים. ניתן לבדוק זאת. אילו באמת הייתי פאנאט־חומייני, הרי בוודאי שלא הייתי זוכה לאהדה כה עמוקה. נטפלו לפליטת־פה שלי, שנאמרה בסיטואציה מסויימת – כוונתי לאסון האוטובוס בצומת הבונים – וסביב זה בנו דמות, העומדת בסתירה מוחלטת לדמותי האמיתית. בכל הופעותי הבלתי־אמצעיות הציבור נוכח לדעת שאין כל קשר בין הדמות האמיתית שלי לבין הדימוי שעיתונות מסויימת מנסה להדביק לי.

הלוח הכללי | הלוח הנפוץ ביותר | הלוח הגדול ביותר

נציבות שירות המדינה
מודיעה על
פרסום מכרז צוערים/ות
במשרד החוץ מק/1/87
תאור התפקיד
התמחות כללית בתחומי העבודה השונים של משרד החוץ בירושלים במשך שלוש שנים (כולל אפשרות שהשנה השלישית תהא במסגרת נציגות ישראל בחו"ל) כדי להשתלב בתום תקופת ההתמחות בשירות החוץ.
הדרגה: 9-5 של דירוג האקדמאים במדעי החברה והרוח.
דרישות המשרה:
א. השכלה אקדמית (תואר ראשון לפחות).
ב. התמצאות בבעיות מדיניות ובנושאים כלליים אחרים לרבות: יהדות, מורה תיכון, הסטוריה, גיאוגרפיה, חברה ומדינה, כלכלה ומשק הארץ, תרבות ואמנות. כושר ניתוח, כושר לניהול מו"מ, כושר הסברה והבעה בכתב ובעל־פה. ידיעה מושלמת בכתב ובעל־פה בשפה העברית שליטה לרבות כושר דיבור שוטף באנגלית או בערבית או בצרפתית או בספרדית או בגרמנית.
עדיפות תינתן לבעלי תואר אקדמאי והתמצאות יסודית בנושא המזרח התיכון.
ג. גיל – עד 30.
ד. מצב בריאות תקין.
ה. אזרחות ישראלית (לרבות בן או בת הזוג).
הערות:
א. הצוערים שיעמדו בדרישות ההתמחות ישולבו בתום תקופת ההתמחות בשירות החוץ, עליהם להיות מוכנים למלא כל תפקיד בישראל או בחו"ל לרבות בארצות קשות שרות.
ב. מועמדים שהינם עובדי מדינה קבועים יועסקו בתקופת הקורס וההתמחות במנוי בפועל (בהסכמת האחראי במשרדם).
ג. הנהלת משרד החוץ שומרת לעצמה את הזכות להפסיק את הקורס או את ההתמחות של צוער אם יימצא בלתי מתאים לדרישות התפקיד.
ד. רשאי להגיש מועמדותו גם מי שאינו בעל השכלה אקדמית מושלמת אך, עומד לקבל תואר ראשון בתום שנת הלימודים התשמ"ז – 1987. מועמד כזה יהיה חייב להמציא בעת ההרשמה אישור על לימודיו בשנת הלימודים האחרונה לתואר, ויהיה זכאי אם יתקבל לקורס הצוערים לדרגה בדירוג המקביל, עד להצגת אישור קבלת תואר ראשון, ולא יאוחר מתום שנה מיום פתיחת הקורס.
ה. בקשות יש להפנות ללשכת מחוז ירושלים בנציבות שרות המדינה, קרית בן־גוריון ירושלים 91007, בצירוף העתקים מאושרים של המסמכים הנדרשים, באמצעות טופס מדף 2115. את הטופס ניתן לקבל בכל לשכות נציבות שרות המדינה ובכל בתי הדואר בארץ. חייל רשאי להגיש מועמדותו גם במכתב רגיל. במקרה זה עליו לציין בקצרה פרטים אישיים, השכלה ונסיון.
לטופס הבקשה (מדף 2115) יש לצרף דף ובו קורות חיים של המועמד.
ו. בכל מקום שבו מפורט תיאור תפקידים בלשון זכר הכוונה גם ללשון נקבה וכן להיפך. תינתן הזדמנות שווה לאשה ולגבר בעלי כישורים מתאימים להתמודדות על אותה משרה.
ז. על המועמדים לצרף, עבקשותיהם, בצירוף העתקים מאושרים של המסמכים הנדרשים וכל מסמך אחר שבדעתם להגיש (בצירוף תרגום הנאמן לעברית, אם הם ערוכים בלועזית), יגיעו לנציבות שרות המדינה, לא יאוחר מהתאריך המפורט להלן, אחרת לא תובאנה בקשות אלו בחשבון.
ח. הצוערים יידרשו לעבור קורס מיוחד שימשך כ־4 חודשים. כל צוער אשר יפסיק מיוזמתו השתתפותו בקורס זה בטרם יסתיים יחוייב בתשלום ההוצאות היחסיות לתקופת השתתפותו בקורס.
ט. בתקופת הקורס, הצוערים המתגוררים מחוץ לירושלים, יהיו זכאים לתחזר הוצאות אש"ל ובתקופת ההתמחות בארץ – להחזר הוצאות נסיעה או השתתפות בהוצאות שכ"ד בשעור שייקבע ע"י נש"מ.

המועד האחרון להגשת בקשות הוא ט' שבט תשמ"ז, 8.2.87

לקרן קימת לישראל
דרושים/ות
מחכון יער ונוף – 19/86
תאור התפקיד: עריכת תוכניות ויזום פרויקטים לפיתוח נופי הכוללים: תכנון נטיעות, יעור, גינון, מוקדי נופש פעיל ותיירות. תיאום ביצוע התוכניות הנ"ל עם הגורמים המתאימים. קשר והנחיה על מתכננים חיצוניים העוסקים בביצוע תוכניות. קשר עם מנהלי האיזורים, ייצוג הגוף בפורומים ושיתוף עם גורמים כגון: רשות שמורות הטבע, משרד החקלאות, ממ"י, מנהלות שיקום וכדומה.
דרישות המשרה: השכלה אקדמאית מתאימה ורצויה בתחום אדריכלות נוף, אדריכלות נוף, חקלאות, תכנון סביבתי, דרוש נסיון בעבודות תכנון נוף ונסיון והכרת הצומח.
הדרגה: 6–8 בדירוג המהנדסים – הדרגה תקבע בהתאם לכישורים ולנסיון. העובד יועסק בחוזה מיוחד.
מקום העבודה: אגף הייעור, הכל הדרום
מקום המגורים: איזור באר־שבע, אשקלון, קרית גת.
יערן גושי 22/86
תאור התפקיד: אחראי לביצוע עבודות הייעור בתחומם להתוויות מפקח האיזור, כגון: תכנון לכתויות נטיעות, טיפולים ביערות קיימים, הגיוונים. עזרה למפקח האיזור בפעולות פיקוח על עבודות פיתוח שונות.
דרישות המשרה: השכלה אקדמאית בתחום החקלאות, רקע ונסיון חקלאי, כושר פיקוח על צוות עובדים. ניהול עבודה באופן עצמאי, רשיון נהיגה.
הדרגה: 4–5 בדירוג המקצועי.
מקום עבודה: אגף הייעור – הכל הצפון
מקום המגורים: איזור צפת
המשתמשים והעונים על דרישות אחת מהמשרות יגישו מועמדותם בכתב יד תוך פירוט השכלה ונסיון וכן מספר טלפון, לא יאוחר מיום 31.1.87 לאגף כח אדם, ת.ד. 283 ירושלים – 91002.

להברה לתכנון והנדסה סביבתית
דרוש
מהנדס כימאי או מכונות
בעל תואר שני/שלישי, שהתמחות בזרימת נוזלים בגאזים
עבודה מעניינת בנושאי תכנון, מחקר ופיתוח.
לשלוח קורות חיים ודרישות שכר
לת.ד. 43059, תל־אביב – 61430.

"יופי של יצוא"
אם אתה צעיר בורחן מוכן ללמוד נושא חדש ולהשתלב במערך היצוא
אנו חברה העוסקת ביצוא של תשומות חקלאיות מתוחכמות, נכשיר אותך לתפקידי יצוא שונים תפקיד זה כרוך גם בנסיעות מרובות לחו"ל.
דרישות התפקיד:
* ידיעת שפות: אנגלית ואו גרמנית ואו ספרדית ואו צרפתית ואו איטלקית ברמה טובה מאוד, (ידיעת אנגלית בלבד אינה מספקת).
* יכולת להעדר מהבית מספר רב של פעמים לפרקי זמן קצרים עד בינוניים.
* מודעה זו מכוונת לגברים ונשים.
* מקום העבודה באזור גדרה.
נא לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים, אברהם אבירם שדמה ד.נ. עמק שורק 76855.

בית־ידע
דרושים
עובדים אקדמאים
בעלי תואר ראשון במדעי החיים
לעבודה במחלקות היצור ובקרת איכות
עדיפות תינתן לבעלי ידע מיקצועי בביוכימיה קלינית
פניות בכתב בצרוף קורות חיים, נא לשלוח אל ביו־ידע בע"מ, קרית ויצמן רחובות 76326.

מטבחי דניה
דרושים
אדריכלים/יות מעצבים/ות
לתכנון ומכירת מטבחים
באולם התצוגה המרכזי
מודיעין 19 ר"ג
להתקשר לטל. 7512380/2/3
קבוצת מבוא

לחברה דינמית
דרוש
מנהל־חשבונות
סוג 3
ותק 5 שנים הכרחי
03-612551

מיידיו לניהול ייצור
ופתוח למפעל מזון
בגליל התחתון
**טכנולוג מזון
מהנדס ייצור**
נסיון וקורות חיים
לת.ד. 3868 חיפה
מיקוד 31037

למשרד מהנדסי
קונסטרוקציה דרוש/ה
* **הנדסאי/ת**
* **שרטט/ת**
לעבודות שרטוט
קונסטרוקציות בטון ופלדה
רק בעלי נסיון של שנתיים
לפחות בעבודה מעשית
בארץ
לטלפן מיום א' 03-283134
– סודיות מובטחת –

למשרד מהנדסי
קונסטרוקציה
דרוש
מהנדס בנין
לעבודות תכנון
קונסטרוקציות בטון
ופלדה
בעל נסיון של 4 שנים לפחות
בעבודה מעשית בארץ רצוי
נסיון על מחשב
Dig Pro 350
לטלפן מיום א' 03-283134
– סודיות מובטחת –

למשרד אדריכלים
דרוש/ה
אדריכל/ית
בעל/ת נסיון רב
באדריכלות ועצוב פנים.
טל: 256354 269312

לחברה תעשייתית עתירת ידע
דרושים/ות

משרה מס' 1421: **מהנדס/ת כימאי/ת**
* נדרש ידע בנושאי חומרים מרוכבים ו/או ציפויים. ונסיון של 4–3 שנים בתחום זה.
* שליטה בשפה האנגלית.
* עדיפות ליוצאי ח"א.

משרה מס' 1422: **מהנדסי מכונות**
* לתיכון כלי חיתוך מיוחדים לעיבוד שבבי.
* פתרון בעיות וסיוע בבתי מלאכה.
* קטלוג ידני / ממוחשב של כלי חיתוך.
* הקמת מערכת ניהול לכלי חיתוך.
* ידיעה טובה של השפה האנגלית.

משרה מס' 1423: **מהנדסי מחשבים**
* לפיתוח מערכות לוקליות לסיוע / תמיכה בניהול פרוייקטים בתכנון, ניהול פרוייקטים בעזרת AS וכו'.
* ידע בשפות תכנות דור רביעי.
* בעלי נסיון של 3 שנים לפחות בתכנות, ניתוח מערכות, והתמחות במערכות לוגיסטיות.
* ידיעה טובה של השפה האנגלית.

משרה מס' 1424: **מהנדסי אווירונאוטיקה / מכונות / תעשיה וניהול**
* ריכוז תחום מו"פ בנושאי רובוטיקה בהרכבת מטוסים.
* נסיון במקרו – מחשבים.
* נסיון ברובוטיקה של 2 שנים לפחות.
* ידיעה טובה של השפה האנגלית.

משרה מס' 1425: **מהנדסי אלקטרוניקה**
* זיווד מערכות אלקטרוניקה במטוס.
* בדיקת מערכות.
* הזמנת צב"ד.
* נדרש נסיון של 3 שנים לפחות במערכות אלקטרוניקה בתחום אויוניקה ובקרת ירי.
* עדיפות ליוצאי ח"א.

משרה מס' 1426: **מהנדסי אלקטרוניקה**
* לאחזקת מערכות ייצור משובצות מחשב.
* עדיפות לבעלי נסיון של 2 שנים לפחות.
* ידיעה טובה של השפה האנגלית.

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב ולפרט קורות חיים, השכלה נסיון ומספר תעודת זהות אל: ת.ד. 2321 מיקוד 61070. נא לציין על המעטפה את מספר המשרה המבוקשת.
ייענו רק מועמדים העונים על הכישורים הנדרשים.
סודיות מובטחת

למעבדת מחקר ופיתוח באיזור ת"א
דרושים

1. **כרסם / חרט** (משרה 010)
– בוגר בי"ס תלת־שנתי מקצועי.
– נסיון של 5 שנים בכרסום וחריטה.

2. **פחח לזיווד אלקטרוני** (משרה 020)
– בוגר בי"ס מקצועי תלת־שנתי לפחות.
– נסיון של 5 שנים.
– יכולת עבודה עצמאית בתחום אבי־טיפוס.

3. **מסגר רתך** (משרה 030)
– בוגר בי"ס תלת־שנתי מקצועי.
– נסיון מעשי של 5 שנים בעבודות קונסטרוקציה קלות.

4. **מסגרים מכניים** (משרה 040)
– השכלה מקצועית של 4 שנים בגמה מסגרות מכנית.
– לאחר שרות צבאי.
– מיועד לצעירים המוכנים להשתלב בעבודה בתחומי עיסוק מגוונים.

5. **מפעיל כרסומת CNC** (משרה 050)
– בעל השכלה מקצועית ונסיון מוכח של 3 שנים בתחומים של כרסום ותכנות.

6. **מחסנאי טכני** (משרה 060)
– בעל השכלה תיכונית/מקצועית.
– נסיון בעבודת מחסנים של 3 שנים.
– נסיון קודם והכרת רכיבים מכניים ו/או אלקטרוניים.
– יכולת קריאה והבנה של השפה האנגלית.
– נכונות לרכז קטלוג מכני בעזרת מחשב.

● על המועמדים להיות לאחר שרות צבאי.
● חיילים לקראת שחרור מוזמנים להציג מועמדותם גם אם מועד השחרור מרוחק.
● יש לשגר קורות חיים מלאים כולל נסיון מקצועי בצירוף הפרטים הבאים: מס' ת.ז. תאריך ומקום לידה, תאריך עלית, מס' אישי, שם האב, כתובת, מצב משפחתי – לת.ד. 33324 מיקוד 61332 (עבור עמוס).

מודעה זו מיועדת לנשים וגברים — סודיות מובטחת

לחברה בגוש־דן
העוסקת בתחום
ההתדאה האלקטרונית
דרוש
**מהנדס
הנדסאי /
אלקטרוניקה**
לניהול מחלקת הפיתוח
נסיון של 3 שנים לפחות
בעבודות פיתוח
יכולת ניהול עצמאית של
פרוייקטים
לקביעת ראיון
לפנות
03-828112

לחב' יבוא דרוש/ה
מזכיר/ה
עד גיל 35 לניהול משרד
קורספונדנציה והדפסה
בעברית ואנגלית
הפעלת מחשב J.B.M
P.C רקע
בהנהלת חשבונות וביבוא
לקביעת מועד ראיון נא
להתקשר לטל:
03-836727 לרונית.

דרושה
**מזכירה
כתבנית**
למשרד הנדסי
עם נסיון והמלצות
למשרה מלאה.
לפנות לטל: 03-455279

במרכז שיקום
וכיס צעירים
עם מגמות מחזיקות
בתל־אביב
דרושים
1. **פסיכולוג שיקומי או קליני**
2. **עובדת סוציאלית.**
לפנות לטל. 03-424789

קבוץ שמרת מחפש
אחות מוסמכת לקליטה
נא להתקשר
04-919551 לפנינה

[illegible]

החברה למרכזי תרבות וספורט
(לנוער ולמבוגרים) בע"מ
למעונין בשליחות עם אתגר, לרוצה ומוכן לתרום בתחום הקהילתי־חברתי
מוצע תפקיד של – מנהל/ת מתנ"ס
ב: - באר־יעקב
דרישות התפקיד:
* השכלה אקדמאית (ב.א. לפחות).
יועדפו בעלי השכלה בתחום החינוך, מדעי ההתנהגות ובוגרי תכנית שורש.
* נסיון בניהול בהיקף נרחב: ניהול עצמאי שלתקציב וצוות.
* נסיון קודם בחינוך ו/או מנהל חינוכי רצוי בתחום החינוך הלא־פורמלי והעבודה הקהילתית.
* נכונות לעבודה בשעות לא שיגרתיות.
מגורים במקום תנאי הכרחי
יש לפנות בצרוף קורות חיים המתייחסים לדרישות התפקיד, שמות ממליצים ופרוט מקומות עבודה קודמים, מוסדות ותחומי הלימוד.
המעוניינים יפנו בכתב עד 16.1.87 אל עמי שובתחנה למתנ"סים, נבעת ג'ויינט ירושלים 91034 – בציון המקום המבוקש. ייענו מועמדים מתאימים בלבד.

למחלקת פרסום קידום מכירות ותערוכות
בחברה ארצית גדולה
דרושים
1. **גרפיקאי/ת ביצועיסט/ת**
2. **עוזר בעל ידע בהדפסה.**
נא לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים לת.ד. [illegible] ת"א עבור מנהל בת ארם. נא לציין ע"ג המעטפה מספר המשרה.

למפעל ירולין בע"מ ירושלים
דרושה
עוזרת למעצבת אופנה
בנושא חולצות ושמלות
* בעלת נסיון בתעשיה
* משרה מלאה
* 5 ימים בשבוע
* תנאים טובים למועמדת המתאימה
לפנות למנהל הייצור בטלפון 02-716914 מיום א'
סודיות מובטחת

בית האבות ע"ש היילפרן אשקלון
הנאמנות לתכנון ולפתוח שרותים למען הזקן
רח' ניצנים ת.ד. 7219 אשקלון
טל 53965 – 53711 – 53712 – 051
דרושים
1. **פיזיותרפיסט/ית** – חצי משרה
2. **מרפא/ה בעיסוק** – משרה מלאה
3. **אם בית** – משרה מלאה
בוגרת בי"ס מקצועי לכלכלת בית או בעלת השכלה מעשית מקבילה.
4. **מטפלות – כוחות עזר**
בקשות למשרות הנ"ל יש להגיש בכתב יד, פרוט תולדות חיים, פרוט נסיון קודם, עד לתאריך 15.1.1987 למזכירות בית האבות ע"ש היילפרן ת.ד. 7219 מיקוד 78302 אשקלון.
דוד קרשטט
יו"ר הנאמנות
סגן ראש עירית קרית גת

לחברת פלווקו בע"מ
דרוש
מכשירן לציוד תעשייתי
★ בעל ידע באלקטרוניקה וחשמל
★ אחרי שירות צבאי
★ בעל רשיון נהיגה
מועמדים מתאימים יפנו אל גנן בע"מ – היחידה למשאבי אנוש 03-655454 03-650467

לבנק משכנתאות בתל־אביב
דרוש
עובד
לבצוע הלוואות וגביה
דרושה השכלה על תיכונית. רצוי נסיון קודם.
לפנות בצרוף קורות חיים לת.ד. 29050 ת"א

דרוש
מזכיר – גזבר
למושב בן־עמי
בעלי נסיון יפנו בכתב בצירוף קורות חיים עד תאריך 15.1.87 לפי הכתובת:
מזכירות מושב בן־עמי, דואר נע אשרת 25240
עבור מרכז משק
סודיות מובטחת

למפעלי מתכת לוד בע"מ
דרוש
עוזר למנהל ייצור
בעל רקע טכני ניהולי ונסיון
גיל 30–20 מאזור לוד־רמלה
נא לפנות בכתב לת.ד. 31 לוד.

למודיעין אזרחי
דרושים מאבטחים
לאבטחת בנייני משרדים
בגבול רמת־גן / ת"א
★ בוגרי יחידות קרביות
★ עד גיל 35
★ שכר החל מ־1000 ש"ח בחודש
לפנות: "מודיעין־אזרחי"
שד' שאול המלך 35 ת"א למקס.

דרושים
קבלנים או קבוצות שלד
עם או בלי ציוד
לביצוע מבנה
5 קומות בהרצליה
נא לפנות – 03-399111

מלונות דן
באם נחוץ לך פסק זמן, לאחר שנים של עשייה במלונות ותינך מוכן לאתגרים חדשים, הננו מציעים לך להשתלב במסגרת
בי"ס למלונאות דביר חיפה כמנהל מגמת אמנות הבישול
המכשיר נערים ומבוגרים.
הכישורים הדרושים:
– נסיון בהדרכה (רצוי)
– סוג מקצועי 5–4
לתאום פגישה נא להתקשר למר דבירי מנהל תשלובת דביר טל' 04-381068 או 04-389131.

לחברה גדולה בת"א
דרוש/ה
הנדסאי/ת בנין מעולה
– נסיון בפיקוח ובעבודות גמר
– טיפול בלוחות זמנים ומעקב תקציבי
– קשר עם גורמי חוץ. עיריות וכו'
– נסיון בבדיקת חשבונות ואישורי כמויות
– בעל/ת רכב פרטי
מתאימים/ות בלבד יפנו בכתב יד כולל קורות חיים לת.ד. 3036 – עבור הנדסאי בנין.

לעתון יומי דרושה
פקידת קבלת קהל בסניף
ליום עבודה מלא.
לפנות טל. 290457

למוסד ממלכתי
דרושים קציני מילואים
ליחידה מיוחדת העוסקת במשימות בלתי שגרתיות
אנו מציעים:
★ עבודה מעניינת בצוות צעיר ומגובש
★ תנאי שכר טובים ותנאי שירות מיוחדים.
★ קביעות בעבודה
★ אפשרויות לקידום
כישורים נדרשים:
★ גילאי 28–21
★ השכלה תיכונית מושלמת (עיונית או מקצועית)
★ בריאות תקינה
★ רשיון נהיגה
המעוניינים העונים על הדרישות לעיל, יפנו בכתב לת.ד. 35552 ת"א מיקוד 61352 עבור ח', ויציינו קורות חיים ופרטים אישיים מלאים, כולל שם ה"ו ושלפון.
– פונים מתאימים ייענו –

מודעות
דרושים
דאת מוסף
"השקל שלך"

לצה"ל דרוש טבח
באזור אילת
בעל השכלה – 10 שנות לימוד לפחות
בעל ידע מקצועי בטבחות – וניהול מטבח
לקבלת פרטים יש לפנות לטל':
057-692498 לבקש את סיימון
או 057-692490

אסטרונאוטיקס
מערכות מחשבים, מערכות תעופה, מערכות חלל
הנדסאי אלקטרוניקה לצוות פיתוח
(משרה 104)
★ נסיון במערכות אנאלוגיות
★ רקע קודם בפיתוח – יתרון
ידיעת השפה האנגלית – חובה.
5 ימי עבודה בשבוע.
תנאים נאותים למועמדים המתאימים.
המשרה המוצעת מיועדת לגברים ונשים כאחד.
סודיות מובטחת.
לפנות לאסטרונאוטיקס,
אגף הארגון
רח' חירקון 23 בני ברק.
ת.ד. 882 מיקוד 51261
או טלפונית
03-784212.

לבית־ספר ערב
לחכנת מבוגרים לבגרות
דרושים
מורים
במקצועות הבאים:
מתמטיקה 5–4–3 יחידות.
היסטוריה ידע העם – אזרחות.
הבעה ולשון (וחיבור).
בפרטים נא לפנות
לטלפון: 03-584843

למשרד שמאות רכב בראשל"צ
דרוש
שמאי רכב מוסמך
נא לפנות בכתב יד ולפרט נסיון קודם
ת.ד. 603 ראשל"צ 75106

למפעל אלקטרוניקה גדול
דרושים
מתכנתים/ות מנוסים/ות לפיתוח תוכנת זמן אמת
לפיתוח תוכנת זמן־אמת למערכות מתוחכמות
דרושים מהנדסי תוכנה בעלי נסיון מוכח בפיתוח תוכנה עבור מערכות INTEL ו־DIGITAL
העבודה כוללת תיכון, פיתוח וניהול צוותי תוכנה בפרוייקטי תוכנה
על המעוניינים לפנות, בצירוף קורות חיים, לת"ד 2051, רחובות
סודיות מובטחת
מודעה זו מיועדת לנשים ולגברים

[illegible]

משרד החינוך והתרבות
הודעה על משרות פנויות למפקחים ומדריכים במשרד החינוך והתרבות
מכרז משולב (פנימי וחיצוני) למשרות פקוח והדרכה
תיאור התפקידים והדרישות למשרות הפנויות מפורט בחוברת המכרזים המצויה בלשכות המחוזיות של משרדנו ושל נציבות שירות המדינה.
היום האחרון להגשת הבקשות הוא יום ראשון כ"ד בטבת התשמ"ז (25.1.78).

לשכת המנכ"ל
1. **מנהל/ת האגף לשירותי חינוך ורווחה** – דרגת, מפקח – ירושלים וכל הארץ. (**)
מערכת החינוך הטכנולוגי
2. **מפקח/ת הוראת מכונאות רכב** – דרגת, מדריך־מפקח – מחוזות חיפה והצפון (½ משרה).
אגף החינוך הדתי
3. **מפקח/ת מרכז/ת** על מרכזי חינוך – דרגת, מדריך־מפקח – ירושלים וכל הארץ. (*) (***)
אגף להתכניות לימודים
4. **כותב/ת תוכניות לימודים** בתורה שבעל־פה – דרגה, מורה־מדריך – ירושלים (½ משרה). (*)
5–6. **כותב/ת תוכניות לימודים** בלשון וספרות לביה"ס היסודי – דרגה, מורה־מדריך – ירושלים (½ משרה), (½ משרה). (*) (***)
7–8. **כותב/ת תוכניות לימודים בערבית** – דרגה, מורה־מדריך – ירושלים (½ משרה), (½ משרה). (*)
9. **מרכז/ת פרוייקט ביולוגיה** לכתות ז'־ט' – מגמה – כללי – דרגה, מדריך־מפקח – ירושלים (⅔ משרה).
10. **מרכז/ת פרוייקט הסטוריה** לכתות ו'־י"ב – מגמה – כללי – דרגה, מדריך־מפקח – ירושלים (½ משרה).
11. **מרכז/ת פרוייקט ספרות** לכתות ז'־י"ב – מגמה – דתי – דרגה, מדריך־מפקח – ירושלים (½ משרה). (***)
לשכת מחוז הדרום
12. **מפקח/ת כולל** על בתי"ס יסודיים – מגמה – כללי – דרגה, מדריך־מפקח – מחוז הדרום (½ משרה).
13. **מפקח/ת כולל** על בתי"ס יסודיים – מגמה – כללי – דרגה, מדריך־מפקח – מחוז הדרום (½ משרה). (*)
15. **מפקח/ת מחוז** – דרגה, מפקח – מחוז הדרום.
16. **מפקח/ת על השתלמויות** – מגמה – כללי – דרגה, מדריך־מפקח – מחוז הדרום (½ משרה). (*)
לשכת מחוז המרכז
17. **מפקח/ת כולל על בתי"ס יסודיים** – מגמה – דתי – דרגה, מדריך־מפקח – מחוז המרכז. (***)
לשכת מחוז חיפה
18. **מפקח/ת להוראת המלאכה לבנים** – דרגה, מדריך־מפקח – מחוז חיפה (½ משרה).
19. **מפקח/ת על מורים יועצים** – מגמה – כללי – דרגה, מורה־מדריך־מפקח – מחוז חיפה (⅔ משרה).
לשכת מחוז הצפון
14. **מפקח/ת כולל על בתי"ס יסודיים** – מגמה – כללי – דרגה, מדריך־מפקח – מחוז הצפון (½ משרה).
20. **מפקח/ת על מורים יועצים** – מגמה – דתי – דרגה, מורה מדריך – מפקח – מחוז הצפון (½ משרה). (***)
21. **מפקח/ת כולל** על בתי"ס במגזר הבדואי – דרגה, מדריך־מפקח – מחוז הצפון (½ משרה). (*)
האגף לחינוך התיישבותי
22. **מנהל/ת ומרכז/ת הפיקוח הפדגוגי** – דרגה, מפקח – ת"א וכל הארץ. (*)
23. **מפקח/ת אגרומכניקה** ומגמות טכנולוגיות – דרגה, מדריך – מפקח – ת"א (½ משרה). (*)
המרכז לטלויזיה לימודית
24. **מפקח/ת על מקצוע ביולוגיה** – דרגה, מורה־מדריך – מפקח – ת"א (½ משרה). (*)

*) במשרה זו מועסק עובד, אין לעובד כל זכות על המשרה.
**) המשרה פנויה באופן זמני ועובד שייבחר יועסק עפ"י חוזה מיוחד או במעמד של ממלא מקום.
***) העובד שייבחר יזדה סעון [illegible] המועצה לחינוך ממלכתי־דתי כתנאי לכניסתו לעבודה.
פרטים מלאים ניתן לקבל במחלקה לעניני עובדים, ירושלים רחוב שבטי ישראל 29 חדר מס' 17 או במזכירות המרכזים שניתן להשיג בלשכות המחוזיות של משרדנו:
1. לשכת מחוז ירושלים – רחוב המלך דוד 18
2. לשכת מחוז הדרום – רחוב התשבי, באר־שבע
3. לשכת מחוז המרכז, תל־אביב – בנין הדר דפנה, שד' שאול המלך
4. לשכת מחוז חיפה – רחוב פלי"ם 2
5. לשכת מחוז הצפון – בית הממשלה הקריה, נצרת עילית
או בנציבות שירות המדינה, ירושלים הקריה ע"ש בן־גוריון, כביש רופין ובלשכות המחוזיות.
[illegible]